

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ เรื่องเพศศึกษา ของสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้นำเสนอหัวข้อจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจาก
เอกสารตำรา และระบบอินเทอร์เน็ต และการศึกษากฎการศึกษาในประเทศ ในการวิเคราะห์และ
สังเคราะห์สำหรับเป็นข้อมูลในการพัฒนากรอบ แนวคิดร่างรูปแบบการจัดการความรู้เรื่อง
เพศศึกษา ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นลำดับดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้
2. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการความรู้
3. กระบวนการจัดการความรู้ในสถานศึกษา
4. เครื่องมือในการจัดการความรู้
5. แนวคิดการจัดการความรู้ในสถานศึกษา
6. แนวคิดเกี่ยวกับเพศศึกษาและสถานการณ์ปัญหา
7. แนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่น พฤติกรรมธรรมชาติและปัญหา
8. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
9. บริบทสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าจัดการความรู้ที่ดี นำมาซึ่งการปฏิบัติงานที่มี
ประสิทธิภาพและเกิดผลดีต่อองค์กร และ ในสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ถือว่าความรู้เป็น
ทรัพยากรหลักและเป็นตัวขับเคลื่อน ในสังคม ดังนั้น ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ
ความรู้ ผู้วิจัยได้ศึกษาตั้งแต่ การจัดประเภทของความรู้ ความเป็นมา ความหมายความสำคัญ
หลักการ แนวคิด เป้าหมายและประโยชน์ ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่รู้ นำไปสู่ความสำเร็จใน
การจัดการความรู้ และกระบวนการของการจัดการความรู้ และซึ่งมีงานวิจัยที่มีนักวิชาการได้
ศึกษามาแล้ว ทั้งในประเทศและต่างประเทศจึงเป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับ
การจัดการความรู้ที่หลากหลายแหล่งเรียนรู้เพื่อให้ได้ความรู้ที่สมบูรณ์ที่สุด เพื่อให้เกิดความรู้

ความเข้าใจในการบริหาร จัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพและ ที่จะเกิดประสิทธิผลที่ดีที่สุดต่อ
การบริหารจัดการความรู้เรื่องเพศศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยจึงขอเสนอ
รายละเอียด ดังนี้

1. ความหมายของการจัดการความรู้
2. ความเป็นมาของการจัดการความรู้
3. เป้าหมายของการจัดการความรู้
4. ประโยชน์ของการจัดการความรู้
5. หลักการจัดการความรู้
6. ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้
7. การจัดการความรู้นำไปสู่ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา

1. ความหมายของการจัดการความรู้

เมื่อศึกษาเกี่ยวกับความรู้พบว่า มีผู้รู้ ได้ให้ความหมายของคำว่า “การจัดการ
ความรู้” ไว้หลากหลาย ดังนี้

บรูคกิ้น (Brooking, 1996 : 46) กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือการเพิ่มพูน
สินทรัพย์ความรู้ และใช้ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้บรรลุความได้เปรียบในการแข่งขัน
และสวีบี (Sveiby, 2002 : 27) กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือ ศิลปะของการสร้างคุณค่าจาก
สินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ขององค์กร รวมถึงทาฟ (Taft, 2000 : 123) กล่าวว่า การจัดการ
ความรู้ คือ การจัดเป็นหมวดหมู่ การกระจายความรู้และการจัดประเภทของความรู้ และคน
ในองค์กรทั่วทุกแห่ง ส่วนทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2548 : 47) กล่าวว่า การจัดการ
ความรู้ หมายถึง กระบวนการในการสร้าง ประมวล เผยแพร่ และใช้ความรู้ เพื่อเพิ่ม
ประสิทธิภาพในการดำเนินงาน สำหรับพรชิตา วิเชียรปัญญา (2547 : 32-33) กล่าวว่า การ
จัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูล สารสนเทศ
ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเป็นความรู้ หรือนวัตกรรม
และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยช่องทางต่าง ๆ ที่
องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดการ
แบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจาย และไหลเวียนทั่วทั้ง
องค์กรอย่างสมดุลเป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและองค์กร สอดคล้อง
กับเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547 : 63) อธิบายว่า การจัดการความรู้ คือ ความรู้เกิดจาก
การประมวลสังเคราะห์ และจำแนกแยกแยะสารสนเทศ เพื่อนำไปสู่การตีความและทำความเข้าใจ

เข้าใจกับสารสนเทศเหล่านั้นจนกลายเป็นความรู้ ซึ่งความรู้นี้ครอบคลุมทั้งส่วนของความรู้โดยนัย (Tacit Knowledge) ที่ซ่อนอยู่ในความคิดของพนักงานและที่ฝังตัวอยู่ในองค์กรกับความรู้ ความรู้แจ้งชัด (Explicit Knowledge) ที่ปรากฏในเอกสารบันทึก หรือรายงานต่าง ๆ ขององค์กร การจัดการความรู้ทั้งสองประเภทนี้ให้เป็นระบบระเบียบ เพื่อให้คนที่ต้องการเข้าถึงได้ง่าย และดึงออกมาใช้งานได้โดยสะดวก การจัดการความรู้จะเกิดขึ้นในระดับทีมงานหรือระดับกลุ่มในองค์กร ที่ต้องการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกแต่ละคน เพราะการจัดการความรู้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างทีม ซึ่งอาจเป็นปฏิสัมพันธ์บนเครือข่าย Cyber Space หรืออาจผ่านการพบปะพูดคุยกันหน้าต่อหน้าก็ได้ และวิจารณ์ พานิช (2548 : 3-4) กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือ เครื่องมือบรรลุปเป้าหมายอย่างน้อย 4 ประการไปพร้อม ๆ กัน ได้แก่ บรรลุปเป้าหมายของงาน บรรลุปเป้าหมายการพัฒนาคน บรรลุปเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรองค์กรการเรียนรู้ และบรรลุปความเป็นชุมชนเป็นหมู่คณะ ความเชื่ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน สุชาติ กิระนันท์ และคณะ (2544 : 73) และ นันทิพย์ วิภาวิน (2547) กล่าวว่า การจัดการความรู้มาจากคำว่าความรู้และการจัดการซึ่งหมายถึง การจัดการสารสนเทศและการบริหารคนในทุกองค์การมีการใช้สารสนเทศที่จัดเก็บไว้ในรูปดิจิทัลและจัดเก็บ ความรู้ใหม่ที่บุคคลในองค์กรมีเพื่อเผยแพร่และแบ่งปันการใช้สารสนเทศในองค์กร ความรู้ซึ่งไม่เพียงเฉพาะในองค์กรแต่เป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการทำงาน ขององค์กรด้วย ดังนั้น การจัดการความรู้จึงเป็นกลยุทธ์ กระบวนการ และเทคโนโลยีที่ใช้ในองค์กร เพื่อแสวงหา สร้าง จัดการ แลกเปลี่ยนและทำให้ความรู้ที่ต้องการได้รับผลสำเร็จตามวิสัยทัศน์ที่องค์กรต้องการ ดังนั้นการจัดการความรู้จึงเป็นการผสมผสานความรู้จากหลายศาสตร์ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในช่วงปี 25 เป็นต้นมา และการจัดการความรู้เป็น กลยุทธ์การบริหารจัดการในยุคปัจจุบันที่องค์กรนำมาใช้ในการปรับปรุงคุณภาพ เพื่อสนับสนุนและพัฒนาองค์กรในสถานะที่มีการแข่งขันสูงในบางทฤษฎีได้เน้นการจัดการความรู้ว่าเป็นการพัฒนาคนใน องค์กร โดยร้อยละ 80 เป็นการใช่มมองของมนุษย์อีกร้อยละ 20 หัวใจของการจัดการความรู้คือ การรวบรวมความรู้ และการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้รวมถึง การนำความรู้นั้นไปใช้ตามโมเดลของการจัดการความรู้ คือการสร้าง การจัดการ และการนำไปใช้

นอกจากนี้ สำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548 : 4) กล่าวว่า การจัดการความรู้ในองค์กร หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารมาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กร

สามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์การมีความสามารถในการแข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้มีอยู่ 2 ประเภท คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ เป็นความรู้แบบนามธรรม ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้โดยผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ เป็นความรู้แบบรูปธรรม

บุญดี บุญญากิจ และฉันทน พรกาญจนานันท์ (2550 : 6) กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือ กระบวนการนำความรู้ที่มีอยู่หรือได้เรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์การ โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยนและใช้ความรู้

บุรชัย ศิริมหาสาคร (2548 : 49) และวันทนา เมืองจันทร์ (2548) กล่าวถึงการจัดการความรู้ว่าเป็นการบริหารจัดการที่เปิดโอกาสให้คนในองค์การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อทำให้ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนได้แสดงออกเป็นความรู้ที่ชัดเจน ในรูปแบบของวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศ เพื่อเก็บรวบรวมไว้เป็นขุมความรู้ขององค์การ ให้บุคคลอื่นสามารถนำไปใช้พัฒนางานต่อไป และมาจากประสบการณ์การทำงาน ทักษะคิดและพฤติกรรมการทำงาน ของแต่ละบุคคลในองค์การ ซึ่งปฏิบัติงานในเรื่องเดียวกันแล้วมีการจัดการให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติ เมื่อรวบรวมได้แล้ว ก็มีการนำความรู้ที่ได้มาใช้วิธีการนี้เรียกว่า การสังเคราะห์ และจำแนก หรือจัดระบบใหม่เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ นำไปสู่การเผยแพร่ความรู้ ด้วยสื่อ 2 ประเภทคือ ทางอิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นการต่อยอด สร้างประโยชน์และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

นอกจากนี้ สถาบันการจัดการความรู้เพื่อสังคม หรือ สคส. (2548 : 68) ยังได้สรุปนิยามการจัดการความรู้ว่าไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การนำ “ความรู้” มา “จัดการ” แต่มีความหมายจำเพาะและลึกซึ้งกว่านั้นนั้นมาก ได้แก่ การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูล เพื่อสร้าง เป็นความรู้ ส่วนเทคโนโลยีด้านข้อมูลและคอมพิวเตอร์ เป็นเครื่องมือเพิ่มพลังในการจัดการความรู้การจัดการความเป็นการแบ่งปัน ถ้าไม่มีการแบ่งปันความรู้ ความพยายามในการจัดการความรู้ไม่ประสบ ความสำเร็จ และพฤติกรรมภายในองค์การเกี่ยวกับวัฒนธรรม พลวัตและวิถีปฏิบัติ ก็มีผลต่อการแบ่งปันความรู้ รวมทั้งประเด็นด้านวัฒนธรรมและสังคม

วิฑูรย์ สิมะโชคดี (2548 : 35) ได้ กล่าวว่า การบริหารจัดการความรู้หรือการจัดการความรู้ คือ ระบบหรือกระบวนการในการสรรหาความรู้ ที่ถูกต้องเหมาะสมในองค์การ ภายในเวลาที่เหมาะสม และเอื้ออำนวยให้เกิดการแบ่งปันความรู้ เพื่อปรับปรุงเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินงานและเพื่อพัฒนาองค์การซึ่งในการดำเนินชีวิตประจำวันมีการถ่ายทอดความรู้กันหรือแม้แต่การอ่านหนังสือพิมพ์หรือบทความทางวิชาการก็เป็นการได้มาซึ่งความรู้ ดังนั้นแนวความคิด การบริหารจัดการความรู้จึงเป็นการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์การ และการบริหารการเปลี่ยนแปลง โดยอาศัยความรู้เป็นแกนหลักสอดคล้องกับประสัคดิ์ หอมสนิท และ อรจรรย์ ฦ ตะกั่วทุ่ง (2541 : 22) ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็น การบริหารจัดการ ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ที่จำเป็นสำหรับองค์การโดยการแสวงหา นำมาสร้าง เป็นองค์ ความรู้ของ องค์การแล้วเก็บรักษาไว้ ให้ทุกคนได้ เข้าถึงความรู้และนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่ต้องการ

มาร์ควอด (Marquardt, 1993 : 72) ยังได้กล่าวถึงการจัดการความรู้ว่าเป็นหนึ่งใน องค์ประกอบของการนำการเรียนรู้มาจัดเก็บและนำไปใช้ประโยชน์ในองค์การ เพื่อตอบสนอง การปฏิบัติงานในองค์การซึ่งนำไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้ ดังนั้น ไล โบวิท และ เบคแมน (Liebowietz and Beckman, 1998) จึงกล่าวว่า การจัดการ ความรู้เป็นกระบวนการของการ สร้างสรรค์คุณค่าจากทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ ขององค์การโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสกัดแก่น องค์ความรู้การแพร่กระจายความรู้ การประสานความรู้ การซ่อมแซมหรือ การเอากลับคืนมา ทำให้คืนสู่สภาพเดิม การจัดเก็บ และการจัดการทรัพย์สินความรู้ เพื่อว่าองค์การสามารถเกิด พลังความรู้ที่ดีที่สุด

สรุป การจัดการความรู้ หมายถึง การร่วมกันคิดค้นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์การ หรือภายนอกองค์การ มาพัฒนาสร้าง จัดระบบ แบ่งปันและเรียนรู้เพื่อให้องค์การบรรลุ เป้าหมายของการทำงาน การพัฒนาคนและพัฒนาองค์การไปสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

2. ความเป็นมาของการจัดการความรู้

จากการที่โลกมีการเปลี่ยนแปลง ต้องมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องตลอด ชีวิต ซึ่งสิ่งใหม่ ๆ และความเปลี่ยนแปลงที่เข้ามา ไม่สามารถใช้ความรู้เดิมที่มีอยู่มาแก้ปัญหา ใหม่ ๆ ได้ในช่วงทศวรรษที่ 1990 บางองค์การที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจมีความพยายาม ปรับโครงสร้างองค์การ การปรับรื้อระบบ ละลดคน ทำให้ความรู้ขององค์การสูญหายไป พนักงานที่ลาออกหรือให้ออก ซึ่งส่งผลกระทบต่อองค์การในภายหลัง องค์การขาด ความสามารถในการสร้างนวัตกรรมทางด้านการผลิตสินค้าและบริการใหม่ ๆ สู่ตลาด ดังนั้น

ในการกำหนดช่วงหรือยุคของวิวัฒนาการของการจัดการความรู้ในองค์กร อาจมีมุมมองต่างกันแล้วแต่ทัศนะของผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการแต่ส่วนใหญ่หลักการแบ่งยุคมักอิงไปกับวิวัฒนาการระบบคอมพิวเตอร์ โดยแบ่งเป็นสามยุคเช่นกัน (พรทิพย์ กาญจนนียศ และคณะ, 2546) และวิจารณ์ ฟานิช, 2548 : 44) ซึ่งยุคแรกของการจัดการความรู้เกิดขึ้นเมื่อ ประมาณ พ.ศ. 2521 ซึ่งเชื่อว่า ความรู้สามารถจัดการได้ แต่จะต้องมีการจัดการที่เป็นระบบ มีโครงสร้างตายตัว ในขณะที่ การจัดการความรู้ใช้เฉพาะกับกระบวนการทางวิศวกรรมเครื่องจักรกลเท่านั้น ซึ่งยุคนี้เน้นเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยช่วงแรก เน้นที่การจัดการนาระบบคอมพิวเตอร์ และเครื่องข่ายมาใช้ในการเก็บข้อมูลจะมีบริษัทซอฟต์แวร์หลายบริษัทแปลงชื่อซอฟต์แวร์ที่มีอยู่ให้หือชื่อไปในแนวทางการจัดการความรู้ ยุคนี้จึงเป็นยุคของตำแหน่ง CIO (Chief Information Officer) หลังจากนั้นเริ่มเห็นว่าการใช้ IT และเทคโนโลยี เป็นเครื่องมือหลักในการจัดการองค์ความรู้ในองค์กรไม่ประสบความสำเร็จ การจัดการความรู้ขององค์ความรู้ขององค์กรยังไม่ได้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง จากผลการสอบถามผู้บริหารระดับสูงในต่างประเทศซึ่ง บดินทร์ วิจารณ์ (2547) กล่าวว่า องค์ความรู้ในองค์กรอยู่ในตัวคนที่มีประสบการณ์ 52% ที่เหลืออีก 42% ก็จัดเก็บในรูปของเอกสารและสื่ออื่น ๆ หรือองค์ความรู้ที่สามารถหาได้จากภายนอก จากเหตุผลนี้เองการลดค่าใช้จ่ายขององค์กร โดยการลดคนจึงไม่ได้เป็นทางออกที่ดีที่สุด องค์กรจึงหันมาให้ความสนใจการจัดการองค์ความรู้ในองค์กรมากขึ้น โดยเฉพาะความรู้ที่เป็นประสบการณ์ที่ อยู่กับตัวพนักงานดังนั้น “การกระทำจึงสำคัญที่สุด” โดยวัดจากการนำสิ่งที่รู้ไปสู่การปฏิบัติให้ทันต่อการ เปลี่ยนแปลงและการแข่งขันที่เกิดขึ้นซึ่งเรียกการกระทำนี้ว่า “ปัญญาปฏิบัติ”

จนกระทั่งเริ่มต้นปี ค.ศ. 1995 จึงเริ่มเข้าสู่การจัดการความรู้ เป็นการเริ่มต้นการจัดการความรู้ในยุคที่สองของการจัดการความรู้คือเมื่อประมาณ พ.ศ. 2538 หรือในศตวรรษที่ 21 โดยการนำการจัดการความรู้มาใช้กับมนุษย์ ในช่วงนั้นมี นักวิชาการชาวญี่ปุ่น ชื่อ โนนาเกะ และทาเกอูชิ (Nonaka and Takeuchi) เน้นการสร้างและการกระจายความรู้ในองค์กร ระหว่างความรู้ที่อยู่ในตัวคนกับความรู้ที่อยู่ในรูปแบบของสื่อ/เอกสารต่าง ๆ ที่เรียกว่ายุคเท็ก็ โดยใช้โมเดล SECI-knowledge Conversion เป็นกรอบแนวคิดและแนวทางในการสร้างและขยายองค์ความรู้ในองค์กร ซึ่งเป็น โมเดลรู้จักและใช้งานอย่างแพร่หลาย เกิดรูปแบบ SECI Model (SECI = Socialization, Ecternalization, Combination and Internalization) ซึ่งเป็นการนำความรู้ของมนุษย์สู่การบันทึกข้อมูลความรู้ ผ่านกระบวนการ เน้น วงจรยกระดับความรู้แบบ ผังลึก และความรู้ที่เปิดเผย เป็นการเอาความรู้ที่เปิดเผยชัดแจ้งมาปฏิบัติ และเอาความรู้ฝังลึก

ของตนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกัน สร้างความรู้ที่ชัดเจนจากความรู้ที่ฝังลึก และนำความรู้ที่ชัดเจนมาสังเคราะห์จัดหมวดหมู่หรือสร้างเป็นความรู้ที่ยกระดับขึ้น (สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544) ในยุคที่สองนี้จึงมุ่งเน้นที่ “คน” เป็นหลักเป็นศูนย์กลางในการจัดองค์ความรู้ในองค์กรและใช้ IT เป็นเครื่องมือ สนับสนุน

ต่อมาได้มีการจัดความรู้ในยุคที่สามในปัจจุบัน ซึ่งมีการพัฒนาแนวความคิดว่า องค์ความรู้ในระดับผู้เชี่ยวชาญที่ค่อนข้างจะเป็นนามธรรมนี้ สามารถถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ได้ในลักษณะ เสวนากัน แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันผ่านทางชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice or CoP) ซึ่งสมาชิกในชุมชนที่มีความรู้และประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกัน มีเป้าหมายและความต้องการที่เหมือน ๆ กัน เมื่อเกิดความสัมพันธ์จากสมาชิกแต่ละ CoP จะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและถ่ายโอนองค์ความรู้กันอย่างเป็นธรรมชาติทั้งในรูปแบบฝังลึก และแบบชัดแจ้ง จึงเป็นการเน้นความรู้เชิงซ้อน และการจัดการความรู้องค์การที่มีการนำศาสตร์แห่งความซับซ้อน ทฤษฎีไร้ระเบียบ ระบบที่ซับซ้อนและปรับตัวมาประยุกต์ใช้ ซึ่งได้นำมาอธิบายความรู้โดยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า วัตถุประสงค์ของการจัดการความรู้ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ ของการตัดสินใจและการสร้างเงื่อนไขของนวัตกรรม ดังนั้นการจัดการความรู้จะไม่ใช้ภาษาของเครื่องคอมพิวเตอร์แต่จะให้ความสำคัญกับพฤติกรรมของมนุษย์ และต้องใช้ประโยชน์จากมนุษย์ให้มากที่สุด ซึ่งบางครั้งระบบที่ตายตัวมีกฎเกณฑ์มากเกินไปก็ไม่เหมาะสม จึงเน้นการจัดการและแลกเปลี่ยนความรู้แบบฝังลึกจากความรู้และประสบการณ์ของคน ซึ่งจะช่วยให้การทำงาน การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวดเร็วขึ้น ดังนั้นจึงเป็นยุคของการร่วมมือประสานงานกัน โดยใช้ เครือข่าย ระบบสนับสนุนทางด้าน IT และซอฟต์แวร์ทำงานการประสานงานกัน

ดังนั้นการจัดการความรู้ในสามยุคจึงค่อย ๆ วิวัฒนาการมาจากองค์ทางธุรกิจจนมาสู่องค์การทางการศึกษา ซึ่งได้นำมาในในประเทศไทย โดยเฉพาะในยุคแห่งการปฏิรูปการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548 :15) ซึ่งในการบริหารจัดการสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคคุณค่าและมูลค่า ให้เพิ่มขึ้นกล่าวได้ว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ใช้ทุนปัญญา นำไปสร้าง คุณค่าและมูลค่าซึ่งอาจเป็นมูลค่าทางธุรกิจหรือคุณค่าทางสังคมก็ได้

3. เป้าหมายของการจัดการความรู้

เป้าหมายของการนำความรู้เป้าหมายการจัดการความรู้ เป็นส่วนสำคัญซึ่งที่โรงเรียนจะต้องกำหนดเพื่อให้เกิดการปฏิบัติในแนวทางเดียวกันซึ่ง

วิจารณ์ พานิช (2548 : 49) กล่าวว่าการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือเพื่อการบรรลุเป้าหมาย อย่างน้อย 4 ประการไปพร้อม ๆ กันคือ

1. บรรลุเป้าหมายของงาน
2. บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน
3. บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้
4. บรรลุความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน

และเป้าหมายของงานที่สำคัญสูงสุด คือ การบรรลุผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินการตลาดที่กำหนดไว้หรือที่เรียกว่า Operation Effectiveness และนิยามผลสัมฤทธิ์ออกเป็น 4 ส่วนคือ

- 1) ตอบสนองความต้องการของลูกค้า เจ้าของกิจการหรือผู้ถือหุ้น พนักงานและสังคมส่วนรวม
 - 2) การมีนวัตกรรมทั้งที่เป็นนวัตกรรมการทำงาน ผลิตภัณฑ์หรือบริการ 3) ชีตความสามารถขององค์กรและบุคลากรเพิ่มขึ้น 4) ประสิทธิภาพที่ลงทุนลงแรงน้อยแต่ได้ผลมากหรือคุณภาพสูง
- เป้าหมายสุดท้าย ของการจัดการความรู้คือการที่กลุ่มคนที่ดำเนินการจัดการความรู้ร่วมกันมีชุดความรู้ของตนเองร่วมกันสร้างเองสำหรับใช้งานของตนเองซึ่งสร้างผ่านการทดลอง เอาความรู้จากภายนอกมาปรับปรุงใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพตนเองและมีการทดลองใช้งานขึ้น

ประพนธ์ ผาสุขยัต (2547 : 22) ได้ยกตัวอย่างของการจัดการความรู้ว่าควรมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาสมรรถนะสู่ความเป็นเลิศ พัฒนาคุณภาพให้การรับรองมาตรฐานพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารและการพัฒนาเครือข่าย ในการถ่ายโอนความรู้ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าเป้าหมายของการจัดการความรู้เป็นไปเพื่อความรู้ มีประสิทธิผลขององค์กรอย่างแท้จริง จึงกล่าวได้ว่าเป้าหมายของการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาคนและพัฒนางานให้มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถใช้พัฒนาสมรรถนะสูงความเป็นเลิศพัฒนาคุณภาพให้การรับรองมาตรฐานพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารงานและการพัฒนาเครือข่าย พัฒนาไปสู่ความมีประสิทธิภาพและองค์กรแห่งการเรียนรู้

สถาบันพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา (2548 : 18) เสนอไว้ว่า การจัดการความรู้มีเป้าหมายใหญ่ ๆ 3 ประการ คือ

1. เพื่อพัฒนางาน ให้มีคุณภาพและผลสัมฤทธิ์ยิ่งขึ้น
2. เพื่อการพัฒนาคน คือ พัฒนาผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งในที่นี้ คือ ข้าราชการทุกระดับ แต่ที่จะได้ประโยชน์มากที่สุด คือ ข้าราชการชั้นผู้น้อยและระดับกลาง

3. เพื่อการพัฒนา “ฐานความรู้” ขององค์กรหรือหน่วยงาน เป็นการเพิ่มพูน
 ทักษะหรือทฤษฎีขององค์กร ซึ่งจะช่วยให้องค์กรมีศักยภาพในการฟื้นฟูกำลัง
 ยากลำบากหรือความไม่แน่นอนในอนาคตได้ดียิ่ง

พริตติกา วิเชียรปัญญา และ บุญดี บุญญาภิกิจ. (2548 : 60) ได้เสนอเป้าหมายของ
 การจัดการความรู้ไว้ 6 ประการดังนี้

1. เพื่อปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานทางธุรกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
2. เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการใหม่
3. เพื่อปรับปรุงเทคนิคกระบวนการ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาองค์ความรู้
 และนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์
4. เพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการให้บริการ
5. เพื่อผลักดันให้เกิดการสร้างนวัตกรรม
6. เพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาบุคคล

โดยสรุป เป้าหมายของการจัดการความรู้ เพื่อปรับปรุง พัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือ
 ผลผลิตการให้บริการ พัฒนาบุคลากร และพัฒนาองค์กร

4. ประโยชน์ของการจัดการความรู้

ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ (2548 : 66-68) กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการ
 ความรู้ช่วยเพิ่มผลผลิต พัฒนาคุณภาพขององค์กรให้ดีขึ้น เพิ่มประโยชน์กับบุคคล และ
 ความคิด นวัตกรรม การเรียนรู้ และความสามารถของบุคคลในการนำไปปฏิบัติ ซึ่งจะเป็น
 การปรับปรุง และเพิ่มสินทรัพย์ความรู้ขององค์กร

วันทนา เมืองจันทร์ (2548 : 20) สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
 แห่งชาติ (2548) กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการความรู้ไว้ดังนี้คือ

1. ช่วยลดขั้นตอนในการทำงานได้เพราะสามารถแสวงหาความรู้ แนวทางที่
 ทำสำเร็จมาแล้ว ได้โดยสะดวก รวดเร็ว ทำให้สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้
2. การจัดการความรู้ช่วยให้ปฏิบัติงานไม่ต้องทำงานด้วยการลองผิดลองถูก
 เพราะก่อนทำงานถ้ามีการเรียนรู้ความผิดพลาดของคนอื่นจากบทเรียนในอดีต ช่วย
 ประหยัดเวลา ประหยัดทรัพยากร ไม่ต้องเสียเวลาลองผิดลองถูก
3. การจัดการความรู้ที่ได้มาโดยมีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันในงาน
 ที่ปฏิบัติในเรื่องเดียวกัน ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. องค์กรที่มีระบบการจัดการความรู้ที่ดีจะทำให้ผู้ที่แสวงหาความรู้มีช่องทางเข้าถึงความที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว

5. การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้ปฏิบัติเป็นการสร้างนวัตกรรมใหม่โดยการเรียนรู้ต่อยอดจากความรู้ที่ฝังในตัวคน ของผู้มีประสบการณ์การทำงานมาก่อน

6. หน่วยงานไม่ต้องเสียเวลาทำวิจัยและพัฒนาในความรู้บางเรื่อง เพราะสามารถใช้ความรู้ที่ได้มาจากการสะสมไว้แล้วจากบุคคล หรือจากส่วนต่างๆ ขององค์กรเพื่อนำมาต่อยอดความรู้ได้เลย

7. ทำให้เกิดแหล่งความรู้ในองค์กรที่สามารถเรียกใช้ประโยชน์อย่างรวดเร็วและเผยแพร่ในหน่วยงานอื่นได้รับ และได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

8. งานบางเรื่องที่ผู้ปฏิบัติไม่ต้องเรียนรู้จากประสบการณ์ตนเอง เพราะบางที่เกิดผลเสียมากกว่าแต่ถ้าเรียนรู้จากคนที่เก่งและประสบความสำเร็จในการทำงานมาก่อนจะช่วยในระยะเวลาในการทำงาน ได้มากกว่า

9. การจัดการความรู้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อวัฒนธรรมการทำงานของคนในองค์กรปรับเปลี่ยนจากเดิมมาสู่การวิจัยในตนเอง มีการศึกษาค้นคว้า เรียนรู้ ตลอดชีวิตมีความคงทนในผล ของการเรียนรู้ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีความขยัน อดทน มีจิตสำนึก ของการเป็น “ผู้ให้” และมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย

วิจารณ์ พานิช (2548 : 36) กล่าวถึงพลังสืบประการที่เกิดจากการจัดการความรู้ เช่นเดียวกันก็จะก่อให้เกิดพลังปัญญาของผู้ปฏิบัติ หากเสริมความรู้ทางทฤษฎี จะทำให้ความรู้ที่มีอยู่ได้รับการยกระดับขึ้นไปอีก พลังทุนปัญญา ที่มีอยู่ใน องค์กรใน ชุมชน หรือในสังคม ซึ่งคือทรัพย์สินที่ซ่อนเร้นและพลังของความสำเร็จ ความชื่นชมยินดีซึ่งจะก่อให้เกิด

ประสิทธิภาพในการทำงาน และจากการศึกษาของ Adisorn Na Ubon และ Chris Kimble (2000) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ Knowledge Management in Online Distance Education พบว่าการ

จัดการความรู้เป็นยุทธศาสตร์ ที่ให้ประโยชน์ที่ยั่งยืนในการบรรลุเป้าหมายในระยะยาว ในการศึกษาทางไกล ใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อย ชุมชน เรียนรู้ออนไลน์ เป็นการสร้างความแลกเปลี่ยนความรู้ กับสมาชิกที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญมาพัฒนาเป็นแนวทางเพื่อช่วยแก้ปัญหา โดยการใช้เครื่องมือและเทคนิค KM ประโยชน์ของการจัดการความรู้โดยทั่วไป

1. เพิ่มศักยภาพขององค์กร ช่วยในการจัดการความเปลี่ยนแปลง ซึ่งองค์กรจำเป็นต้องรักษาตำแหน่งของการเป็นผู้นำในยุค

2. ปรับปรุงความรับผิดชอบและการลดต้นทุน

3. เพิ่มการเรียนรู้และนวัตกรรมผ่านกระบวนการจัดการความรู้ และมีการ
ขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง

4. การเรียนรู้ที่มีความสะดวกจะเป็นการสร้างให้เกิดความสามารถในการ
แข่งขัน

5. ช่วยในการจัดการความรู้ที่เป็นพื้นฐานขององค์การโดยการสร้างระบบ
ติดต่อสื่อสารที่จะช่วยให้พนักงานทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างรวดเร็ว

6. การลดต้นทุนและการเพิ่มผลผลิต โดยการจัดการกับการปฏิบัติที่เป็นเลิศ
(Best Practice) ที่มีประสิทธิภาพ

7. ปรับปรุงความสามารถในกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพทำให้
องค์การมีความคล่องตัว

8. จัดการกับตราสินค้า (Brand) ภาพลักษณ์ และสถานภาพขององค์การใน
ตลาดให้อยู่ในแถวหน้า

9. ช่วยในการคัดกรองความรู้และประหยัดต้นทุน
โดยสรุปแล้ว ประโยชน์ของการจัดการความรู้ คือ พัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ ทำ
ให้กระบวนการทำงานมีประสิทธิภาพ เพิ่มคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และเพิ่มศักยภาพของ
องค์การในการแข่งขัน

5. หลักการจัดการความรู้
วิจารณ์ พานิช(2548 : 46) ได้เสนอหลักการจัดการความรู้ ว่าเป็น วิธีการหรือ
ทักษะที่จะไปดูดซับความรู้จากผู้อื่นเอามาใช้ ที่เรียกว่าไม่ต้องมานับศูนย์ใหม่ สามารถทำเรื่อง
ใดเรื่องหนึ่งอย่างรวดเร็ว โดยการเอาประสบการณ์ คนอื่นมาใช้เมื่อใช้แล้วสามารถนำมาต่อ
ยอดความรู้ ยกระดับความรู้ของตนเอง ซึ่งในแต่ละบริบทแต่ละหน่วยงาน แต่ละพื้นที่ย่อมมี
วิธีการแตกต่างกันออกไป ไม่มีรูปแบบตายตัว

นุรชัย สิริมหาสาคร (2548 : 41) กล่าวว่า การจัดการความรู้มีแนวคิดที่เชื่อ ว่า
บุคลากรเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดขององค์การ โดยเชื่อมั่นว่า บุคลากรเป็นปัจจัยหลักที่จะ
ทำให้ องค์การบรรลุจุดประสงค์และเป้าหมายได้ โดยเฉพาะในโลกยุคปัจจุบันซึ่งถือว่าเป็นยุค
เศรษฐกิจความรู้ ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่อาศัยความรู้เป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ที่ทำให้เกิดการเติบโต
และสร้างงานใน อุตสาหกรรม ทุกรูปแบบการที่องค์การจะสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน
ซึ่งขึ้นอยู่กับวงจรการเรียนรู้ใน องค์การ โดยมีกระบวนการที่เป็นระบบในการค้นหา สร้าง
รวบรวม จัดเก็บ เผยแพร่ ถ่ายทอด แบ่งปันและใช้ความรู้

ประพนธ์ ภาสุกขีต (2548 : 49) กล่าวถึงหลักการจัดการความรู้มี 4 ประการ คือ

1. ให้คนหลากหลายทักษะ หลากหลายวิธีคิด ทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ การจัดการความรู้ที่มีพลังต้องทำโดยคนที่มีพื้นฐานแตกต่างกันมีความเชื่อหรือวิธีคิดแตกต่างกัน ซึ่งมีจุดรวมพลังคือ มีเป้าหมายอยู่ทำงานด้วยกัน ในการจัดการความรู้มีความแตกต่างหลากหลาย (Heterogeneity) มีคุณค่ามากกว่าความเหมือนกันเพราะทำให้ไม่เกิดพลัง

2. ร่วมกันพัฒนาวิธีทำงานในรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อบรรลุประสิทธิผลที่กำหนดไว้ในการบริหารจัดการสมัยใหม่ ที่มีประสิทธิผล

3. ทดลองและเรียนรู้ เนื่องจากกิจกรรมการจัดการความรู้เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ซึ่งหมายความว่า “ต้องคิดนอกกรอบ หรือแบบหลุดโลก” จึงต้องดึงกลับมาสู่ความเป็นจริงในโลกหรือในสังคม โดยการทดลองทำเพียงเล็กน้อยก่อน ถ้าได้ผลไม่ดีก็ไม่เสียหาย สามารถยกเลิกได้ แต่ถ้าได้ผลดีจึงขยายการทดลองมากขึ้น จนในที่สุดขยายเป็นวิธีทำงานแบบใหม่ ได้ Best Practice ใหม่เกิดขึ้น

4. นำความรู้จากภายนอกเข้ามาอย่างเหมาะสม โดยต้องถือว่าความรู้จากภายนอกยังเป็นความรู้ที่ยังเป็นข้อมูลดิบ ต้องเอามาดำเนินการปรับปรุงใช้ในบริบทของไทยที่เหมาะสมโดยการเติมความรู้เชิงบริบทเข้าไปด้วย

สรุปได้ว่า การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการเป็นเครื่องมือที่ดำเนินการร่วมกัน โดยผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือหน่วยงานย่อยขององค์กร เพื่อสร้างและใช้ความรู้ในการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดีขึ้นกว่าเดิม เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เป็นวงจรที่ต่อเนื่อง ทำให้องค์กรมีประสิทธิผล นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มมูลค่าหรือเพิ่มคุณค่าของกิจการหรือโครงการต่าง ๆ ขององค์กร โดยดำเนินการในลักษณะที่บูรณาการอยู่ในกิจกรรมหรืองานประจำ ไม่ถือเป็นกิจกรรมที่แยกจากงานประจำ เป็นการเรียนรู้แบบใหม่ที่เรียนจากการปฏิบัติเป็นตัวนำ เป็นการจัดการเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ เป็นความรู้ที่จะใช้ความรู้ที่มีอยู่ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคลต่าง ๆ ในองค์กรอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนานวัตกรรม โดยให้เทคโนโลยีในข้อมูล สารสนเทศและคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยเป็นตัวเพิ่มพลังให้การจัดการความรู้ ขยับเคลื่อนได้รวดเร็วและสื่อสาร แบ่งปันความรู้กันมากขึ้น

6. บัณฑิตหรือองค์ประกอบที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้

การจัดการความรู้ที่สามารถดำเนินการสำเร็จ โดยมีครูเป็นผู้แนะนำและคอยกำกับขณะปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงควรเรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการความรู้ กล่าวว่าการจัดการความรู้ที่ประสบความสำเร็จคือการจัดการความรู้ที่เป็นไปตาม

เป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้นปัจจัยหรือองค์ประกอบที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้นั้น นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญ กล่าวถึงดังนี้

ฉัตรพันธ์ เจริญนันท (2545 : 68) ปัจจุบันเทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญ ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานในธุรกิจทั้งด้านการผลิตและการบริหารงานการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ทำให้องค์การต้องปรับเปลี่ยน เทคโนโลยีของตนเอง เพื่อให้สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เทคโนโลยี ยังแบ่งได้ 3 ประเภท

1. เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ IT ได้แก่ คอมพิวเตอร์ ชุดคำสั่ง อุปกรณ์สื่อสาร และระบบ Internet จะเป็นกลจักรสำคัญในการสร้างประสิทธิภาพ และความคล่องตัวให้แก่องค์การ ผ่านระบบ การจัดการข้อมูลที่เหมาะสมที่ช่วยให้การตัดสินใจแก้ไขปัญหา มีความถูกต้องและเหมาะสม ที่ช่วยให้การตัดสินใจแก้ปัญหาที่มีความถูกต้องและเหมาะสมกับข้อจำกัดของสถานการณ์
2. เทคโนโลยีการผลิตและปฏิบัติงานเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ช่วยให้การผลิตมีประสิทธิภาพและผลผลิตสูงขึ้น ตลอดจนช่วยในการปฏิบัติงานของบุคคลให้สะดวกและรวดเร็วมากขึ้น ซึ่งจะช่วยเพิ่มผลิตภาพ ในการดำเนินงานของธุรกิจ
3. เทคโนโลยีการบริหารงานเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ช่วยให้การทำงานขององค์การมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการวางแผน การปฏิบัติการ และการควบคุม เช่น การเทียบเคียง การบริหารคุณภาพโดยรวม หรือที่เรียกว่า TQM หรือการปรับรื้อระบบ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทั้ง โครงสร้างและวัฒนธรรมการทำงานขององค์การให้ก้าวหน้าและทันสมัย ซึ่งจะช่วยสร้างความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง ดังนั้นการใช้เทคโนโลยีเข้ามาจัดความรู้ในองค์กร ได้กลายเป็นสิ่งที่สำคัญในการกำหนดความแตกต่างระหว่างความสำเร็จ กับความล้มเหลวในภาวะเศรษฐกิจ โลกที่มีการแข่งขันกันสูงเช่นนี้

วิจารณ์ พานิช (2548 : 66) กล่าวถึง ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้ ได้แก่ การให้ทรัพยากร การให้โอกาสไปร่วมกิจกรรม การจัดการความรู้ร่วมกับองค์การอื่น การได้ถาม ความก้าวหน้า ความสำเร็จ แสดงความเอาใจใส่ของผู้บริหาร การแนะนำวิธีเอาชนะปัญหา การให้ กำลังใจการจับเอาความสำเร็จเล็กน้อย หรือการทำกิจกรรมที่สำคัญ มายกย่องแสดงความชื่นชมการมอบหมายงาน กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนเป็นช่วงๆ

ประพนธ์ ผาสุกยัด (2548 : 28) กล่าวถึงปัจจัยแห่ง ความสำเร็จของการจัดการความรู้ ว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ

1. ภาวะผู้นำของผู้นำในทุกระดับ จูงใจให้คนเห็นคุณค่า รู้สึกว่าอยากจะทำ ไม่ใช่ทำไปเพราะได้รับคำสั่ง
2. ระบบและโครงสร้างที่เอื้ออำนวย มีกระบวนการและมีทรัพยากร

สนับสนุน

3. วัฒนธรรมและบรรยากาศที่ส่งเสริม ซึ่งจะทำได้ทำให้สามารถดำเนินการ ผลักดัน
 งานต่อไป การจะทำให้คนในองค์กร มีพฤติกรรมการทำงานแบบ แลกเปลี่ยนความรู้
 จะต้องสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้เป็นที่ยอมรับของทุกคน ต้องสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อ
 ต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

Buckman (อ้างใน บรูซซี ศิริมหาสาร, 2548 : 25) กล่าวว่าองค์ประกอบที่สำคัญ
 ของการทำ KM ให้สำเร็จคือ วัฒนธรรม ซึ่งร้อยละ 90 ของกิจกรรมด้านการจัดการความรู้ คือ
 เรื่องวัฒนธรรมองค์กร เพราะวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงและแบ่งปัน ความรู้ของคนในองค์กร
 เพราะทัศนคติเดิมเชื่อว่าความรู้ คืออำนาจ ทำให้เรามีความสำคัญเหนือคนอื่น คนจึงไม่ยอม
 แลกเปลี่ยนความรู้กันเพราะกลัวว่าคนอื่นจะรู้มากกว่าเรา ส่วนปัจจัยที่ทำให้ การจัดการความรู้
 ประสบความสำเร็จในองค์กร

รัชต์วรรณ กาญจนปัญญาคม (2548 : 44)กล่าวถึงว่า ปัจจัยที่ทำให้สำเร็จ ได้แก่

1. วัฒนธรรมและพฤติกรรมของคนในองค์กร ซึ่งคนในองค์กรต้องมีเจตคติ
 ที่ดีในการแบ่งปันความลับและนำความรู้ที่มีอยู่มาเป็นฐานในการต่อยอดของความรู้ของคนรุ่น
 ใหม่ต่อไป องค์กรต้องมีวัฒนธรรมภายในมีความเอื้อกันและให้เกียรติกันเคารพในสิทธิและ
 ความคิดของผู้ร่วมงานในทุกระดับ การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกเรื่องแม้แต่สิ่งที่ข้อผิดพลาดในอดีต

2. ผู้นำและการสร้างกลยุทธ์ ผู้บริหารระดับสูงต้องมีความเชื่อในคุณค่าของ
 คนและความรู้ที่มีในองค์กร เข้าใจในลักษณะของปัญหาและพันธกิจขององค์กรส่งเสริม
 สนับสนุนความเป็นมืออาชีพในด้านต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น ค้นหาและเชิดชูกระบวนการที่ดีเลิศใน
 องค์กรของตน ผู้นำต้องเป็นต้นแบบแห่งการเป็นผู้ริเริ่มในการแบ่งปันและเรียนรู้กำหนดคิ
 ทิศทางในการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ภายใน วางกลยุทธ์ในการจัดระบบการจัดการ องค์
 ความรู้ที่จะประสบความสำเร็จ

3. เทคโนโลยี ความพร้อมของอุปกรณ์ที่ทันสมัยของเทคโนโลยีสามารถ
 สนับสนุนการทำงานและการเรียนรู้ของคนในองค์กรได้โดยการสร้างฐานข้อมูลและการ
 จัดระบบฐานข้อมูล

4. การวัดผลและการนำไปใช้ จัดทำระบบการติดตามและวัดผลของการจัดการความรู้และประโยชน์จากการนำไปใช้

5. โครงสร้างพื้นฐานโดยการวางระบบการบริหารจัดการ การรวบรวมข้อมูล และการรายงานผลการดำเนินการต่างๆ ที่จะเอื้อให้แผนงานของการจัดการความรู้ประสบผลสำเร็จปัจจัยแห่งความสำเร็จไม่ใช่อยู่ที่กระบวนการจัดการองค์ความรู้ที่ดีเท่านั้น แต่อยู่ที่โครงสร้างการจัดการ วิธีบริหารการเปลี่ยนแปลงด้วยและการปลูกฝัง วัฒนธรรมการเรียนรู้ และการแบ่งปันความรู้ โดยมีระบบการบริหารงานบุคคล คือการประเมินผลและการให้รางวัล ทั้งในรูปแบบที่เป็นเงินและไม่เป็นตัวเงิน

ดังนั้น การใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการจัดการความรู้ เพื่อให้การเก็บรวบรวม การจัดเก็บและการถ่ายโอนความรู้ ดำเนินไป อย่างมีประสิทธิภาพ องค์การแห่งการเรียนรู้

จะต้องปฏิบัติตาม 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ติดตั้งโครงสร้าง พื้นฐานของเทคโนโลยีสารสนเทศให้พนักงานทุกคน ได้ใช้เผยแพร่ความรู้ทั้งองค์การ

ขั้นที่ 2 สร้างแหล่งจัดเก็บข้อมูลและความขององค์การ ทำในรูปแบบ พจนานุกรมข้อมูลต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันมีระเบียบเป็นหมวดหมู่

ขั้นที่ 3 นำระบบอิเล็กทรอนิกส์เหล่านั้นมาปรับปรุงใช้ในการบริหารงาน การปฏิบัติงานแบบประสมประสาน สนับสนุนการปฏิบัติงานแบบประสมประสาน และประยุกต์ สำหรับการค้นหาความรู้และการทำเหมืองข้อมูล

ขั้นที่ 4 จัดตั้งศูนย์ ผู้เชี่ยวชาญ ทำหน้าที่รับผิดชอบ ในการเก็บรวบรวม จัดเก็บ วิเคราะห์ เผยแพร่ความรู้ รวมทั้งให้การฝึกอบรมแก่พนักงานด้านต่างๆ ให้คำปรึกษา แนะนำ เครื่องมือทางเทคโนโลยีที่สนับสนุน การจัดการความรู้เรียกว่า อุปกรณ์ความรู้ (โกศล ดิสิษฐกรรม, 2546 : 22)

กล่าวได้ว่าเทคโนโลยีเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่เป็นเครื่องมือในการจัดการความรู้และเชื่อมต่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ สามารถนำมาเก็บและเผยแพร่สู่บุคคลอื่นได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็วจึงเห็นได้ว่างานเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการความรู้ให้สำเร็จได้เพราะเป็นเนื้อหา ประสบการณ์ เป็นองค์ความรู้ที่บุคคลมีอยู่ ตามภารกิจจัดการ การศึกษาได้แก่งานด้านการเรียนการสอน ซึ่งมีการสร้างสรรค์เป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้น

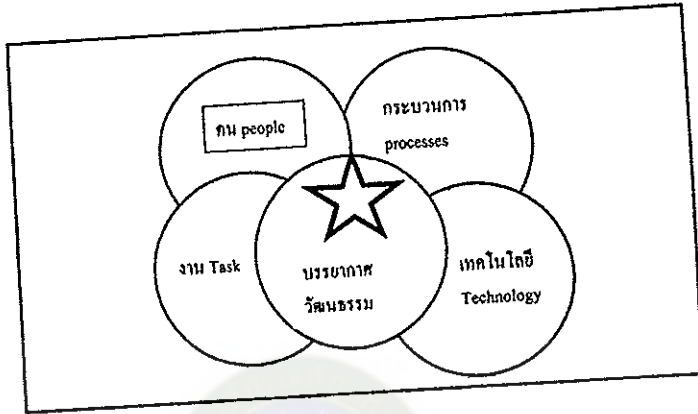
บิล เกต (Bill Gates, 1999 : 55) ศึกษาเรื่อง ธุรกิจกับความเร็วของความคิด กล่าวถึง 12 ขั้นตอนของการสร้างองค์การให้ประสบความสำเร็จ คือ

1. สร้างช่องทางสื่อสารโดยใช้ E-mail
2. ศึกษาข้อมูลและสร้างมุมมองจากข้อมูลที่มีใน Online
3. ให้งานที่มีความรู้ เมื่อเวลาครุ่นคิด
4. ใช้เทคโนโลยีสร้างทีม
5. เปลี่ยนงานเอกสารให้อยู่ในรูปของ IT Support
6. ขจัดงานที่ซ้ำซากแบบเดิม ๆ โดย IT ช่วย
7. สร้างกลไกของ IT ช่วยการแจ้งผล
8. รับฟังคำร้องเรียนของลูกค้าผ่าน IT
9. กำหนดขอบเขตภารกิจโดยใช้ IT
10. เปลี่ยนกระบวนการทำงานให้ไวต่อ ความต้องการ
11. ใช้ IT ขจัดคนกลาง
12. ใช้ IT ช่วยแก้ไขปัญหา

จากการศึกษาวิจัยของ โบนีฟาซิโอ และ โมลานี(Bonifacio and Molani, 2003) ที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ ความสมบูรณ์ของการสร้างความรู้ที่หลากหลายภาพรวมของกฎระเบียบ วินัย แตกต่างกันระหว่างสถาบันการศึกษา เป้าหมายของการศึกษา เพื่อสำรวจเห็นผลที่ว่า ความยั่งยืนของกระบวนการแพร่กระจายการจัดการความรู้ สอดคล้องกับบทฤษฎีความแตกต่างในการจัดการความรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ Diversity in Theory Diversity in Practice Diversity in Technology และจากหลายแหล่งของนวัตกรรมในองค์กร และการปรับประยุกต์ใช้อันที่สองการให้บางเหตุการณ์เป็นตัวกำหนดขอบเขต อันที่ 3 นำเสนอข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับบทบาทของเทคโนโลยี เทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดการความรู้ หรือเป็นเครื่องมือพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการค้นหา ความรู้จากภายนอก
2. เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บ จัดหมวดหมู่ ให้บริการความรู้ ข้อมูลสารสนเทศ ในองค์กรเครือข่าย
3. เครื่องมือที่ใช้ในการแลกเปลี่ยน แบ่งปันข้อมูล ภายในองค์กร/เครือข่าย
4. เครื่องมือที่ช่วยให้คนในองค์กร เครือข่ายที่อยู่ห่างไกลกัน ได้ติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นซึ่งกันและกัน ได้อย่างสะดวก

ดังนั้นความสำเร็จของการจัดการความรู้จึงเกิดจากการผสมผสานการทำงานของคน กระบวนการเทคโนโลยี บรรยากาศ และวัฒนธรรม ดังตารางกฎแห่งการปัจจัยความสำเร็จของการจัดการความรู้ (Bonifacio and Molami, 2003) ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการความรู้

จากแผนภาพที่ 2 แสดงให้เห็นว่าการจัดการความรู้จะสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายได้ ขึ้นอยู่กับคนที่มีภาวะผู้นำ ในองค์กรใช้กระบวนการการทำงานที่กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน มีโครงสร้างการจัดการและ วิธีบริหารการเปลี่ยนแปลง โดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ สื่อสาร และมีบรรยากาศวัฒนธรรมที่เหมาะสม มีพฤติกรรมการทำงานแบบแลกเปลี่ยนความรู้ กล่าวโดยสรุป ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ให้สำเร็จได้ ได้แก่ คน เป็นใช้ความรู้เป็นผู้สร้างความรู้และเป็นผู้ให้ความรู้ ผ่านการใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีโดยการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมค่านิยมใหม่ให้มีบรรยากาศของการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้

7. การจัดการความรู้นำไปสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ของสถานศึกษา การจัดการความรู้ที่จะนำไปสู่ความเป็นความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษามีผู้รู้ได้เสนอแนวคิดไว้หลายลักษณะดังนี้

สมชัย ศรีสุทธิยากร (2548 : 44) ลักษณะองค์กรสมัยใหม่ มีการแข่งขันสูง สิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกซับซ้อนขึ้น มีการคาดเดาการเปลี่ยนแปลงทำได้ยากขึ้น คนภายในองค์กรมีความหลากหลาย จึงมีความจำเป็นต้องสร้างองค์กรให้มีประสิทธิภาพ สามารถแข่งขันกับองค์กรอื่นได้ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงเท่าทัน เป็นการใช้พลังของคนในองค์กรให้เกิดประโยชน์เต็มที่เปลี่ยนมุมมองใหม่ต่อองค์กรให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาองค์กร

เซ็งเก้ (Senge, 1990 : 39) ได้เสนอแนวคิดใหม่ เกี่ยวกับองค์การแห่งการเรียนรู้ว่าองค์การแห่งการเรียนรู้คือ สถานที่ซึ่งทุกคนสามารถขยายศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง สามารถสร้างผลงานตามที่ตั้งเป้าหมายไว้คนในองค์การมีอิสระที่จะสร้างแรงบันดาลใจและเป็นที่ยอมรับซึ่งทุกคนต่างเรียนรู้ร่วมกันและกล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงคือการเปลี่ยนแปลงและมีความเชื่อว่าองค์กรที่ประสบความสำเร็จจะเคลื่อนตัวไปข้างหน้ากับการเปลี่ยนแปลงและมีสิ่งแวดล้อมและในทางธุรกิจด้วยการลงมือปฏิบัติผ่านการสร้างสรรค์ การแบ่งปันองค์ความรู้ใหม่การสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ จึงเป็นองค์การที่ผู้คนในองค์การสามารถสะสมและขยายขีดความสามารถในการสร้างผลงานที่พึงปรารถนา ขยายแบบแผนวิธีการคิดใหม่ๆ โดยผ่านกระบวนการฝึกฝนการสนใจจุดร่วมของความคิดและเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุดจากหลักการสำคัญ 5 ประการ ได้แก่

1. การคิดอย่างเป็นระบบ
2. ความเป็นบุคคลรอบรู้
3. ความมีภาพในใจ
4. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน
5. การเรียนรู้เป็นทีม

กาวิิน (Gavin, 1993 : 44) กล่าวว่าคือ องค์การที่มีลักษณะในการสร้าง แสวงหา และถ่ายโอนความรู้และมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากความรู้ใหม่และการเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ

มาร์ควอดท์ (Marquardt, 1993 : 49) ได้เขียนหนังสือเรื่อง Building the Learning Organization ซึ่งได้เสนอแนวคิดว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ ในการสร้างและก้าวสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

1. พลวัตการเรียนรู้คือ การเรียนเป็นบุคคล เป็นทีมและทั่วทั้งองค์การ ซึ่งความสามารถหลักในการเรียนรู้ หรือ Core Learning Competency
2. การปรับเปลี่ยนองค์การ คือการที่องค์กรมีการกำหนด วิสัยทัศน์ วัฒนธรรม กลยุทธ์ และโครงสร้างขององค์กร ที่เอื้อต่อการมุ่งสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้
3. การเอื้ออำนาจ บทบาทของผู้นำเป็นทั้งครู โค้ชและพี่เลี้ยง เพื่อพัฒนาพนักงานให้มีขีดความสามารถ ความพร้อมต่อการเอื้ออำนาจ

4. การจัดการองค์ความรู้ เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของการนำสิ่งที่เรียนรู้มาจัดเก็บและนำไปใช้ประโยชน์ในองค์การ เพื่อตอบสนองการปฏิบัติงานในองค์การ

5. การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้งานเพื่อช่วยเอื้อ สะดวกและง่ายต่อการจัดการความรู้ในองค์การ ให้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึง กว้างขวาง รวดเร็ว

การจัดการความรู้สู่ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ สถานศึกษาเป็นสถาบันที่มิภารกิจจัดการศึกษาและพัฒนาบุคลากรให้เกิดความรู้สามารถดำรงชีวิตและมีทักษะในการดำเนินชีวิตที่พึงามจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเก่ง ดี มีสุข และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ กระบวนการจัดการความรู้ต้องมีประสิทธิภาพ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งภายในภายนอกสถานศึกษาเพื่อนำมาจัดการเรียนรู้และสามารถบริหารจัดการในสถานศึกษาให้มีประสิทธิผล บุคลากรในสถานศึกษามีความสำคัญยิ่งที่จะใช้ความรู้เพื่อสร้างสถานศึกษาให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ และเป็นชุมชนนักปฏิบัติการจัดการความรู้ที่สามารถจะนำสู่การปฏิบัติให้สถานศึกษาเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของ เซ็งเก้ Senge (1990 : 53) ดังนี้

1. บุคคลที่รอบรู้ เป็นแบบอย่างในการแสวงหาความรู้ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ โดยเผยแพร่ความรู้ที่ได้ศึกษาให้แก่กัน เครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ได้แก่ การอ่าน เพราะการอ่านเป็นการรับข้อมูลสารสนเทศที่เป็นความรู้ ความคิดที่หลากหลาย

2. โมเดลความรู้คือ เป็นการเปิดใจให้กว้าง ใฝ่ใจซึ่งกันและกัน ร่วมกันในการวางแผนปฏิบัติงานเพื่อให้การจัดการ ความรู้ภายในสถานศึกษาดำเนินไปตามวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่วางไว้

3. วิสัยทัศน์ร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวาดภาพอนาคตเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาหรือพัฒนางานได้ การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน

4. ทีมแห่งการเรียนรู้ เป็นการร่วมมือกัน สถานศึกษาต้องมีเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ในการปฏิบัติงานเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการแก้ปัญหาด้วยกันเป็นการสร้างทีมแห่งการเรียนรู้

5. การคิดเชิงระบบ เป็นการคิดอย่างสร้างสรรค์ รู้จักสังเคราะห์เพื่อสร้างสิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นรู้จักใช้ข้อมูลจากปัจจัยป้อนกลับหรือ มาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เกิดกระบวนการที่มีประสิทธิภาพหรือรู้จักคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างองค์ความรู้ใหม่ จากสิ่งเดิมที่มีอยู่

วิโรจน์ สารรัตน์ (2547 :27) ได้ศึกษาโรงเรียน การบริหารสู่ความเป็นองค์กร แห่งการเรียนรู้ซึ่งพบว่า ปัจจัยหลักที่จะส่งผลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน 10 ปัจจัย คือ การมุ่งความสำเร็จหรือความมีประสิทธิภาพ ความเป็นองค์กรวิชาชีพ การมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม การบริหารตนเอง การติดต่อสื่อสารหลาย ช่องทาง การตั้งใจเพื่อสร้างสรรค์ การมีภาวะผู้นำ การสร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศองค์กร การมุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ๆ การบริหารหลักสูตรและการสอน และการพัฒนา ทรัพยากรบุคคล โดยได้กำหนดดัชนีชี้วัดลักษณะของ โรงเรียนที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ สำคัญ ได้ 13 รายการ ดังนี้

1. โรงเรียนมีคณะครูที่มีการคิดอย่างเป็นระบบ มุ่งพัฒนาโดยรวม ไม่แยก พัฒนาส่วนใดส่วนหนึ่ง
2. โรงเรียนมีคณะครูที่มีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีความ ผูกพันกับการพัฒนาเพื่อความก้าวหน้าของ โรงเรียน
3. โรงเรียนมีคณะครูที่มีความคาดหวังสูงและมีความท้าทายต่อการ ใช้ ความสามารถเพื่อให้บรรลุความคาดหวัง
4. โรงเรียนมีคณะครู ที่มีการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีความผูกพันและปฏิบัติ ตามวิสัยทัศน์ร่วมกัน
5. โรงเรียนมีคณะครูที่มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และ ประสบการณ์ โดยต่างเป็น “ทรัพยากรความรู้” ซึ่งกันและกัน
6. โรงเรียนมีคณะครูที่พัฒนาขีดความสามารถของตนเพื่อสร้างสรรค์และการ บรรลุเป้าหมายของงานอย่างต่อเนื่อง
7. โรงเรียนมีคณะครูที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนและกระตุ้นมีการ แสดงออกซึ่งแนวคิด
8. โรงเรียนมีบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรการยอมรับและไว้วางใจซึ่งกันและ กัน
9. โรงเรียนมีการขยายศักยภาพเพื่อการแก้ปัญหาและมีการสร้างสรรค์ นวัตกรรมใหม่อย่างต่อเนื่อง
10. โรงเรียนมีความตระหนักในตนเองอยู่เสมอที่จะแสวงหาความเป็นไปได้ และโอกาสใหม่ๆ เพื่อความเติบโตก้าวหน้า

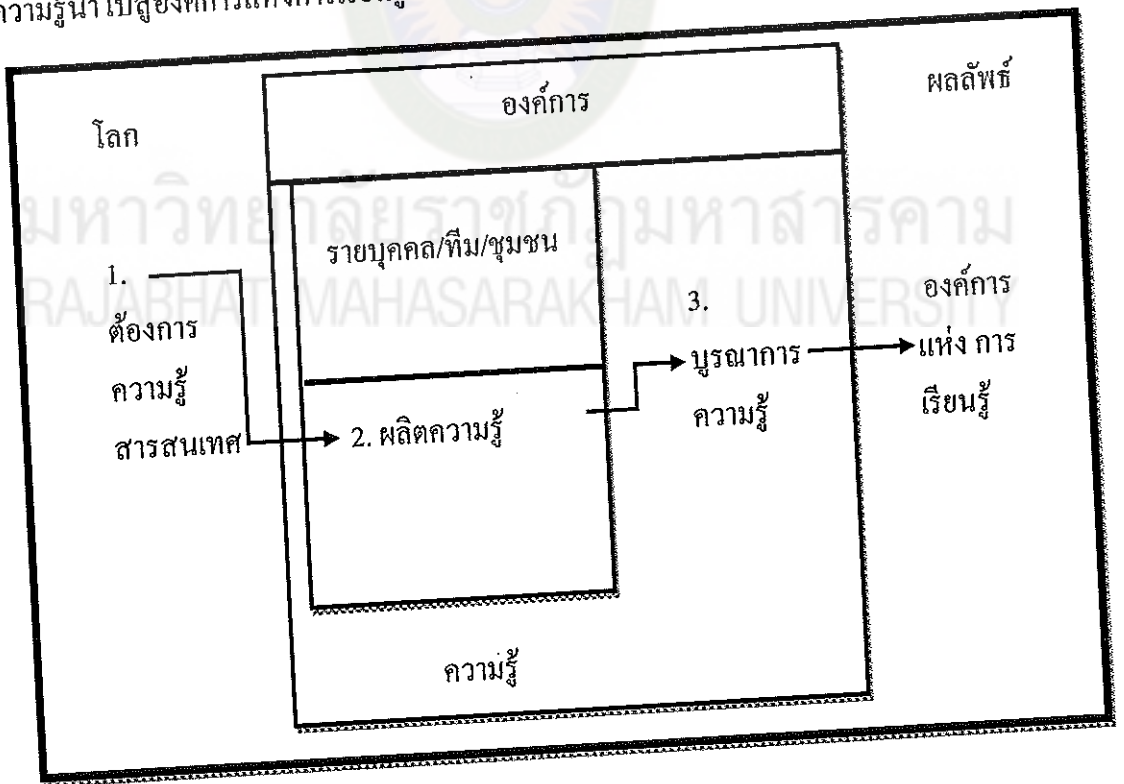
11. โรงเรียนได้เน้นการมีข้อมูลย้อนกลับเน้นการสืบเสาะเพื่อปรับปรุงสภาพการณ์ที่เป็นอยู่

12. โรงเรียนยึดถือคติที่ว่า ความรู้มีใช้เพียงสิ่งที่มีไว้เพื่อการถ่ายทอดหรือสะสมเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่ถูกทำให้เกิดขึ้นใหม่ได้จากกระบวนการคิด การมีประสบการณ์และการรับรู้ร่วมกันของคณะครูในโรงเรียน

13. โรงเรียนได้เป็นตัวประสานให้กระบวนการคิดและการเรียนรู้ของคณะครูได้แพร่กระจายออกไปในวงกว้าง

สมคิด สร้อยน้ำ (2547 : 32) ศึกษาการพัฒนา รูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยม ศึกษา โดยเริ่มจากวิโรจน์ สารรัตนะ พบว่าปัจจัยทางการบริหาร มี 11 ปัจจัยในความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้เพิ่มขึ้นมา 1 ปัจจัย คือ การพัฒนาครูและทีมงาน ซึ่งในการจัดการความรู้การพัฒนาครูและการพัฒนาทีมงานเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่ง

ในหนังสือ Knowledge Management Case Book ซึ่งมี ดาเวนพอร์ท และพรอบส์ (Davenport and Probst, 2002) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนพื้นฐานของกระบวนการจัดการความรู้ นำไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้ ขั้นตอนดังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 กระบวนการความรู้พื้นฐานนำไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้

จากแผนภาพกล่าวได้ว่า องค์กรแห่งการเรียนรู้ เกิดจากความต้องการความรู้และสารสนเทศโดยหน่วยที่ผลิตความรู้ซึ่งการผลิตความรู้ อาจเป็นรายบุคคลเป็นทีมหรือ เป็นกลุ่มหรือองค์กร

กล่าวโดยสรุปการจัดการความรู้เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในโรงเรียน ต้องมุ่งสู่ความมีคุณภาพทางการศึกษา พัฒนาองค์กรให้ได้มาตรฐาน และมุ่งสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และองค์กรต้องมีวิสัยทัศน์รวม มีการแลกเปลี่ยนความรู้และมีบรรยากาศที่เอื้อ ต่อการเรียนรู้และต้องมีคุณลักษณะของสถานศึกษาหรือโรงเรียนแห่งการสร้างสรรค์องค์ความรู้

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการความรู้

ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการความรู้ ผู้วิจัยได้ศึกษาตั้งแต่ความหมายของรูปแบบ ประเภทของรูปแบบ รูปแบบการจัดการความรู้ลักษณะต่างๆ กระบวนการพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยจึงขอเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความหมายของรูปแบบ

2. ประเภทของรูปแบบ

3. การพัฒนารูปแบบ

4. รูปแบบการจัดการความรู้

4.1 รูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบ

4.2 รูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการ

1. ความหมายของรูปแบบ

ราช (Raj, 1996 : 30) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบไว้ 2 ความหมาย

ดังนี้

1. รูปแบบ คือ รุปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วย ข้อความจำนวน หรือ ภาพ โดยการลดทอนเวลาและเทศะทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น

2. รูปแบบ คือ ตัวแทนของการใช้แนวคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ บุญส่ง หาญพานิช (2546 : 92) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างโปรแกรม แบบจำลอง หรือตัวแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริง ที่สร้างขึ้นจากการลดทอน

เวลาและเทศะ พิจารณาว่ามีสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษาเพื่อใช้แทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใด ปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบนั้น ๆ

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้าง แบบจำลองของสภาพความจริงที่สร้างขึ้น เพื่อใช้แทนแนวคิด หรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง ซึ่งใช้อธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปแบบนั้น

2. ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบตามความคิดของ คีฟส์ (Keeves, 1988 : 44) จำแนกออกได้เป็น 5

รูปแบบคือ

1. รูปแบบคล้าย (Analogue Models) คือ รูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับระบบกายภาพ มักเป็นรูปแบบที่ใช้ในวิทยาศาสตร์กายภาพ เป็นรูปแบบที่นำไปใช้อุปมากับสิ่งอื่นได้ เช่น รูปแบบ แบบจำลองระบบสุริยะกับระยะสุริยะที่เกิดขึ้นจริง ธนาคารจำลองกับระบบธนาคารที่เป็นจริง แบบจำลองการผลิตกับการผลิตจริง เป็นต้น

2. รูปแบบที่อธิบายความหมายหรือให้ความหมาย (Semantic Models) คือ รูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยายลักษณะของรูปแบบ รูปแบบชนิดนี้จะใช้วิธีการอุปมาในการพิจารณาด้วยภาษา มากกว่าที่จะใช้วิธีอุปมาในการพิจารณาด้วยโครงสร้างกายภาพ

3. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิ แบบแผน หรือโครงการ (Schematic Models)

4. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Models) คือ เป็นรูปแบบที่กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปแบบสมการหรือฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์

5. รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models) คือ เป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างเป็นสมการเชิงเส้นที่ประกอบด้วยตัวแปรสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผล มีการทดสอบสมมติฐานผลของรูปแบบ

นอกจากนี้ สไตเนอร์ (Steiner, 1988 :67) จำแนกรูปแบบแบ่งออกเป็น 2

ประเภท คือ

1. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or Model-of) รูปแบบประเภทนี้เป็นรูปแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง

2. รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model of Model-for) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

3. การพัฒนารูปแบบ

คีฟส์ (Keeves, 1988 : 560) ได้กล่าวถึง หลักการอย่างกว้าง ๆ เพื่อกำกับการสร้างรูปแบบไว้ 4 ประการ คือ

1. รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (ของตัวแปร) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา อย่างไรก็ตามความเชื่อมโยงแบบเส้นตรงแบบธรรมดา ห้วนไปนั้นก็มีประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนา รูปแบบ
2. รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบ ได้สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกต และหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้
3. รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่กำลังศึกษาค้นนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย
4. นอกจากคุณสมบัติต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่

4. รูปแบบการจัดการความรู้ (Knowledge Management Model)

ในการศึกษาค้นครั้งนี้ขอนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) รูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบ (Knowledge Management Component Model) 2) รูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการ (Knowledge Management Process Model) รายละเอียดมีดังนี้

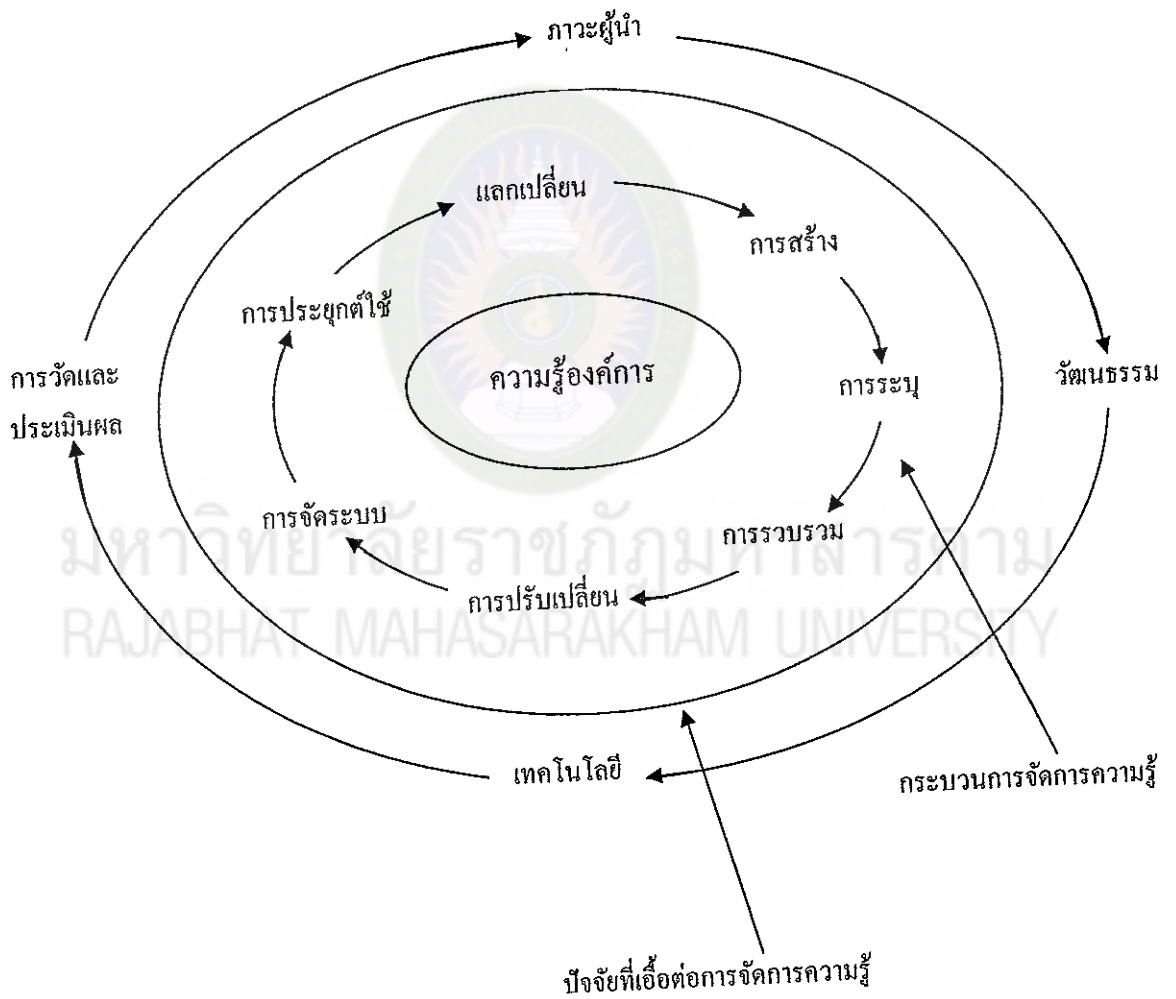
4.1 รูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบ (Knowledge Management Component Model)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์รูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบจากผู้เชี่ยวชาญสามารถสรุปได้ดังนี้

อาร์เธอร์ แอนเดอร์เซน และสถาบันเพิ่มผลผลิตของอเมริกา (Arthur Andersen and The American Productivity and Quality Center, 1996) เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบ 2 ประการ คือ

1. ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ (Knowledge Management Enablers) ได้แก่ ภาวะผู้นำ (Leadership) วัฒนธรรม (Culture) เทคโนโลยี (Technology) และการวัดผล (Measurement)

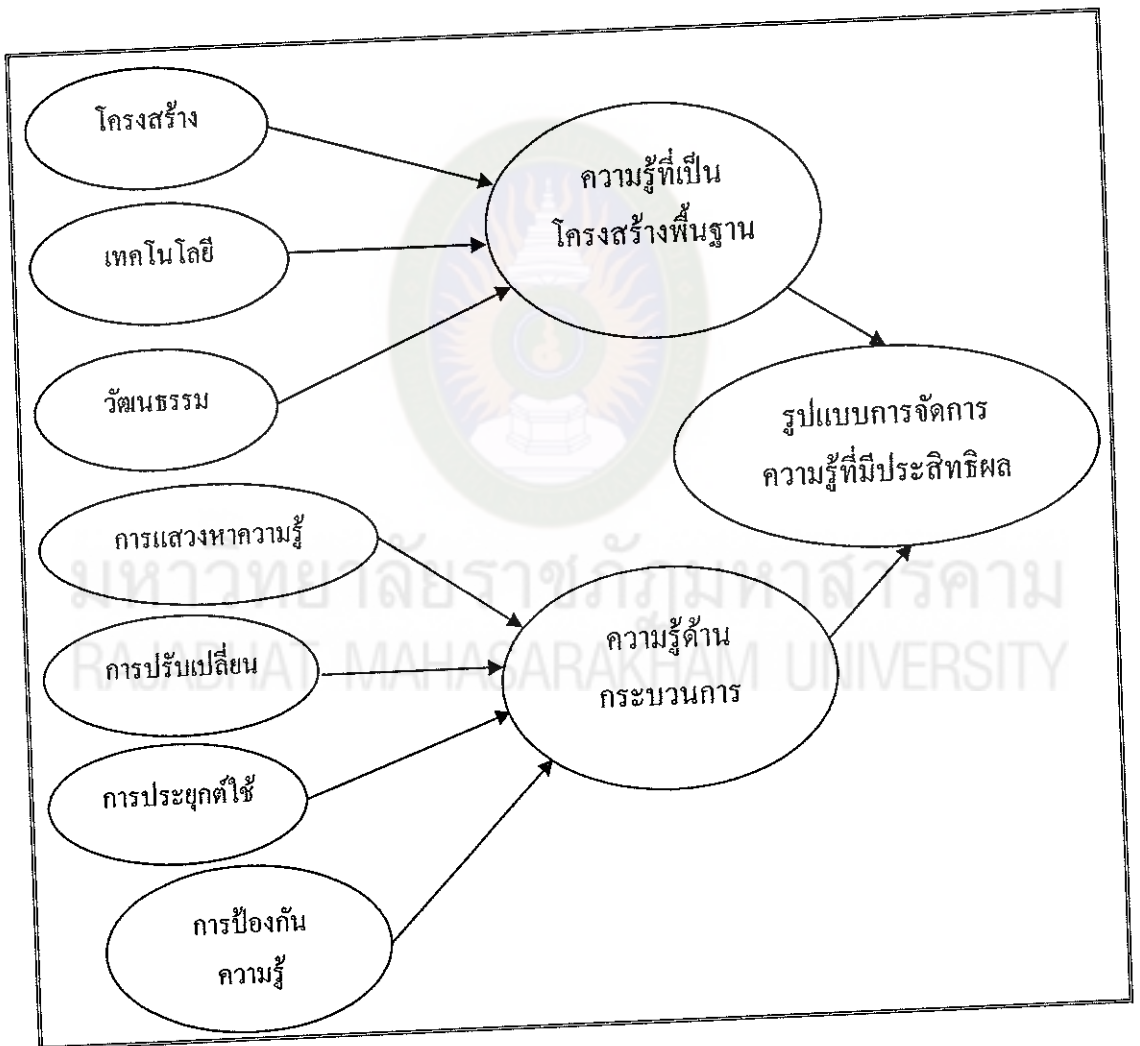
2. การจัดการความรู้เชิงกระบวนการ (Knowledge Management Process) ได้แก่ การระบุความรู้ (Identify) การรวบรวมความรู้ (Collect) การปรับเปลี่ยน (Adapt) การจัดระบบ (Organize) การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Apply) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) การสร้างความรู้ (Create) สรุปได้ดังแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 รูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบ (Arthur Andersen and The American Productivity and Quality Center, 1996)

ลินซี (Linsey, 2002 : 44) ได้เสนอองค์ประกอบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบไว้ 2 ประการ

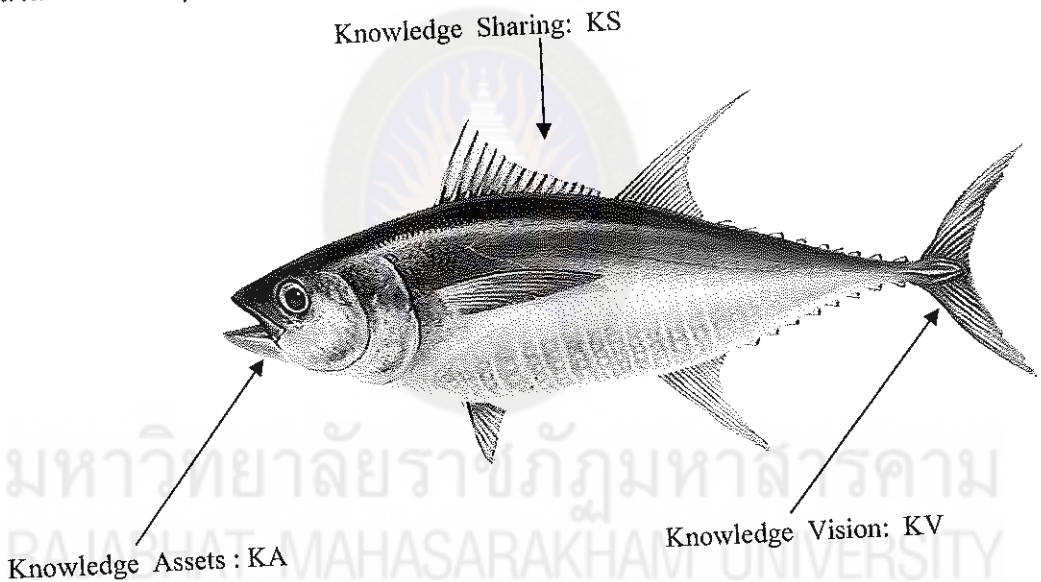
1. ความรู้ที่เป็นโครงสร้างพื้นฐาน (Knowledge Infrastructure Capability) ได้แก่ โครงสร้าง (Structure) เทคโนโลยี (Technology) และวัฒนธรรม (Culture)
2. ความรู้ด้านกระบวนการ (Knowledge Process Capability) ได้แก่ การแสวงหาความรู้ (Acquisition) การปรับเปลี่ยน (Conversion) การประยุกต์ใช้ (Application) และการป้องกันความรู้ (Protection) สรุปได้ดังแผนภาพที่ 5

แผนภาพที่ 5 รูปแบบการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิผล (KM Effectiveness)

ประพนธ์ ผาสุกยี่ด (2547 : 22-26) ได้เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบ ที่เรียกว่า โมเดลปลาทูนา (TUNA Model) ไว้ 3 ประการ คือ

1. ส่วนหัวปลา ตาปลา (Knowledge Vision : KV) มองว่าไปทางไหน ต้องตอบได้ว่าทำการจัดการความรู้ (KM) เพื่ออะไร
2. ส่วนกลางลำตัว (Knowledge Sharing : KS) ส่วนที่เป็นหัวใจให้ ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
3. ส่วนหาง (Knowledge Assets : KA) สร้างคลังความรู้เชื่อมโยง เครือข่าย ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) สร้างชุมชนนักปฏิบัติ (CoPs) ที่มีพลังสูง ดังปลาสะบัดหาง สรุปได้ดังแผนภาพที่ 6

แผนภาพที่ 6 รูปแบบองค์ประกอบหลักการจัดการความรู้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบแนวคิดรูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบ (Knowledge Management Component Model)

องค์ประกอบ	อาร์เธอร์ และ APQC (1996)	ลินซี (2002)	ประพนธ์ ผาสุกข์ (2547)
1.ภาวะผู้นำ	/		
2. วัฒนธรรม	/	/	
3. เทคโนโลยี	/	/	
4. การวัดผล	/		
5. โครงสร้าง		/	/
6. วิสัยทัศน์ความรู้			
7. การระบุนความรู้	/	/	
8. การแสวงหาความรู้	/	/	
9. การปรับเปลี่ยน	/	/	
10. การประยุกต์ใช้ความรู้	/	/	
11. การป้องกันความรู้		/	
12. การสร้างความรู้	/		
14. การจัดการความรู้	/		/
15. การแลกเปลี่ยน			/
16. การสร้างคลังความรู้			/

4.2 รูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการ (Knowledge Management Process Model)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์รูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการจากผู้เชี่ยวชาญ สามารถสรุปได้ดังนี้

มาร์ควอร์ด (Marquardt, 1996 :39) ได้เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) องค์กรควรแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์และมีผลต่อการดำเนินงานทั้งภายในและภายนอกองค์กร ดังนี้

1.1 การแสวงหาความรู้ภายในองค์กร เช่น การให้ความรู้กับพนักงาน การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การลงมือปฏิบัติ และการดำเนินการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการทำงานต่าง ๆ

1.2 การแสวงหาความรู้จากแหล่งภายนอก เช่น การจ้างที่ปรึกษา การใช้มาตรฐานเปรียบเทียบ การรวบรวมข้อมูลจากลูกค้า คู่แข่งและแหล่งอื่น ๆ การเปิดรับข่าวสารจากสื่อที่หลากหลาย การจ้างพนักงานใหม่ การร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ เพื่อสร้างพันธมิตรและการร่วมลงทุน

2. การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) การสร้างความรู้เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์สิ่งใหม่ การสร้างความรู้ใหม่ควรอยู่ในหน่วยงานหรือคนในองค์กร ซึ่งรูปแบบบุคคลเป็นความรู้ใหม่ ความรู้ที่ได้จากการรวบรวมและสังเคราะห์เข้าด้วยกัน การเรียนรู้จากวิธีปฏิบัติ การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต

3. การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge Transfer and Utilization) การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์มีความจำเป็นสำหรับองค์กร เพราะองค์กรจะเรียนรู้ได้ดีขึ้นเมื่อมีการกระจาย และถ่ายทอดความรู้ ซึ่งวิธีถ่ายทอดความรู้ เช่น การสื่อสารด้วยการเขียน การฝึกอบรม การประชุม การสรุปข่าวสาร การสื่อสารภายในองค์กร การเชื่อมขมงาน การหมุนเวียน / เปลี่ยนงาน และระบบที่เรียบง่าย

4. การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) องค์กรจำเป็นต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะจัดเก็บเป็นองค์ความรู้ และการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการ การจัดเก็บเกี่ยวข้องกับด้านเทคนิค เช่น การบันทึกเป็นฐานข้อมูล หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร รวมการสร้างและจดจำของแต่ละบุคคล

โอเดล (O'Dell, 1996 : 77) ได้เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการไว้ 7 ประการ ได้แก่ การระบุความรู้ (Identify) การรวบรวมความรู้ (Collect) การปรับเปลี่ยน (Adapt) การจัดระบบ (Organize) การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Apply) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) และการสร้างความรู้ (Create)

อาร์เธอร์ แอนเดอร์เซน และสถาบันเพิ่มผลผลิตของอเมริกา (Arthur Andersen and The American Productivity and Quality Center, 1996) เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการไว้ 7 ประการ คือ

1. การระบุความรู้ (Identify)
2. การรวบรวมความรู้ (Collect)
3. การปรับเปลี่ยน (Adapt)
4. การจัดระบบ (Organize)
5. การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Apply)
6. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share)
7. การสร้างความรู้ (Create)

อะลาวี (Alavi, 1997 : 57) ได้เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการไว้ 4 ประการ คือ การแสวงหาความรู้ (Acquisition) การเก็บรักษาความรู้ (Capture) การแพร่กระจายความรู้ (Distribution) และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Application)

เบคแมน (Beckman, 1997 : 43) เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการ ไว้ 6 ประการ ได้แก่ การระบุความรู้ (Identify) การดักจับความรู้ (Capture) การคัดเลือกความรู้ (Select) การเก็บรักษาความรู้ (Store) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) และการสร้างความรู้ (Create)

ดิเบลลา และนิเวส (DiBella and Nivis, 1998 : 21) เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการไว้ 3 ประการ คือ

1. การแสวงหาความรู้ (Acquire)
2. การแพร่กระจายความรู้ (Disseminate)
3. การใช้ความรู้ (Utilize)

ลูกซา (Kucza, 2001) เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการ ไว้ 5 ประการ คือ

1. การระบุความรู้ที่ต้องการ (Identification of Need for Knowledge)
2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing of Knowledge)
3. การสร้างความรู้ (Creative of Knowledge)

การสร้างความรู้มีกระบวนการย่อย 6 ประการ ได้แก่ การระบุถึง
 ความคิดใหม่ ๆ การประเมินความคิดใหม่ ๆ การรวบรวมผู้ที่อยู่ในข่ายความคิดใหม่ ๆ การ
 ประเมินผู้ที่อยู่ในข่ายความคิดใหม่ ๆ การคัดเลือกผู้ที่อยู่ในข่ายความคิดใหม่ ๆ และการสร้าง
 ความรู้ใหม่ ๆ

4. การรวบรวม/จัดเก็บความรู้ (Knowledge Collection and Storage)
 การรวบรวม/จัดเก็บความรู้ มีกระบวนการย่อย 6 ประการ ได้แก่ การระบุถึงความรู้ การ
 ประเมินความรู้ การออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ การบูรณา
 การความรู้ การปรับปรุงแผนที่ความรู้ให้ทันสมัย

5. การทำให้ความรู้ทันสมัย (Knowledge Update) การปรับปรุงมี
 กระบวนการย่อย 3 ประการ ได้แก่ การระบุถึงความรู้ที่เปลี่ยนแปลง การประเมินผลกระทบ
 ของการเปลี่ยนแปลง การปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัย สรุปได้ดังแผนภาพที่ 7

แผนภาพที่ 7 รูปแบบกระบวนการจัดการความรู้เชิงกระบวนการของคุชซา (Kuczaj, 2001)

กองบรรณาธิการวิชาการ (2546 : 13) เสนอกิจกรรมในการจัดการความรู้ ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 5 ขั้นตอน

1. การกำหนด (Define) สิ่งแรกที่เราต้องกระทำคือ-การร่วมกันตั้งคำถามว่า อะไร คือ ความรู้ที่สำคัญและจำเป็นกับองค์กร ความรู้ที่ต้องใช้ในการดำเนินกิจกรรมหรือการประกอบการจะทำให้การกำหนดความรู้ที่จำเป็นต้องจัดหา หรือสร้างขึ้นมาใช้ในองค์กร ขั้นตอนนี้คือ การนำเอาความมุ่งมั่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ นโยบายขององค์กรเป็นตัวตั้งใช้ในการกำหนดความรู้ที่ต้องการใช้
2. การสร้างความรู้ (Create) เป็นการสร้างกระบวนการและขั้นตอนในการทำงานภายในองค์กร และนำความรู้ ข้อเสนอแนะ หรือข้อมูล จากภายนอก มาสังเคราะห์เป็นความรู้สำหรับใช้ในการทำงานที่สอดคล้องกับบริบทขององค์กร โดยเฉพาะการสร้างความรู้ด้วยการวิจัยในการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาและยกระดับการให้บริการแก่ประชาชน
3. การเสาะหาและยึดกุมความรู้ (Capture) จากความเชื่อที่ว่า ความรู้มีอยู่ทั่วไปทั้งภายในและภายนอกองค์กรในสังคม ในโลก องค์กรจะต้องพัฒนาขีดความสามารถในการเสาะแสวงหาความรู้และยึดกุมความรู้ที่กระจัดกระจายและแฝงอยู่ตามที่ต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ และดำเนินการดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดทักษะความชำนาญรวมทั้งพัฒนาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อการเสาะหาและยึดจับกุมความรู้จากประสบการณ์เดิม
4. การแลกเปลี่ยนความรู้ (Sharing) นี้คือขั้นตอนสำคัญที่สุด และเป็นขั้นตอนที่ท้าทายที่สุด ในองค์กรบางประเภทที่สมาชิกองค์กรมีพฤติกรรมปกปิดความรู้ เก็บงำไว้คนเดียวเพื่อเอาไว้ใช้แสดงความเหนือคนอื่น เพื่อประโยชน์ในการแข่งขันเลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงาน กระบวนการจัดการความรู้จะต้องสร้างเงื่อนไขและกติกาส่งเสริม ให้เกิดการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ และไม่ให้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่ผู้มีพฤติกรรมกักตุนความรู้
5. การใช้ความรู้ (Use) ถ้าไม่มีขั้นตอนของการประยุกต์ใช้ความรู้ การจัดการความรู้จะไม่บังเกิดผลใดๆ เป็นการลงทุนที่สูญเปล่า การประยุกต์ใช้ความรู้ทำให้เกิดผลจากการใช้ความรู้ขึ้นทั้งเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ พัฒนากระบวนการทำงาน และพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในองค์กร เป็นเรื่องสำคัญยิ่งและมีผลในเชิงป้อนกลับต่อกระบวนการจัดการความรู้ทุก ๆ ขั้นตอน

มาราลี (Marali, 2001 : 44-45) ได้เสนอรูปแบบกระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วยกัน 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดความรู้ ระบุ หรือกำหนดความรู้ที่องค์กรต้องการใช้เพื่อการพัฒนา โดยเป็นความรู้ที่ได้จากภายนอกองค์กรทั้งปัญหาและโอกาสที่สามารถนำไปใช้พัฒนาองค์กรได้

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความรู้ เพื่อให้ได้กลวิธีที่จะใช้ในการแก้ปัญหา เพื่อพัฒนางานความรู้ที่สร้างในขั้นนี้ ควรเป็นความรู้ใหม่ที่องค์กรยังไม่เคยมี และอาจได้มาจากความรู้ที่ฝังลึกในตัวตน (Tacit Knowledge) อาจใช้วิธีการระดมความคิด หรือด้วยวิธีการที่หลากหลายที่ได้ให้ความรู้ที่ฝังลึกในตัวตน (Tacit Knowledge) ออกมาในที่สุด

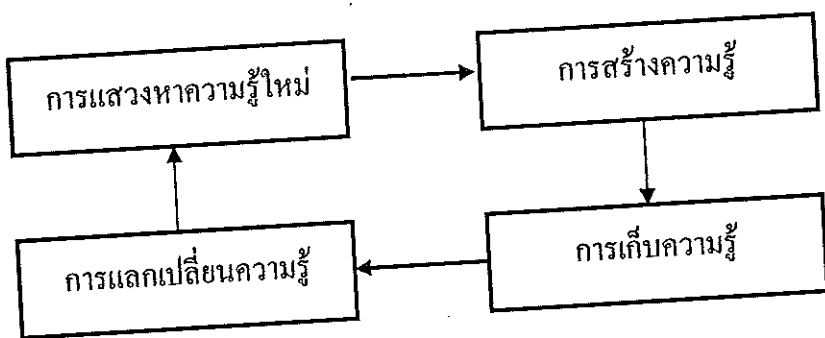
ขั้นตอนที่ 3 การเก็บความรู้ เป็นการนำความรู้ที่ฝังลึกในตัวตน (Tacit Knowledge) ที่ได้จากขั้นตอนที่ 2 มาจัดเก็บในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้สะดวกต่อการใช้ การเก็บความรู้ ในขั้นตอนนี้จะทำให้ได้ความรู้ประเภทเปิดเผย (Explicit Knowledge) ออกมา

ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนความรู้ การนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ให้บุคลากรในองค์กรได้นำความรู้ไปใช้เพื่อแก้ปัญหา พัฒนางาน การแลกเปลี่ยนความรู้จะช่วยให้องค์กรได้ความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นมาอีก

ขั้นตอนที่ 5 การแสวงหาความรู้ใหม่ ความรู้ที่องค์กรมีอยู่มานานอาจจะเก่าและใช้ประโยชน์ไม่ได้ อาจไม่ทันสมัย หรือบริบทขององค์กรเปลี่ยนแปลงไป ไม่เหมาะสมกับความรู้ที่องค์กรที่มีอยู่เดิม การแสวงหาความรู้ใหม่ อาจเริ่มจากความรู้ที่ฝังลึกในคน ที่อยู่ในองค์กร

กระบวนการจัดการความรู้ทั้ง 5 ขั้นตอน มีลักษณะเป็นพลวัตร ซึ่งต้องมีการดำเนินการอยู่เสมอ เพราะความรู้เกิดขึ้นใหม่ตลอดเวลา เนื่องจากการแข่งขันทางเทคโนโลยีสารสนเทศในเวทีโลกมีสูง ดังแผนภาพที่ 8

การกำหนดความรู้

แผนภาพที่ 8 พลวัตรของการจัดการความรู้ตามแนวคิดของมาราตี

เมอร์ตินส์ ไฮซิก และวอร์เบค (Mertins Heisig and Vorbeck, 2003 : 48) ได้เสนอรูปแบบการจัดการความรู้ในองค์กร ประกอบด้วยหลักการจัดการความรู้ที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดความรู้ การสร้างความรู้ การเก็บความรู้ การแบ่งปันความรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้

แมคคีน และสมิท (McKeen and Smith, 2003 : 51-58) เสนอว่าการจัดการความรู้ประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดความรู้ที่ต้องการ ต้องอาศัยพนักงานที่มีความรู้ ความสามารถ และความคิดใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ที่จะสนับสนุนความสำเร็จขององค์กรได้

ขั้นตอนที่ 2 การเข้าถึงความรู้ องค์กรต้องรู้ว่าเข้าถึงความรู้ได้อย่างไร ซึ่งอาจได้จากผู้รู้หรือเครือข่ายต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 3 การยึดกุมความรู้ ส่วนมากได้จาก ความรู้ ที่ฝังลึกในตัวคน

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างความรู้ เป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ เกิดความสำเร็จ เพราะได้จากการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างคน ระหว่างกลุ่ม หรือระหว่าง องค์กร

ขั้นตอนที่ 5 การใช้ความรู้ เพื่อประโยชน์ของพนักงานและองค์กร โดย องค์กรจะต้องสร้างวัฒนธรรมการใฝ่รู้ให้เกิดกับพนักงานภายใต้ศาสตร์แห่งการจัดการความรู้

วิจารณ์ พานิช (2547 : 7) ได้กล่าวว่า กิจกรรมการจัดการความรู้ ประกอบด้วยกัน 6 ประการ ดังนี้

1. กำหนดความรู้ที่ต้องการใช้ (Define) เป็นการนำความมุ่งมั่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์กรมากำหนดความรู้ที่ต้องการใช้ และเพื่อให้ การจัดการความรู้มีจุดเน้น ไม่สะเปะสะปะ

2. การเสาะหาและยึดกุมความรู้ (Capture) เป็นการพัฒนาขีด ความสามารถในการเสาะหาและยึดกุมความรู้ ที่อยู่กระจัดกระจาย หรือแฝงอยู่ตามที่ต่าง ๆ มาใช้ ประโยชน์ดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดเป็นทักษะและความชำนาญในการเสาะหา และยึด จับกุมแหล่งความรู้ที่จะเสาะหาอาจจะมาจากภายนอกหรือผู้ที่ทำงานอยู่ด้วยกันในองค์กรก็ได้

3. การสร้างความรู้ (Create) ซึ่งในมุมมองเดิม ความรู้ต้องสร้างโดยผู้รู้ แต่มุมมองใหม่ ความรู้เกิดขึ้นทุกจุดของการทำงาน โดยทุกคนที่ทำงาน เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ใน สมอง ซึ่งอาจพูดออกมาไม่ได้ การสร้างความรู้อาจทำได้ทั้งก่อนลงมือทำ ระหว่างทำงาน

และสรุปประมวลประสบการณ์หลังจากการทำงานในการสร้างความรู้ใหม่จำเป็นต้องสร้างใหม่ทั้งหมด 100% อาจเริ่มจาก 10-20% ก็ได้

4. การกลั่นกรอง (Distil) ความรู้บางอย่างเป็นสิ่งล้ำสมัย บางอย่างเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับบริบทหรือสภาพแวดล้อม จึงจำเป็นต้องมีการกลั่นกรอง เพื่อนำความรู้ที่เหมาะสมมาใช้

5. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพราะแต่ละคนมีมุมมองของความรู้ใหม่เหมือนกัน ต้องมาแลกเปลี่ยน มิฉะนั้น จะเก็บอยู่ภายในตัวไม่มีการยกระดับ ถ้าขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความรู้ที่มีอยู่จะเก่า ล้าสมัยอย่างรวดเร็วไม่งอกงาม ยิ่งแลกเปลี่ยนก็ยิ่งได้กำไรมาก แลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสิ่งที่ยากที่สุด คนไม่อยากแลกเปลี่ยนเพราะกลัวขาดทุน กลัวเสียเปรียบ ต้องสร้างเงื่อนไข และกติกาที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยน การแบ่งปันให้เกิดประโยชน์แก่ผู้มีพฤติกรรมกักตุน หรือปิดกั้นความรู้

6. การประยุกต์ใช้ความรู้ (Use) ทำให้เกิดผลจากการใช้ความรู้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการพัฒนากระบวนการทำงาน พัฒนาสมาชิกองค์กร และมีผลเชิงป้องกันกลับต่อขั้นตอนการจัดการความรู้ การใช้ความรู้ต้องเน้นที่การเอาความรู้มาใช้ในการทำงานให้มาก ไม่ควรเริ่มด้วยการหาความรู้มาใส่ไว้ในคอมพิวเตอร์ซึ่งเสี่ยงมากที่จะไม่เกิดประโยชน์ไม่คุ้มค่า

ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ (2548 : 66-68) ได้เสนอองค์ประกอบของการจัดการความรู้เชิงกระบวนการ ประกอบด้วยกัน 8 ประการ ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมายความรู้ (Knowledge Goal) การวางเป้าหมายด้านการสร้างฐานข้อมูลและความรู้ในงานด้านการจัดการความรู้ ได้แก่ การวางเป้าหมายในด้านความรู้ในเชิงนโยบาย ซึ่งเป็นการกำหนดศักยภาพหลัก ๆ ขององค์กร และเป็นตัวกำหนดข้อมูลด้านความต้องการ และความรู้ขององค์กรในอนาคต การวางแผนในด้านการขยายฐานข้อมูล และองค์ความรู้ขององค์กรในเชิงการกำหนดแนวทางปฏิบัติงานจริง

2. การระบุองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม (Knowledge Identification) ก่อนการทำงานองค์กรควรทราบอย่างชัดเจน ว่าองค์กรมีข้อมูล มีความรู้ ความชำนาญอะไรบ้าง

3. การจัดหาความรู้ (Knowledge Acquisition) คือกระบวนการหรือวิธีการให้ได้มาซึ่งความรู้เมื่อองค์กรประเมินตนเองว่ายังไม่รู้เรื่องอะไร องค์กรที่ต้องจัดหาความรู้มาเพิ่มศักยภาพองค์กร เช่น การซื้อความรู้ การขอเช่าความรู้ การจัดตั้งแผนการจัดการความรู้ การจัดตั้งทีมสร้างความรู้ การปรับตัวขององค์กร การสร้างเครือข่ายความรู้

4. การพัฒนาความรู้แก่องค์กร (Knowledge Development) การพัฒนาความรู้ ที่มุ่งที่จะพัฒนาความรู้ทั้งจากภายในและภายนอก โดยจัดหาความรู้เข้ามาสู่องค์กร เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับพนักงานทั้งรายบุคคลและสำหรับพนักงานทั่วทั้งองค์กร

5. การเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Transfer and Distribution) การทำให้ข้อมูลและความรู้เข้าถึงพนักงานทุกคนได้ง่าย การเผยแพร่ข้อมูลและความรู้ ผ่านเทคโนโลยีที่เป็นสื่อประสมที่มีประสิทธิภาพในการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในองค์กร การติดตั้งอินเทอร์เน็ตและอินทราเน็ตทำให้กระจายข่าวสาร ข้อมูลได้มีโอกาสดูไปถึงพนักงานอย่างเป็นทางการและทั่วถึง

6. การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Preservation) เมื่อองค์กรได้รับข้อมูลความรู้ และมีการจัดการเผยแพร่ไปยังพนักงานแล้ว สิ่งที่ต้องกระทำต่อไปคือ จะต้องมีการจัดเก็บที่ดีเครื่องมือสำคัญ

7. การนำความรู้ไปใช้ (Knowledge Usage) การนำความรู้ไปใช้ หมายถึง ความรู้ที่ได้ถูกนำไปใช้ในกระบวนการผลิต สิ่งนี้เป็นหัวใจหรือเป้าประสงค์หลักในการจัดการความรู้ การระบอบุคคลความรู้ที่สำคัญและการเผยแพร่ความรู้เหล่านั้นออกไปสู่พนักงาน ไม่ได้เป็นการรับประกันว่าความรู้จะถูกใช้

8. การวัดผลและประเมินผลความรู้ขององค์กร (Knowledge Evaluation) การวัดผลประเมินผลการจัดการความรู้เป็นเรื่องที่วัดได้ยากพอสมควร เพราะไม่สามารถตัดสินด้วยตัวแปรใดตัวแปรหนึ่ง

สำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548 : 24) เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการไว้ 7 ประการ คือ

1. การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการพิจารณาว่า วิสัยทัศน์/พันธกิจ/เป้าหมาย คืออะไร เป้าหมายเราจำเป็นต้องรู้อะไร ขณะนี้เรามีความรู้ อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) เช่น การสร้างความรู้ใหม่ การแสวงหาความรู้จากภายนอก รักษาความรู้เก่า กำจัดความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้ว

3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เช่น การวางโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต

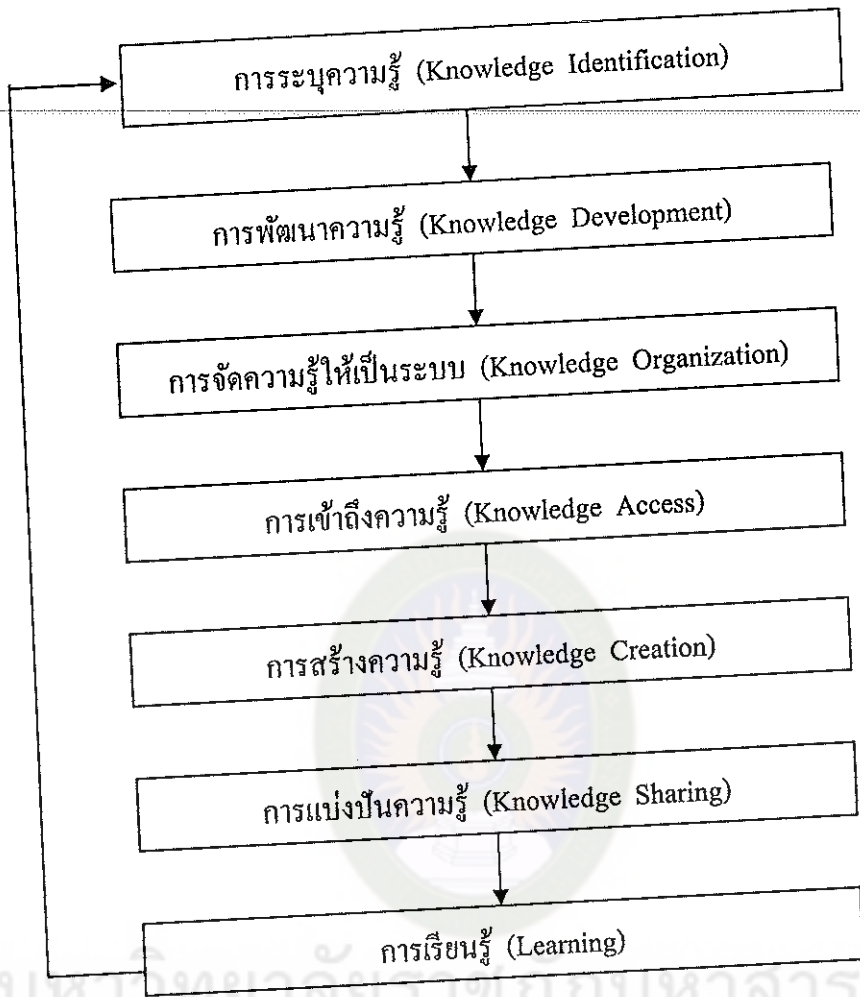
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เช่น ปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์

5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้นั้นเข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เว็บบอร์ด (Web Board) บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) ทำให้หลายวิธีการ โดยกรณีเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) อาจจัดทำเป็นรูปเอกสารฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณีเป็นความรู้โดยนัย (Tacit Knowledge) อาจจัดทำเป็นระบบทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น

7. การเรียนรู้ (Learning) ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น เกิดระบบการเรียนรู้จาก สร้างองค์ความรู้นำความรู้ไปใช้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

จากการสังเคราะห์แนวคิดด้านรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการ สามารถสรุปเป็นแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการ ดังแผนภาพที่ 9

แผนภาพที่ 9 รูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการ

กระบวนการจัดการความรู้ในสถานศึกษา

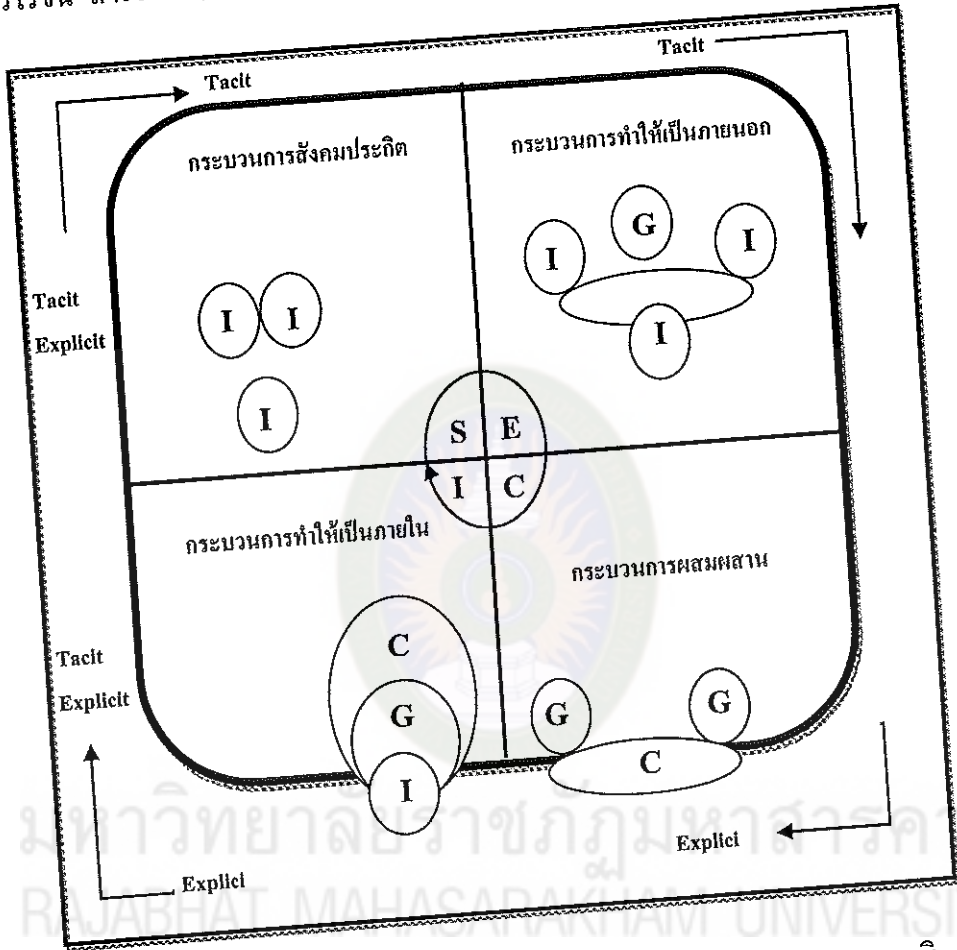
กระบวนการจัดการความรู้ มีนักวิชาการได้ทำการศึกษา ถึงกระบวนการจัดการความรู้ แต่มีน้อยมากที่จะศึกษาการนำกระบวนการจัดการความรู้ไปใช้ในสถานศึกษา นับตั้งแต่ โนนากะและทาเกอชิ (1995 : 46) ได้พัฒนาปรับปรุงรูปแบบการจัดการความรู้จึงมีนักวิชาการไทย นำมาใช้แต่ยังไม่ลงถึงนักเรียนระดับสถานศึกษาขนาดเล็กจึงได้สังเคราะห์ มาดังนี้

ตารางที่ 2 ขั้นตอนของการจัดการความรู้ตามแนวคิดของนาคะและทาเกอูจิ

ประเภทของความรู้ (Types of Knowledge)	ความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge)		ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge)	
	Socialization	Externalization	Combination	Internalization
ขั้นตอนการจัดการความรู้ การใช้/การเข้าถึงความรู้ เทคโนโลยีที่ใช้ได้แก่ Best Practice ; Database	(เป็นการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์เป็นกระบวนการสังคมประภคิตหรือการถ่ายทอดทางสังคมเป็นการแปลงจาก Tacit Knowledge เป็น Tact Knowledge)	(กระบวนการทำให้เป็นภายนอก เป็นการแปลงจาก Tacit Knowledge เป็น Explicit Knowledge)	(กระบวนการผสมผสานเป็นการรวมความรู้หลายประเภทมา Repackaging ในรูปแบบใหม่ ซึ่งเป็นการแปลงจาก Exicit Knowledge เป็น Explicit Knowledge) แหล่งจัดเก็บความรู้ 1. ความรู้ที่บันทึกไว้ในฐานข้อมูล/เอกสาร/วรรณกรรมสารสนเทศ 2. ระเบียบการแนวปฏิบัติคู่มือ 3. ข้อมูลเดิมที่มีอยู่ 4. ความรักภายใน/ภายนอกองค์กร 5. แหล่งความรู้ภายนอก	(กระบวนการทำให้เป็นภายในแปลงจาก Explicit Knowledge เป็น Tacit Knowledge ซึมซับความคิดและความรู้ไปสู่การปฏิบัติผ่านเรื่องราวที่ประสบความสำเร็จ)
การแลกเปลี่ยน/แบ่งปันความรู้ เทคโนโลยีที่ใช้ได้แก่ Vmail, Chats, Video Conferenceing		การบันทึก/เกิดความรู้ไว้ 1. การแปลงความรู้ของแต่ละบุคคลเป็นรูปแบบใหม่หรือแนวปฏิบัติใหม่ 2. การบันทึกความรู้ขององค์กรไว้		การแบ่งปันความรู้ 1. การเผยแพร่เรื่องราวที่ประสบความสำเร็จ/วิธีการที่เป็นเลิศ 2. การสอน/การฝึกอบรม 3. ความรู้จากเอกสาร/ฐานข้อมูลเพื่อแก้ปัญหา
การจัดหาสร้างความรู้ เทคโนโลยีที่ใช้ได้แก่ Groupware, Sharing	การสร้างความรู้ใหม่ 1. ระดมความคิด 2. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ 3. การแลกเปลี่ยนทักษะระหว่างบุคคล			ได้เป้าหมาย/วิธีการใหม่ 1. เป็นการวางโครงสร้างใหม่ 2. กำหนดเป้าหมายใหม่ 3. หาคุณค่าวิธีการใหม่

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ขั้นตอนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของ นอนาคะและทาเกอูจิ ที่เรียกว่า SECI Model ซึ่งมีกระบวนการ 4 กระบวนการ ที่เป็นการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่าง ความรู้ ขององค์กร (Company's Knowledge : C) ความรู้ของกลุ่มหรือทีมงาน

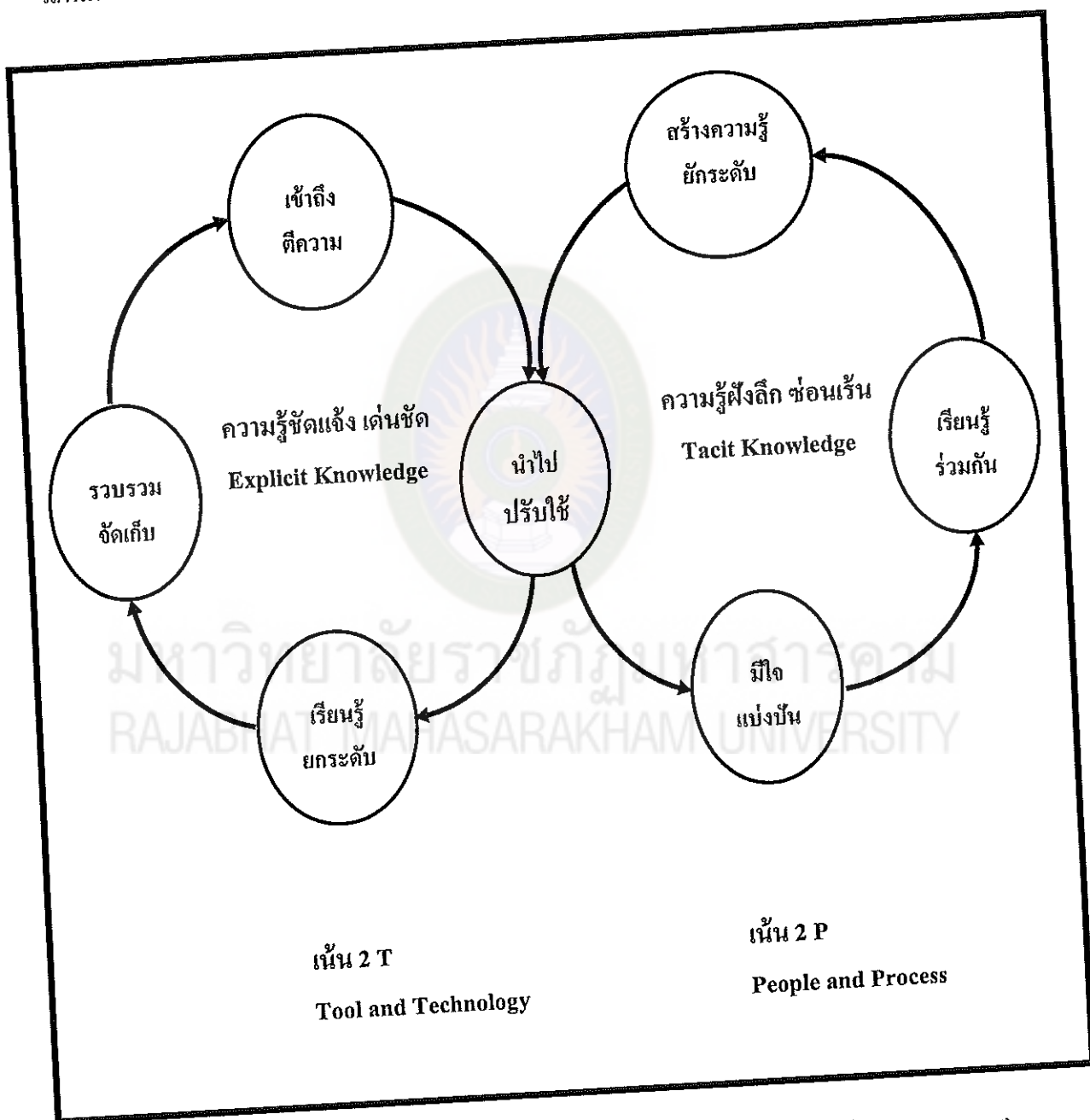
(Group or Team's Knowledge : G) และความรู้ของแต่ละบุคคล (Individual Employee Knowledge : I) ดังแสดงเป็นภาพ (Naka and Takeuchi, 1995 อ้างจาก บดินทร์ วิจารณ์, 2547 และวิโรจน์ สารรัตน์, 2548 : 27) ดังนี้

แผนภาพที่ 10 กรอบแนวคิดการจัดการความรู้ของ โนนกะและทาเกอูชิ

จากแผนภาพที่ 10 แสดงให้เห็นว่าการจัดการความรู้ ตามแนวคิดของ โนนกะและทาเกอูชิเป็นการสร้างความรู้ และการเกิดความรู้ เป็นกระบวนการที่หมุนเวียน เป็นเกลียวคลื่นความรู้ หรือกระแสน้ำจัดการความรู้ที่เคลื่อนที่ได้ตามกระบวนการ SECI กล่าวคือ ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา ไม่ได้บันทึกไว้ จึงต้องใช้ช่องทางการสื่อสาร ด้วยกระบวนการทางสังคมหรือกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน เมื่อได้ความรู้ก็นำมาบันทึกในสื่อต่าง ๆ ส่วนความรู้ที่ปรากฏชัดเจนที่เป็นวิชาการ เมื่อมีมากก็มีการจัดกลุ่ม เพื่อนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติงาน จึงก่อให้เกิดความรู้แบบ ผังลึกในตัวตน (Tacit) ใหม่ขึ้นนี้คงมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และส่งต่อเพื่อนให้เป็นความรู้แบบชัดแจ้ง ต่อไปอีกจึงเกิด เป็นเกลียวคลื่น

หมุนเวียนอย่างนี้ ไม่มีวันสิ้นสุด การพัฒนาองค์การจึงเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (วิจารณ์พานิช, 2548 : 44) ซึ่ง ประพนธ์ ผาสุกย์ (2547 : 22-26) มีแนวคิดการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ส่งผลให้การบริหารสถานศึกษาเป็นไปเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ปรากฏดังแผนภาพที่ 11 ดังนี้

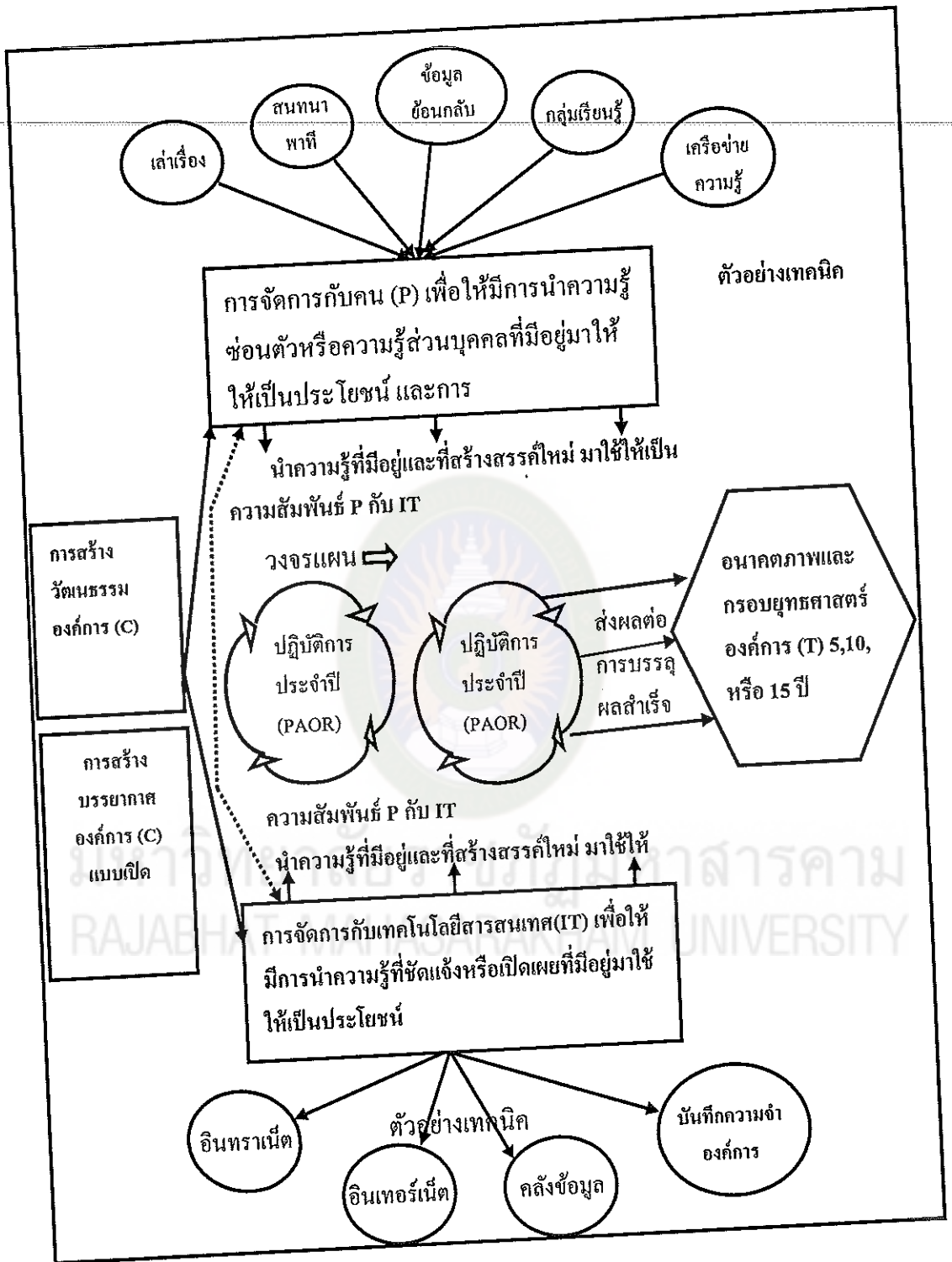
แผนภาพที่ 11 กระบวนการตามแนวคิดการจัดการความรู้ของประพนธ์ ผาสุกย์ (2547 : 22-26)

จากแผนภาพแสดงให้เห็นว่ากระบวนการจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับ คน เครื่องมือ และเทคโนโลยีที่จัดการกับความรู้ฝังลึกกับความรู้ที่เด่นชัดหรือความรู้ชัดแจ้ง โดยผ่านกระบวนการสร้างความรู้ การนำไปใช้ร่วมกัน การแบ่งปันความรู้ การรวบรวมความรู้การเข้าถึงความรู้และการยกระดับความรู้

วิโรจน์ สารรัตนะ(2548 : 44) ที่ศึกษาวิจัยในชั้นเรียนเกี่ยวกับ ข้อเสนอตัวแบบเชิงทฤษฎีเพื่อการจัดการความรู้ในองค์กรทางการศึกษา ได้เสนอองค์ประกอบของการจัดการความรู้ว่าประกอบด้วยคน เทคโนโลยีงาน วัฒนธรรม และบรรยากาศ ดังแผนภาพที่ 12 ปรากฏดังต่อไปนี้

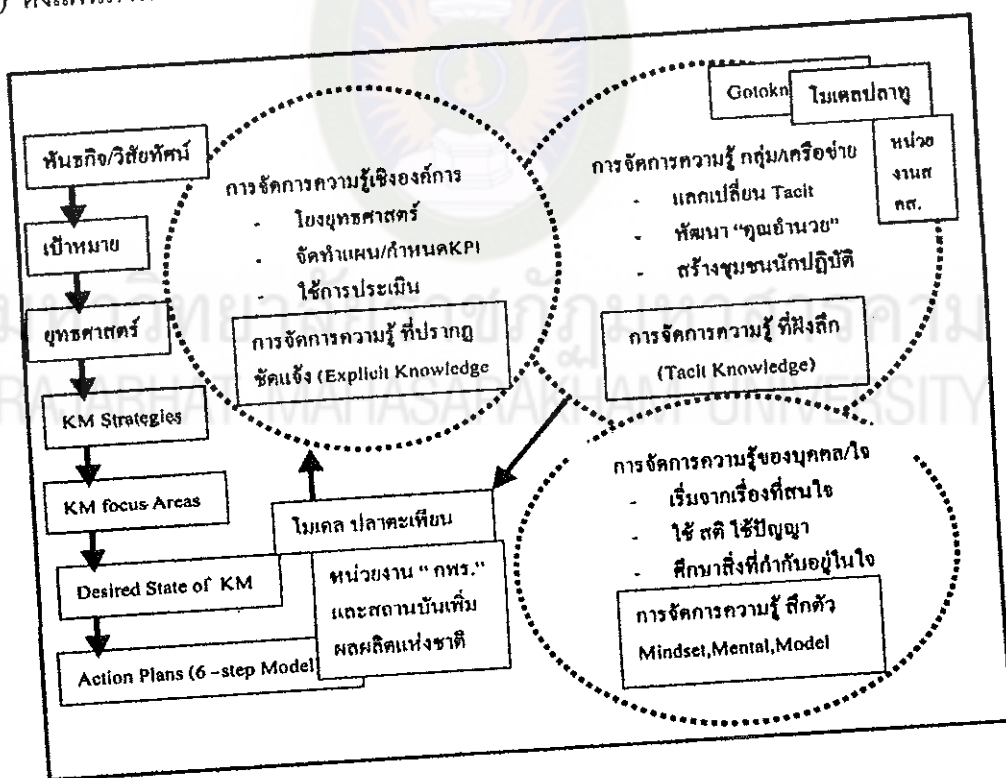
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนภาพที่ 12 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อการจัดการความรู้ในองค์กรทางการศึกษา

จากแผนภาพที่ 12 แสดงให้เห็นว่า การจัดการความรู้ในองค์กรทางการศึกษา เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ที่ฝังลึกในตัวคน และการจัดการความรู้ที่ชัดเจน โดยมี องค์ประกอบที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ให้สำเร็จคือ คน งาน กระบวนการ เทคโนโลยี และ การสร้างวัฒนธรรม และบรรยากาศแบบเปิด ผ่านเทคนิควิธีการต่าง ๆ ตามวงจรแผนปฏิบัติ การประจำปีโดยใช้วงจรกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (วงจร PAOR) เพื่อนำไปสู่อนาคต ภาพและยุทธศาสตร์ขององค์กรทั้งระยะสั้น ระยะปานกลางและระยะยาว

นอกจากนี้ ประพนธ์ ผาสุกยี่ด ยังได้กล่าวว่า กระบวนการจัดการความรู้ จะต้อง มี 3 รูปแบบหรือ 3 กระบวนการ คือ การจัดการความรู้ของบุคคล การจัดการความรู้ของกลุ่มหรือ เครือข่ายและการจัดการความรู้ขององค์กร หากการจัดการความรู้ใดไม่ครบทั้ง 3 กระบวนการถือว่าได้ว่าเป็นการใช้จัดการความรู้ที่ไม่สมบูรณ์ หรือเรียกว่าไม่ใช่การจัดการความรู้ ซึ่ง 3 รูปแบบของการจัดการความรู้นี้ นำไปสู่ความรู้ในองค์กรอัจฉริยะ (ประพนธ์ ผาสุกยี่ด, 2547) ดังแผนภาพต่อไปนี้

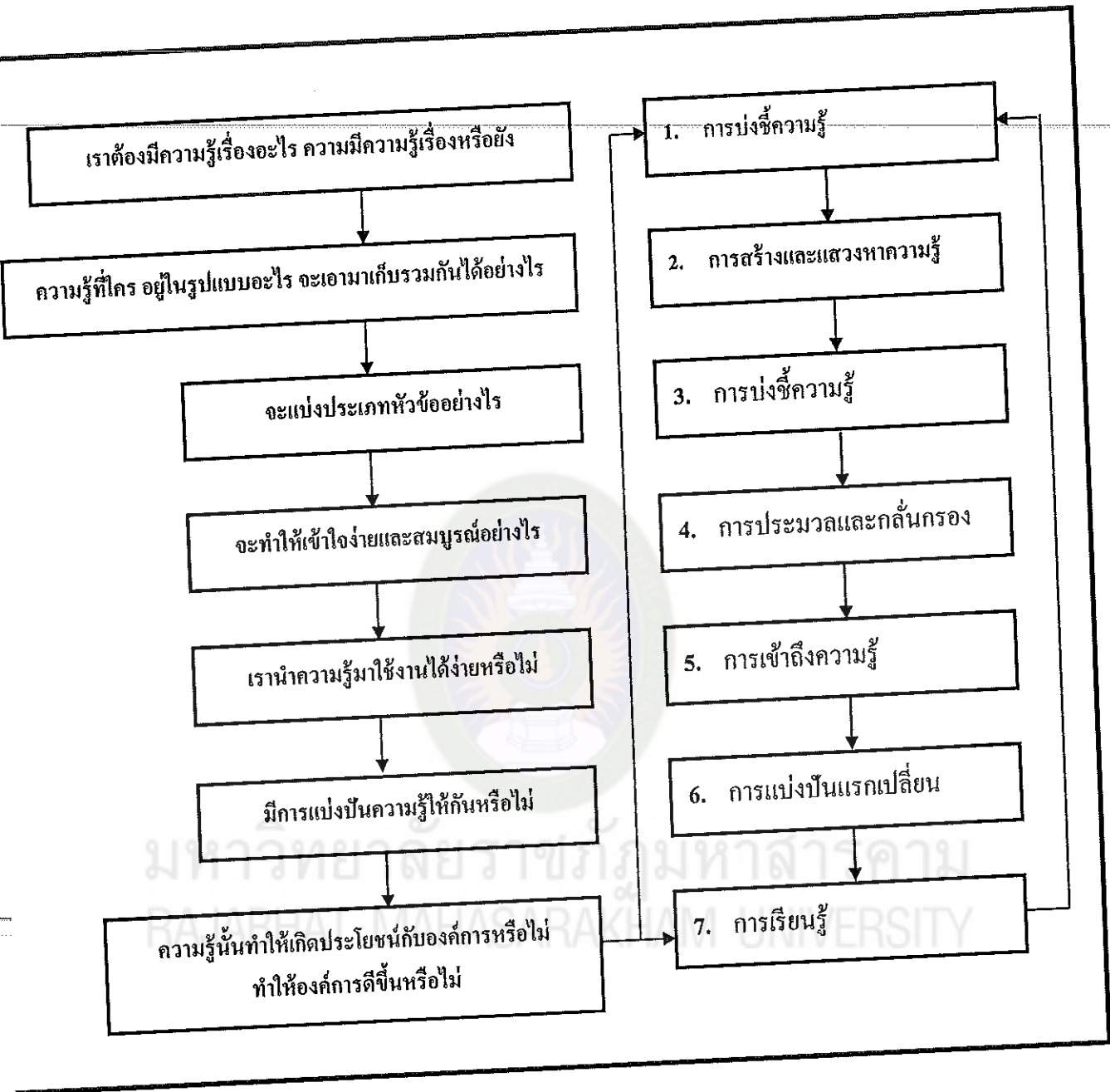
แผนภาพที่ 13 กระบวนการจัดการความรู้ 3 รูปแบบในประเทศไทย

จากแผนภาพที่ 13 แสดงให้เห็นว่า การจัดการความรู้ 3 รูปแบบตามแนวคิดของ ประพนธ์ ผาสุกยี่ด จะมีกระบวนการจัดการความรู้กับ บุคคล เป็นการใช้ภูมิปัญญา ส่วนการ

จัดการความรู้ของกลุ่มหรือเครือข่ายจะเป็นการการจัดการความรู้โดยการแลกเปลี่ยนความรู้
จัดการความรู้ที่ฝังลึกในคนที่อยู่ในกลุ่มเครือข่าย และการจัดการความรู้เชิงองค์การ เป็นการ
จัดการความรู้ในเชิงยุทธศาสตร์ มีการจัดทำแผนการจัดการความรู้ โดยกำหนดวิสัยทัศน์พันธ
กิจเป้าหมายนำไปสู่การปฏิบัติ เช่นการจัดการความรู้ที่ปรากฏชัดเจน ในรูปของเอกสารหรือ
แผนปฏิบัติการ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้นำมาพัฒนา สถานศึกษาใน
โครงการ Ed-KM เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษา

จากการศึกษาวิธีการนำการจัดการความรู้ มาประยุกต์ใช้งานในองค์กรหรือจาก
หนังสือหรือแม่กระทั่งจากอินเทอร์เน็ต จะมีขั้นตอนการปฏิบัติที่หลากหลาย แล้วแต่ระดับของ
การประยุกต์ใช้งานและจุดมุ่งเน้นของแต่ละคน มีนักปฏิบัติและผู้เชี่ยวชาญหลายคน ได้เสนอ
แนวทางในการนำการจัดการความรู้มาประยุกต์ใช้งานในองค์กร โดยละเอียด ไว้ในเอกสาร
และในหนังสือหลายเรื่อง เช่น ในหนังสือ The Knowledge Management Toolkit เขียนโดย
ทิวานา (Tiwana, 2000) มีขั้นตอนในการสร้างการจัดการความรู้ ในองค์กร 10 ขั้นตอน ใน 4
ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การประเมินโครงสร้างพื้นฐาน มี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การ
วิเคราะห์ โครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่เดิม ขั้นตอนที่ 2 การจัดวางการจัดการความรู้ ให้เป็นในแนว
เดียวกันกับยุทธศาสตร์เชิงธุรกิจ ระยะที่ 2 การวิเคราะห์กรอบแบบและการพัฒนาระบบการ
จัดการความรู้ มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบรูปแบบการจัดการความรู้และ
การบูรณาการกับโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบและการวิเคราะห์ความแท้
มีอยู่ ขั้นตอนที่ 5 การออกแบบทีม การจัดการความรู้ ขั้นตอนที่ 6 การสร้างพิมพ์เขียว ของการ
จัดการความรู้ ขั้นตอนที่ 7 การพัฒนาระบบการจัดการความรู้ ระยะที่ 3 การจัดวางให้
เหมาะสม ขั้นตอนที่ 8 การจัดวางให้เหมาะสมด้วยวิธีดำเนินการแบบ RDI ระยะที่ 4 ขั้นตอนที่
9 การบริหารการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรม การออกแบบ โครงสร้าง การให้รางวัล และการ
เลือก CKO เป็นระยะประเมินสภาพความสำเร็จ ขั้นตอนที่ 10 การวัดผลลัพธ์ของการจัดการ
ความรู้การแบ่งตาราง ROI (Return - on - investment) และการประเมินระบบผลสำเร็จ

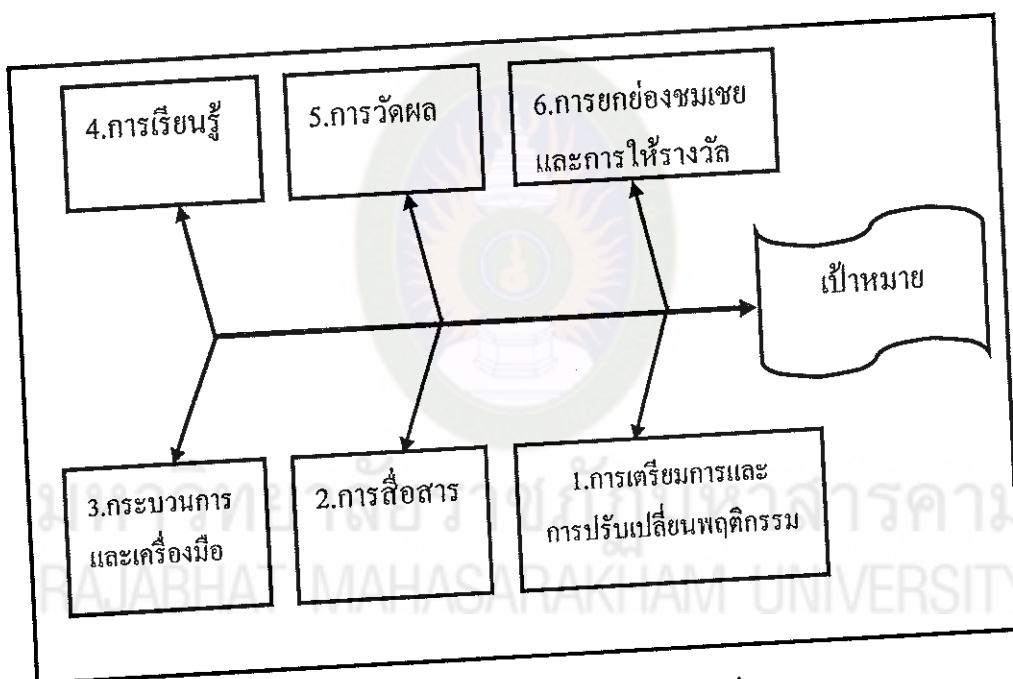
ส่วน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาข้าราชการ หรือ ก.พ.ร. (2548) เสนอ
กระบวนการจัดการความรู้ มี 7 ขั้นตอน เขียนเป็นแผนภาพที่ 14 ดังนี้ (เครือข่ายความคิด
พันธมิตรความรู้ ก.พ.ร และ สพฐ, 2548)

แผนภาพที่ 14 กระบวนการจัดการความรู้ของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาข้าราชการ
(ก.พ.ร.)

จากแผนภาพที่ 14 แสดงให้เห็นว่ากระบวนการจัดการความรู้นำไปสู่การเรียนรู้ที่เกิดจากการสร้างองค์ความรู้นำความรู้ไปใช้ เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่และหมุนเวียนไปอย่างต่อเนื่องซึ่งองค์กรจะต้องมองภาพรวมของปัจจัยแวดล้อมภายในขององค์กร ที่จะส่งผล

กระทบต่อกระบวนการจัดการความรู้ โดยการนำกระบวนการบริการจัดการเปลี่ยนแปลงมาเชื่อมโยง เพื่อจะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเสริมสร้างสภาพแวดล้อม ที่จะทำให้กระบวนการจัดการความรู้มีชีวิตหมุนเวียนต่อไปได้อย่างต่อเนื่องและทำให้การจัดการความรู้ขององค์กรมีประสิทธิภาพ โดยการจัดทำเป็นแผนการจัดการความรู้และนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริง ๆ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2548) ได้นำกรอบแนวคิดของกระบวนการบริหารจัดการเปลี่ยนแปลงมาเชื่อมโยงกระบวนการจัดการความรู้ 6 องค์ประกอบ (Osterhoff, 2004 อ้างจาก : สำนักงานก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2548 : 44) ปรากฏดังแผนภาพที่ 15 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 15 กระบวนการบริหารจัดการเปลี่ยนแปลง

จากแผนภาพที่ 15 จะเห็นว่ากระบวนการบริหารการเปลี่ยนแปลงเชื่อมโยงกับกระบวนการจัดการความรู้ในทุกองค์ประกอบ ซึ่งองค์ประกอบที่ 1 การเตรียมการและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหมายถึง กิจกรรมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนจากผู้บริหาร โครงสร้างพื้นฐานขององค์กร, ทีม หน่วยงานที่รับผิดชอบ มีระบบการติดตามและประเมินผล และการกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จชัดเจน องค์ประกอบที่ 2 การสื่อสาร ได้แก่ กิจกรรมที่ทำให้ทุกคนเข้าใจถึงสิ่งที่จะต้องกระทำ ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับทุกคน แต่ละคนมีส่วนร่วมได้อย่างไร เช่นการสร้างเครือข่ายต่าง ๆ รวมทั้งเครือข่ายทุนปัญญาองค์ประกอบที่ 3 ทรัพยากรและ

เครื่องมือ เป็นการช่วยให้การค้นหา เข้าถึง ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยน ความรู้ สะดวก รวดเร็วขึ้น โดยการเลือกใช้กระบวนการและเครื่องมือ ขึ้นกับชนิดของความรู้, ลักษณะขององค์การ (ขนาด, สถานที่ตั้ง ฯลฯ) ลักษณะการทำงาน, วัฒนธรรมองค์การและ ทรัพยากร องค์ประกอบที่ 4 การเรียนรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญและหลักการจัดการความรู้ โดยการเรียนรู้ต้องพิจารณาถึง เนื้อหา กลุ่มเป้าหมาย ใ้การ การประเมินและการปรับปรุง องค์ประกอบที่ 5 การวัดผล เพื่อให้ทราบว่า การดำเนินการได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ มีการนำผลของการวัดมาใช้ในการปรับปรุงแผนและการดำเนินการให้ดีขึ้น มีการนำผลการวัดมาใช้ในการสื่อสารกับบุคลากรทุกระดับให้เห็นประโยชน์ของการจัดการความรู้ และการวัดผลต้องพิจารณาด้วยว่าจะอำผลที่ขึ้นตอนไหน ได้แก่ วัดระบบ วัดที่ผลสัมฤทธิ์ หรือวัดที่ประโยชน์ที่จะได้รับองค์ประกอบที่ 6 การยกย่องชมเชยและให้รางวัล เป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมของบุคลากรในทุกระดับ โดยข้อพิจารณาได้แก่ ค้นหาความต้องการของบุคลากร แรงจูงใจระยะสั้นและระยะยาว บูรณาการกับระบบที่มีอยู่ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับกิจกรรมที่ทำในแต่ละช่วงเวลา จึงเห็นได้ว่ากระบวนการจัดการความรู้มีการใช้ความรู้ สร้างความรู้ บันทึกความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ ดูดความรู้จากภายในและภายนอก ผ่านการปฏิบัติ เกิดเป็นผลงานของคนและองค์การซึ่งทำให้องค์การมีประสิทธิผลมากขึ้น ผู้วิจัยจึงศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549 : 22) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของหน่วยงานเอกชน สำนักงานเขตที่การศึกษา และทดลองนำร่องจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 8 แห่ง จึงได้กำหนดแนวทางการจัดการความรู้ 5 กระบวนการทำงาน ดังนี้

1. กำหนดโครงสร้างการจัดการความรู้และผู้รับผิดชอบ การกำหนดโครงสร้างการจัดการความรู้และผู้รับผิดชอบ ตั้งเป็นทีมผู้บริหาร ทีมที่ปรึกษา ทีมแกนนำทีมปฏิบัติและทีมเลขานุการ
2. จัดทำแผนการจัดการความรู้
3. แนวการดำเนินการจัดการความรู้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา มีแนวการดำเนินการ ดังนี้
 - 3.1 สร้างความเข้าใจในการจัดการความรู้
 - 3.2 สร้างเครือข่ายความรู้หรือรวบรวมทุนปัญญา
 4. สร้างบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

5. ใช้ความรู้

นอกจากนี้ยังได้กำหนดแนวทางในการจัดการความรู้ในสถานศึกษาว่าเป็นบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะต้องรวบรวม สาระความรู้ของสถานศึกษาในสังกัด แล้วนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกในการค้นคว้าและใช้ความรู้ ในขณะที่เดียวกันสถานศึกษาต้องเก็บรวบรวมความรู้ที่มีอยู่ให้เป็นระบบ

สถาบันพัฒนาบริหารการศึกษา (2548 : 20) กล่าวถึง กระบวนการจัดการความรู้ ได้แก่การกำหนดเป้าหมาย (Dsired State) การเผยแพร่ความรู้ การสร้างความรู้ การค้นหาความรู้ที่ฝังลึกในตัวคน การจัดการความให้เป็นระบบ และจัดเก็บ การเลือกหรือถั่นกรอง (Refine) การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ และการติดตามตรวจสอบ ส่วนสถาบันการจัดการความรู้เพื่อสังคมหรือ สคส. (2548) การจัดการความรู้มีกระบวนการดังนี้คือ การแบ่งปันถ่ายโอน การสร้างความรู้ การรวบรวมจัดระบบจัดเก็บความรู้ และการเข้าถึงข้อมูล นอกจากนี้ในส่วนของสถาบันต่างประเทศยังได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการความรู้ได้แก่ Universaity of Geneva (1995) กล่าวถึง กระบวนการจัดการความรู้มีดังนี้คือ การกำหนดเป้าหมาย ระบุองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม การแลกเปลี่ยนแบ่งปัน สร้างบรรยากาศ การสร้างและการแสวงหาความรู้ การจัดเก็บรวบรวมความรู้และจัดระบบ การเข้าถึงการยกระดับความรู้การใช้ความรู้ การตรวจสอบความรู้

เครื่องมือในการจัดการความรู้

เครื่องมือในการจัดการความรู้ การทำให้วิสัยทัศน์เป็นจริง หลายองค์การได้พยายามเลือกใช้ เครื่องมือการจัดการความรู้ที่คิดว่าเหมาะสมและสอดคล้องกับทิศทางขององค์การ เพื่อให้ สามารถส่งผลให้กลยุทธ์ขององค์การเป็นจริงได้ เมื่อศึกษาแนวคิด และ แนวทางการดำเนินการ ที่มุ่งเน้นการนำเครื่องมือมาใช้ให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติ เครื่องมือเหล่านี้ ได้แก่

1. การสร้างชุมชนนักปฏิบัติที่เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ เกิดจากความใกล้ชิด ความพึงพอใจ ความสนใจและพื้นฐานที่ใกล้ชิดกัน
2. การใช้ที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง (Mentoring Program) เป็นวิธีการพัฒนาความสามารถพนักงาน ซึ่งส่วนมากจะมุ่งเน้นที่พนักงานใหม่ที่จำเป็นต้องมีการสอนงานอย่างรวดเร็ว เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ในเวลาอันสั้น โดยการมอบหมายให้พี่เลี้ยงเป็นผู้แนะนำและสอนวิธีการทำงานให้
3. การทบทวนหลังการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการอภิปรายเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่

เกิดขึ้น เพื่อทบทวนว่าเกิดอะไรขึ้น ทำไมจึงเกิด จะรักษาจุดแข็งและปรับปรุงจุดอ่อนอย่างไร ส่งผลให้ทีมและสมาชิกได้เรียนรู้จากทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว

4. การเสวนา เป็นการปรับฐานความคิด โดยการฟังจากผู้อื่นและความหลากหลายทางความคิดที่เกิดขึ้น ทำให้สมาชิกเห็นภาพที่ใกล้เคียงกัน หลังจากนั้น จึงจัดประชุมหรืออภิปรายเพื่อแก้ปัญหาหรือหาข้อยุติต่อไปได้โดยง่าย

5. ฐานความรู้จากบทเรียนความสำเร็จ การจัดการองค์ความรู้ในองค์กรได้มีจัดเก็บองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ทั้งในรูปแบบความสำเร็จและความล้มเหลวและข้อเสนอแนะในเรื่องที่สนใจ โครงการ หรือกลุ่มที่ปรึกษา

6. แหล่ง ผู้รู้ใน องค์กร

7. การเล่าเรื่อง

8. เพื่อนช่วยเพื่อนเป็นการประชุมซึ่งเชิญสมาชิกจากทีมอื่น หรือจากองค์กรอื่น มาแบ่งปันประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจให้แก่ทีมซึ่งต้องการความช่วยเหลือ

9. เวทีถาม -ตอบ (Forum) เป็นอีกหนึ่งเวทีที่สามารถถามเพื่อให้ผู้รู้ที่อยู่ร่วมใน Forum ช่วยกันตอบหรือส่งต่อเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญอื่นช่วยตอบ (บดินทร์ วิจารณ์, 2547) ตัวอย่างของเครื่องมือที่นำมาใช้ในสถานศึกษา

9.1 กิจกรรมการเล่าเรื่องและเรียนรู้จากการสนทนา (Storytelling and Learning Conversations) แนวคิดการจัดการความรู้ทั้งความรู้แบบฝังลึกและแบบชัดแจ้งนำมาสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา มีแนวคิดดังนี้ คือ การจัดการความรู้ฝังลึก มุ่งเน้นไปที่ความเข้าใจของกลไกและจิตวิทยาเกี่ยวกับความรู้ในตัวบุคคล การจัดการความรู้ที่ฝังลึก จึงเป็นกิจกรรมและกระบวนการที่เรียนรู้จากการสนทนาเป็นส่วนใหญ่โดยสามารถเรียนรู้ได้ทั้งจาก ความสำเร็จและความล้มเหลวได้แก่ การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ และ องค์กรแห่งการสนทนา ดังนั้น การจัดการความรู้ที่ฝังลึกในตัวคนในสถานศึกษาส่วนใหญ่จึงเป็นในลักษณะการเรียนรู้จากการเล่าเรื่อง และจากการสนทนาแล้วจึงสำรวจรายงานและการบันทึกผลการปฏิบัติอาจเป็นทั้งรายบุคคลการประเมินเป็นทีมและการวิพากษ์ผลงานด้วยตนเองสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) กล่าวถึงกิจกรรมการเล่าเรื่องว่าเป็นการเรียนรู้ความสำเร็จของผู้อื่น ช่วยให้เรียนรู้ได้เร็วไม่เสียเวลาในการเริ่มต้นใหม่ ซึ่งนำไปสู่การสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้และเกิดบรรยากาศการทำงานที่ดี ซึ่งได้กล่าวถึงจุดประสงค์ของการใช้เรื่องเล่าในการจัดการความรู้ คือเพื่อจับใจความของความรู้ฝังลึก ทั้งนี้เพราะความรู้มีหลายชั้นและหลายมิติ ทำให้ชื่อออกมาได้ยาก เรื่องเล่าจะเปิดโอกาสให้บุคคล

แสดงและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ฝังลึกด้วยวิธีการที่เป็นกันเองและมีความหมาย เพื่อถ่ายโยงความรู้และสร้างนวัตกรรม ในการเล่าเรื่องนั้น ได้นำเองผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วม เมื่อผู้ฟังได้ฟังและนำเอาความรู้ฝังลึกที่ได้มา ไปพิจารณาเพื่อใช้ ความรู้ฝังลึกจะได้รับกรกลั่นกรอง นำไปใช้ และอาจถูกเล่าซ้ำหลายรอบ ทำให้เกิดความรู้ฝังลึกนั้นเปลี่ยนแปลงไปทุกครั้ง ที่มีการใช้ และเป็นไปได้ที่มีการคิดนอกกรอบ อีกแนวไปจากเดิม ก่อให้เกิดนวัตกรรมขึ้น เพื่อสร้างชุมชนนักปฏิบัติ ในการฟังเรื่องเล่าจะมีลักษณะบางอย่างในเรื่องเล่าดึงคนเข้ามาอยู่ด้วยกันและสร้างขึ้นมาเป็นชุมชนเนื่องจากการเล่าเรื่องไม่ใช่เป็นการปฏิบัติตามสายงานบังคับบัญชา จึงเป็นการปล่อย

อารมณ์ ความรู้สึกและสร้างความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้นมาเพื่อพัฒนาตน สิ่งที่อยู่ในเรื่องเล่า นั้นเป็นทักษะในการทำงาน และการเล่าเรื่องเองก็เป็นทักษะชนิดหนึ่ง ผู้ที่เล่าเรื่องและผู้ฟังเรื่องเล่าจะได้พัฒนาทักษะในการสื่อสารซึ่งเป็นทักษะสำคัญของการจัดการความรู้ โดยมีปัจจัยความสำเร็จของการใช้เรื่องเล่า 3 ประการ คือ ผู้เล่า ผู้รับฟัง และบรรยากาศขณะเล่า

ผู้เล่าที่มีอารมณ์แจ่มใส มีความรู้สึกเอื้ออาทร ต่อกลุ่มผู้ฟัง มีความรู้ดีกว่าผู้ฟัง เป็นกัลยาณมิตร มีจิตใจพร้อมจะให้ มีความภาคภูมิใจในความสำเร็จที่ตนกำลังเล่า เป็นผู้ประสบเหตุการณ์ในเรื่องที่เล่าด้วยตนเอง คิดทบทวนเรื่องราวที่จะเล่ามาเป็นอย่างดี และมีทักษะในการเล่าออกมาจากใจ คือ เล่าแบบไม่ตีความจะมีความสามารถเล่าเรื่องออกมาได้อย่างทรงพลัง โดยที่“เรื่องราว” จะไม่ใช่แค่ออกมาเป็นคำพูดเท่านั้น จะแสดงออกมาทางหน้าตา แววตา ท่าทาง น้ำเสียง

ผู้รับฟังที่เป็น “ผู้ฟังอย่างตั้งใจ” ที่เรียกว่า Deep Listening จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เล่าเกิดอาการในการเล่า ทำให้สามารถเล่าออกมาจากใจได้ลึกยิ่งขึ้น คำถามที่แสดงความสนใจ และ ชื่นชม (Appreciative Inquiry : AI) จะช่วยกระตุ้นอารมณ์สร้างสรรค์เช่นเดียวกัน และยังจะช่วยทำให้การเล่าเรื่องครบถ้วนมากขึ้นบรรยากาศ ในการประชุมมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการเล่าเรื่อง ห้องประชุมที่มีความสงบรับฟังเสียงการเล่าได้ดี มีที่จดบันทึก บรรยากาศที่เป็นอิสระ ผ่อนคลาย มีความเป็นกัลยาณมิตรเอื้ออาทรต่อกันจะช่วยให้การสื่อสาร โดยการเล่าเรื่องมีคุณภาพสูง กระจ่างชัดและลึก

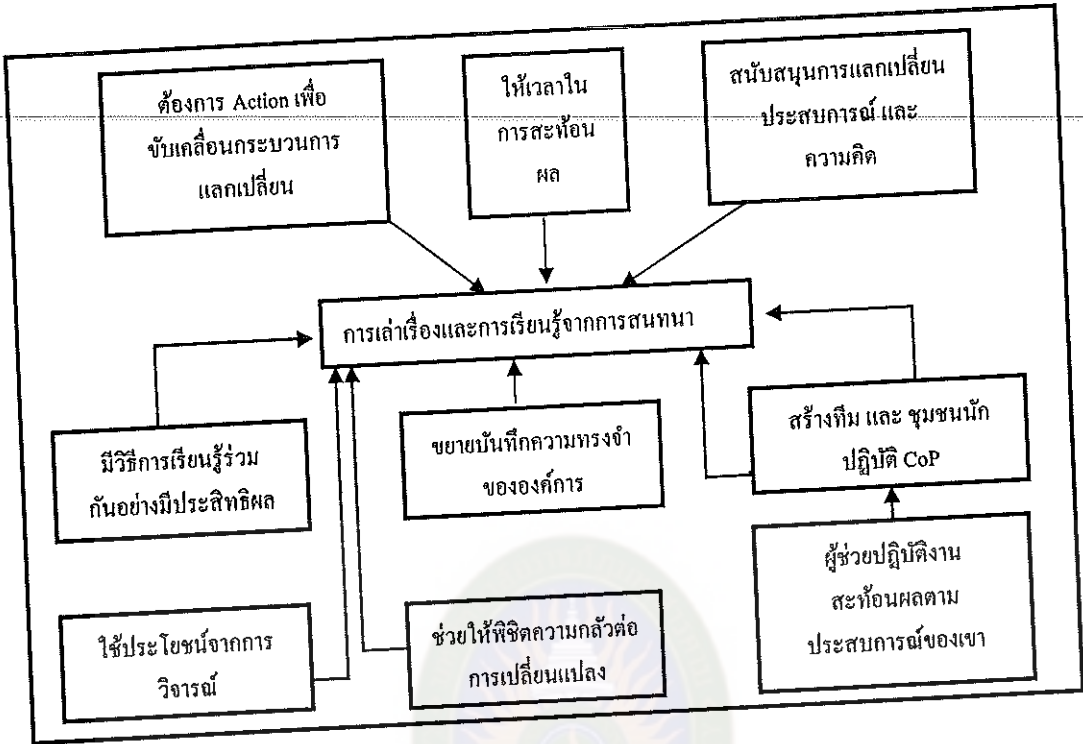
Bemhard (2000 : 66) ศึกษา การจัดการความรู้เชิงยุทธศาสตร์ : วาระแห่งการวิจัย ซึ่งศึกษาเพื่อกำหนดเป็นวาระแห่งการวิจัยรูปแบบใหม่สำหรับการจัดการความรู้ซึ่งเป็นกระบวนการที่ท้าทายภายใต้การบริหารเชิงยุทธศาสตร์ ที่หลอมรวมเทคนิคการบริหารเชิงยุทธศาสตร์กับเทคนิคของการจัดการความรู้ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดหนึ่งของการปฏิรูปการวิจัยและเป็นจุดแข็งของการบริหารการจัดการความรู้เชิงยุทธศาสตร์ ผลการวิจัยได้ผลสรุปที่เป็นข้อเสนอ

ใหม่ คือ การจัดการความรู้เป็นเทคนิคที่มีลักษณะเป็นพลวัตอยู่ในระดับมาก ความรู้เป็นพลังสำคัญที่เชื่อมโยงให้เกิดความสามารถในการอธิบายถึงสิ่งที่สร้างขึ้นมาและเหตุผลเชิงเศรษฐกิจในการบูรณาการจัดการเชิงยุทธศาสตร์

ส่วนประโยชน์ของการเล่าเรื่อง และการเรียนรู้จากการสนทนา เพื่อการสื่อสารความคิดแบบองค์รวม มีความชัดเจน และเป็นวิธีที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งในการสื่อสารความคิด และแนวคิดที่ซับซ้อนในรูปแบบที่เข้าใจง่าย เปิดโอกาสให้คนเผยความรู้ที่ฝังลึก ซึ่งไม่ค่อยกล้าแสดงออก ยิ่งไปกว่านั้นเรื่องเล่ายังเล่าด้วยความรู้สึกทำให้คนพร้อมที่จะสื่อสารออกมามากกว่าที่ตั้งใจ เรื่องเล่าบอกถึงบริบทที่ความรู้ันั้นเกิดขึ้นและบอกถึงองค์ความรู้ นอกจากนั้น ยังเพิ่มแนวโน้มของการถ่ายโยงความรู้ที่มีความหมาย เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการเรียนรู้ที่มีพลัง เพราะการเรียนรู้ที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีความสนใจ เรื่องเล่าเป็นสิ่งที่จำได้ง่าย แม้เวลาจะผ่านไปเรื่องเล่ายังคงติดแน่นอยู่ในความทรงจำ และการเล่าเรื่องทำให้บรรยากาศในการสื่อสารในองค์กรมีความเป็นมนุษย์มากขึ้น ซึ่งช่วยกระชับความสัมพันธ์ให้รู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกันและรู้สึกสนุกไปกับเรื่อง ดังนั้น กิจกรรมการเล่าเรื่องอย่างมีประสิทธิภาพประกอบไปด้วย

1. การมีโครงสร้างที่ดี
2. การมีวาระการแก้ปัญหาที่ดี
3. การบรรลุถึงขั้นสูงสุดในรายงานและแผนปฏิบัติการ และ
4. การนำไปสู่การเรียนรู้ที่มุ่งอนาคต ซึ่งมีกระบวนการสนทนาแบบฝัง

การจัดการความรู้ที่ฝังลึกในสถานศึกษา จึงต้องการใช้กิจกรรม การเล่าเรื่องและการเรียนรู้จากการสนทนาในการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการความรู้ที่ฝังลึก เพื่อเป็นการเพิ่มบทบาทและวิธีการควบคุม การจัดการความรู้แบบฝังลึก โดยการใช้ทีม และการเรียนรู้แบบร่วมมือ ในการจัดการศึกษาการเรียนรู้การสนทนาทางการศึกษา จะไม่เพียงแต่เป็นการรายงานและปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการแต่ยังอยู่ภายใต้ข้อสันนิษฐานว่ามีปฏิริยาอะไรปรากฏขึ้นบ้าง การสร้างการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์มีความสำคัญไม่เพียงแต่การสกัดจากความรู้ที่ชัดเจน แต่ยังส่งเสริมทีมด้วยกันที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างความรู้ที่ชัดเจนจากความรู้ที่ฝังลึก เพื่อมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่กระบวนการของสถานศึกษาจะเกี่ยวข้องกับการสร้างการจัดการความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการสอนเป็นการสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันกล่าวโดยสรุปการเล่าเรื่องและการเรียนรู้จากการสนทนา เขียนเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 16 กิจกรรม Storytelling and Learning Conversations

จากแผนภาพจึงเห็นได้ว่า การเล่าเรื่องและการเรียนรู้จากการสนทนาเป็นการจัดการความรู้แบบฝังลึกที่ได้รับความนิยมในองค์กรทางการศึกษาและสถานศึกษา เพราะสถานศึกษาได้ใช้ประโยชน์จากการวิจารณ์ มีการสร้างทีม และมีการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกัน และจะส่งผลดีต่อ องค์กรที่มีบุคลากรไม่มากหรือองค์กรขนาดเล็ก เนื่องจากมีโอกาสในการสนทนา แลกเปลี่ยนความรู้ง่ายขึ้นมีโอกาสพบปะกันทุกวัน

9.2 การฝึกอบรมด้วยระบบเรียนรู้ผ่านเครือข่าย (e-learning) หรือการฝึกอบรมด้วยคอมพิวเตอร์

ระบบการเรียนรู้ผ่านเครือข่าย (e-learning) หรือการฝึกอบรมด้วยคอมพิวเตอร์จะเป็นส่วนหนึ่งของระบบการจัดการความรู้ โดยจะเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากร โดยในปัจจุบันทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ให้ความสำคัญมากขึ้น รวมทั้งสถานศึกษาต่างๆ เนื่องจากจุดเด่นของวิธีการนี้คือ บุคลากรสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองโดยไม่จำกัดสถานที่และเวลา ประหยัดเวลาสามารถลดต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการเดินทางของบุคลากร หลักสูตรและเนื้อหาวิชาของระบบเรียนรู้ผ่านเครือข่ายหรือสื่อคอมพิวเตอร์นั้น สามารถนำเสนอได้ไม่จำกัด ปรับปรุงแก้ไข เพิ่มเติมได้เพื่อให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของ

องค์การได้ตลอดเวลา ในระบบการเรียนรู้ผ่านเครือข่าย (e-learning) หรือการฝึกอบรมด้วยคอมพิวเตอร์โดยทั่วไปจะประกอบด้วยเนื้อหาแบบฝึกหัดมีคำถามเพื่อการทบทวนและตรวจสอบความเข้าใจ และมีข้อสอบในการประเมินถึงความสามารถ-ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่ศึกษา หลักสูตรต่าง ๆ หรือองค์ความรู้ที่จัดทำขึ้น จะต้องเกี่ยวข้องและสนับสนุนให้บุคลากรเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์การกล่าวได้ว่า เครื่องมือในการจัดการความรู้เป็นส่วนสำคัญที่จะนำกระบวนการจัดการความรู้ไปปฏิบัติในสถานศึกษา และผู้ดำเนินการจะต้องมีทักษะพื้นฐานที่สำคัญ โดยเฉพาะการเล่าเรื่อง การเสวนา การจัดตลาดนัดความรู้ การฝึกอบรมผ่านเครือข่าย และคอมพิวเตอร์ โดยเฉพาะมีทักษะในการจดบันทึก และการบันทึกหลังการจัดการความรู้ เพื่อนำไปสู่การยกระดับความรู้และการสร้างองค์ความรู้ใหม่

แนวคิดการจัดการความรู้ในสถานศึกษา

กิจกรรมในกระบวนการจัดการความรู้ ได้รวบรวมแนวคิดจากกระบวนการจัดการความรู้ ตามที่นักวิชาการหลายท่านได้เสนอไว้เป็นขั้นตอนที่หลากหลาย ดังนั้น กระบวนการในการจัดการความรู้ในสถานศึกษาควรจะประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๆ ต่อไปนี้ (สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, 2548 : 5-6)

กิจกรรมที่ 1 การกำหนดเป้าหมาย (Desired State) หรือความต้องการในการจัดการความรู้เพื่อตอบคำถามว่า จะจัดการควบคุมเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในเรื่องใด และจะทำให้ใครเป็นผู้ได้รับประโยชน์ในการจัดการความรู้นั้น

กิจกรรมที่ 2 การค้นหาความรู้ที่ฝังลึกในตัวตน (Tacit Knowledge) โดยเฉพาะจากครูผู้สอนที่มีวิธีสอนเป็นแนวปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ (Best Practice) ซึ่งก็คือครูที่มีวิธีสอนที่ประสบความสำเร็จ และเป็นแบบอย่างที่ดี

กิจกรรมที่ 3 การสร้างความรู้ เมื่อได้ค้นหาความรู้จากครูต้นแบบที่มีวิธีการสอนที่เป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว กิจกรรมที่จะต้องทำต่อไปก็คือการที่จะต้องพยายามหาวิธีการที่จะดึงความรู้ (Tacit Knowledge) จากครูต้นแบบหรือความรู้จากแหล่งต่าง ๆ (Explicit Knowledge) ที่กระจัดกระจายอยู่มารวมไว้ เพื่อจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ ซึ่งในขั้นนี้จำเป็นต้องจัดบรรยากาศให้ครูต้นแบบมีความกระตือรือร้นที่จะแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความรู้ใหม่ ๆ โดยการจัดกิจกรรมชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practices) และจัดทำเป็นฐานข้อมูล แนววิธีการสอนที่เป็นเลิศ (Best Practice)

กิจกรรมที่ 4 การเลือกกลั่นกรอง (Refine) ความรู้ที่ได้มาโดยการพิจารณาหรือกำจัดความรู้ที่ไม่จำเป็นหรือความรู้ที่เป็นที่รู้จักกันดีแล้วทิ้งไป โดยสรรหาเลือกความรู้ที่เป็นประโยชน์และโดดเด่น ซึ่งอาจจะนำไปเทียบเคียงกับความรู้ที่เป็น Explicit Knowledge ได้แก่ ทฤษฎี หลักการ แนวคิดที่มีการบันทึกไว้เป็นเอกสารหรือตำรา เป็นต้น แล้วจึงกลั่นกรองความรู้

กิจกรรมที่ 5 การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้ใช้สามารถศึกษาและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ โดยการนำความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนกันมาแยกแยะ วิเคราะห์หรือสังเคราะห์หลอมรวมความรู้ที่ได้ให้สะดวกแก่การศึกษา ทำความเข้าใจ หรืออาจจะเขียนเป็นบทความที่เป็นความเรียง มีเนื้อหาที่ประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ เป็นขั้นเป็นตอน ก็ได้

กิจกรรมที่ 6 การเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Distribution) กิจกรรมนี้ คือ การนำความรู้ที่ผ่านการจัดการให้เป็นระบบแล้ว นำไปเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้ใช้ประโยชน์ต่อไป โดยอาจจะใช้วิธีเผยแพร่โดยเขียนเป็นบทความลงพิมพ์วารสาร การส่งจดหมายข่าว เพื่อแจ้งให้บุคคลที่ต้องการใช้ประโยชน์ได้รับรู้ หรือการจัดพิมพ์เป็นเอกสาร หรือการจัดเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนความรู้

กิจกรรมที่ 7 การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ (Use) เป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อมีการจัดการความรู้แล้วแต่ถ้าไม่มีการนำไปใช้ประโยชน์ก็จะไม่บังเกิดผลใด ๆ ทำให้เกิดความสูญเปล่า

กิจกรรมที่ 8 การนำความรู้ที่ได้มาเก็บไว้เป็นแหล่งความรู้ (Knowledge Assets) โดยใช้แลกเปลี่ยนความรู้ความสามารถ ซึ่งทั้งนี้ระบบฐานข้อมูล และ Knowledge Portal ที่ทันสมัยก็จะส่งผลโดยตรงต่อกิจกรรมนี้

กิจกรรมที่ 9 การติดตาม ตรวจสอบ (Monitor) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลของการจัดการความรู้ เพื่อที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติการจัดการความรู้ หรือ CKO (Chief Knowledge Officer) ได้ทบทวนประมวลผลและปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ ของกระบวนการจัดการความรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กิจกรรมของการจัดการความรู้ทั้ง 9 กิจกรรม เป็นกระบวนการที่ควรทำต่อเนื่องกัน อย่างไรก็ตามกิจกรรมการจัดการความรู้ไม่ใช่เป็นเครื่องหมายรับรองว่าการจัดการความรู้จะบรรลุผล ถ้าดำเนินงานตามกิจกรรมทั้ง 9 กิจกรรม ทั้งนี้เพราะ การจัดการความรู้จะบังเกิดผลได้ดี วัฒนธรรมของสถานศึกษานั้นจะต้องมีการปรับเปลี่ยน ให้เป็นวัฒนธรรม

ของการใฝ่รู้ การร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน ครูควรมีคุณธรรมและ จริยธรรม ตลอดจนการมีจิตใจมุ่งบริการและเป็น “ผู้ให้” ที่ดี

แนวคิดเกี่ยวกับเพศศึกษาและสถานการณ์ปัญหา

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเพศศึกษา

1.1 ความหมายของเพศศึกษา

สุชาติ โสภประยูร และวรรณิ โสภประยูร (2541 : 157) ได้กล่าวถึง เพศศึกษาว่า เป็นการศึกษาที่สำคัญที่ทำให้ผู้เรียนได้รับทั้งความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ หรือ ความรู้สึกนึกคิดที่ดีในเรื่องธรรมชาติของเพศ และพฤติกรรมทางเพศ เพื่อสามารถปฏิบัติตน ให้มีความสุข และสวัสดิภาพที่สมบูรณ์ รวมทั้งสามารถประพฤติตัวให้เกิดความสัมพันธ์อันดี ระหว่างเพศเดียวกัน และระหว่างเพศตรงข้าม ทั้งในด้านส่วนตัว และส่วนรวม

จันทร์วิภา ดิลกสัมพันธ์ (2543 : 10) ได้กล่าวว่าเพศศึกษา หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาที่จะช่วยให้บุคคลมีประสบการณ์เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่การเจริญเติบโต โครงสร้าง และหน้าที่ของระบบสืบพันธุ์ พัฒนาการที่เกี่ยวข้อง เรื่องเพศ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม บุคลิกภาพ พฤติกรรมระหว่างเพศ และ มนุษย์สัมพันธ์อันดีงาม

รูบิน และเคอร์เคนดัล (Robin and Kirkendall, 1964 : 18) ให้คำนิยาม ของคำว่า “เพศศึกษา” ไว้ว่า เป็นโครงการการศึกษาที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้เกี่ยวกับ เรื่องเพศไปประสมประสานในการดำเนินชีวิตของตนเองในปัจจุบัน และในอนาคต และช่วย ให้ผู้เรียน ได้มีความเข้าใจพื้นฐานอันมีความสำคัญในเรื่องเพศเมื่อเขาโตขึ้น และเป็นผู้ใหญ่ เพียงพอ ทั้งยังช่วยให้เข้าใจถึงบรรทัดฐานทางเพศในสังคมที่แตกต่างกัน ซึ่งจะช่วยให้เขาได้ ปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังช่วยปลูกฝังความสามารถในการ ตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนทางด้านศีลธรรมจรรยาอีกด้วย

กิลแลนเดอร์ (Killander, 1970 : 53) ได้ให้ความหมายของเพศศึกษาไว้ว่า เป็นโครงการการศึกษาที่จัดขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เตรียมพร้อมที่จะแก้ปัญหาของชีวิต ซึ่งมี เรื่องเพศเป็นส่วนประกอบปัญหาเหล่านี้มีมากมายนับตั้งแต่ปัญหาส่วนตัวของบุคคล จนถึง ปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเกี่ยวข้องกับทางร่างกาย สังคม จิตใจ และศีลธรรม ซึ่ง สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อความสำเร็จในชีวิตครอบครัว รวมทั้งสัมพันธ์ภาพที่ดีของสมาชิกใน ครอบครัว

สรุปได้ว่า เพศศึกษา หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียน ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางด้านกายวิภาค สรีรวิทยาของ ร่างกาย สุขภาพจิต พัฒนาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องเพศทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม บุคลิกภาพ เจตคติ และการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาทของตนเอง มีมนุษยสัมพันธ์ ตลอดจนประพฤติตนตามเกณฑ์ และขนบธรรมเนียมอันดีงาม สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบัน และอนาคตลักษณะของความรู้เรื่องเพศศึกษารวมทั้ง สุชาติ โสภประยูร และวรวรรณี โสภประยูร (2541 : 175) ได้แบ่งเพศศึกษาซึ่งมีลักษณะเนื้อหาที่ ประกอบกันเป็นความรู้ไว้ 4 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะทางชีววิทยา (Biological Aspect) ได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับกายวิภาค และสรีรวิทยาของร่างกายมนุษย์เป็นส่วนใหญ่ เช่น โครงสร้าง และหน้าที่ของอวัยวะต่าง ๆ ในระบบสืบพันธุ์ของเพศชาย และเพศหญิง ลักษณะทางพันธุกรรมที่เกี่ยวกับเพศ ความเจริญเติบโตทางเพศในด้านร่างกาย

2. ลักษณะทางสุขวิทยา (Hygienic Aspect) ได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับสุขภาพ การระวังรักษาร่างกายให้ปราศจากโรคภัย หรือความผิดปกติทางเพศ เช่น ข้อควรระวัง และ สุขปฏิบัติเกี่ยวกับอวัยวะเพศ ข้อควรปฏิบัติขณะมีประจำเดือน

3. ลักษณะทางจิตวิทยา (Psychological Aspect) ได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับจิตใจ และอารมณ์ เช่น ความเจริญเติบโตทางเพศในด้านจิตใจ (Psycho-Development) การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ และอารมณ์ เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น แรงขับทางเพศ การระบาย อารมณ์ทางเพศ ทศนคติต่อเพศตรงข้าม

4. ลักษณะทางสังคมวิทยา (Sociological Aspect) ได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับการปรับตัวให้เข้ากับสังคม และมาตรฐาน ความประพฤติ หรือกฎเกณฑ์ทางสังคม เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ การมีเพศสัมพันธ์ การเลือกคู่ครอง การแต่งงาน การวางแผนครอบครัว

จะเห็นได้ว่า ความรู้เรื่องเพศศึกษาที่เกี่ยวกับลักษณะชีววิทยา สุขวิทยา จิตวิทยา และทางสังคมวิทยา มีความสำคัญ และมีประโยชน์ ไม่ให้วัยรุ่นในสังคมมี พฤติกรรมทางเพศที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น สามารถปรับตัวตามขั้นตอนของชีวิต มีความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติ และพฤติกรรมที่ดีในเรื่องเพศ และเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตของวัยรุ่น ให้ดีขึ้น

ดังนั้นการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเพศศึกษานั้นมีประโยชน์ในการป้องกันไม่ให้นักเรียนในสังคมมีพฤติกรรมทางเพศที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น และแม้ว่าจะไม่ได้เป็นการป้องกันอย่างสมบูรณ์ แต่ก็เชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่งในการลดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และพฤติกรรมทางเพศที่ผิด ๆ ลงได้

1.2 ความหมายของการสอนเพศศึกษา

จันทร์วิภา ดิลกสัมพันธ์ (2543 : 215) กล่าวถึงการสอนเพศศึกษาว่า หมายถึง การให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งในด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติในเรื่องเพศไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่สร้างปัญหาให้กับตนเอง ครอบครัว และสังคม

ดังนั้นการสอนเพศศึกษาจึงช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตให้กับบุคคลให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวและสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศที่จะนำมาสอนเพศศึกษานั้นมีขอบข่ายเนื้อหาที่กว้างขวางมาก เช่น กายวิภาคและสรีรวิทยาของระบบสืบพันธุ์ของชายและหญิง การกำเนิดชีวิต การเจริญเติบโตและพัฒนาการทางเพศสัมพันธ์ ระหว่างเพศ การวางแผนชีวิต การปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศ การเลือกคู่ครอง การมีเพศสัมพันธ์เมื่อถึงเวลาอันควร การสมรส การเตรียมตัวเป็นบิดามารดาที่ดี เป็นต้น ดังนั้นในการสอนเพศศึกษา จึงควรพิจารณาหยิบยกเนื้อหาการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมกับวัย ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนแต่ละบุคคลด้วย

1.3 จุดมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษา

Schulz and Williams (1969 : 7) ได้กล่าวไว้ว่า “ความมุ่งหมายสำคัญที่สุดของการสอนเพศศึกษานั้น ก็เพื่อต้องการจะช่วยให้เด็ก ๆ รู้จักคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศได้อย่างถูกต้อง และรู้จักแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางเพศได้อย่างฉลาด โดยที่ตัวเด็กเองก็พอใจและสังคมก็ยอมรับ ดังนั้น ถ้าหากการสอนเพศศึกษาประสบความสำเร็จตามมุ่งหมายดังกล่าว ผลลัพธ์ที่ได้ นั้นจึงไม่เพียงพอจะอยู่แต่ส่วนบุคคลเท่านั้น ส่วนรวมหรือสังคมก็จะพลอยได้รับผลดีตามไปด้วย ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมทางเพศ (Sex Behavior) นั้นเป็นที่เชื่อและยอมรับกันทั่วไปว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพและสัมพันธภาพ” ดังนั้นความมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษาในโรงเรียนจึงสมควรจะแยกกล่าวได้ เป็น 2 ลักษณะ คือ

1.3.1 จุดมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษาในทัศนะของครู

1) เพื่อเป็นการสร้างทัศนคติหรือค่านิยมและแนวความคิดที่ตีงามต่อเรื่องเพศให้แก่เด็กซึ่งจะเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งในการตัดสินใจได้อย่างฉลาด

2) เพื่อเป็นการสร้างเสริมลักษณะนิสัยและความประพฤติทางเพศ รวมทั้งความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการกระทำต่าง ๆ เหล่านั้น ทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม

3) เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจในเรื่องกระบวนการทางด้านกายวิภาค สรีรวิทยา สภาพของจิตใจ ภาวะทางอารมณ์ ลักษณะทางสรีรวิทยาและบทบาทของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศและชีวิตครอบครัว

4) เพื่อให้นักเรียนเข้าใจและรู้จักใช้คำศัพท์หรือประมวลคำที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศและสามารถจะนำไปใช้สื่อความหมายกับผู้อื่น ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

5) เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนในผลที่สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตนและการแสดงตนความประพฤติหรือพฤติกรรมทางเพศในลักษณะต่าง ๆ ของบุคคล ว่า อาจเกิดผลลัพธ์ต่อบุคคลและสังคมได้ ทั้งในทางที่ดีและไม่ดี

6) เพื่อช่วยแก้ไขความเชื่อและความเข้าใจที่ผิดเกี่ยวกับเรื่องเพศ รวมทั้งแนวความคิดหรืออิทธิพลอื่น ๆ ที่อาจจะนำมาซึ่งความวิตกกังวลใจและปมด้อยต่าง ๆ ให้ลดน้อยลงหรือหมดสิ้นไป

7) เพื่อช่วยสร้างเสริมความสมบูรณ์ของจิตใจและอารมณ์ทางเพศของนักเรียน ให้เจริญงอกงาม และพัฒนาไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม โดยมุ่งที่บุคลิกภาพและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งจะช่วยให้เด็กเป็นสมาชิกที่พึงปรารถนายิ่งขึ้นของครอบครัว และเป็นบิดามารดาที่ดีในอนาคต

จะเห็นได้ว่า ความมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษา ในทรรคนะของครูเกือบทั้งหมดที่ได้กล่าวมา มีความโน้มเอียงไปในทางการสร้างเสริมคุณภาพและคุณธรรมให้แก่เด็ก โดยเน้นถึงการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุและการป้องกันไว้ก่อนล่วงหน้า มากกว่าการที่จะต้องมาแก้ไขปัญหาในภายหลัง (ปลายเหตุ)

1.3.2 จุดมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษาในทัศนะของบุคคลทั่วไป

1) เพื่อลดปัญหาอาชญากรรมทางเพศ เช่น คดีข่มขืน กระทำชำเรา การฉ้อฉล ครอบครอง และคดีอื่นเนื่องมาจากความผิดปกติทางเพศอื่น ๆ

2) เพื่อลดปัญหาการมีโรคและโรคอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ รวมทั้งความผิดปกติทางเพศต่าง ๆ

3) เพื่อลดปัญหาโสเภณี การค้าประเวณี การปล่อยตัวปล่อยใจให้เป็น
สาธารณะหรือการสำล่อนทางเพศต่าง ๆ

4) เพื่อลดปัญหาการได้เสียกันก่อนแต่งงาน การหนีตามกัน การห้องก่อน
แต่งงาน การทำแท้ง หรือการรีดลูก และปัญหาถูกไม่มีพ่อ

5) เพื่อลดปัญหาการขัดแย้งกันภายในครอบครัว การหึงหวง การแยกกัน
อยู่บ้านแตกสาแหรกขาด (Broken Home) การมีผู้ การมีภรรยาน้อยและปัญหาการหย่าร้าง

6) เพื่อเป็นการวางรากฐานที่ดีสำหรับชีวิตครอบครัวในอนาคต ตาม
ขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงามของชาติ

7) เพื่อสร้างคุณภาพของมนุษย์ให้สมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน อันจะช่วยให้
มนุษย์มีความสุขอย่างแท้จริงและมีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบเรียบร้อย

จะเห็นได้ว่า ความมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษาในพระชนมของคนทั่วไป
นั้นค่อนข้างจะแตกต่างจากครู โดยความมุ่งหมายส่วนใหญ่จะเน้นที่การปัญหาที่กำลัง
เผชิญหน้าอยู่ในสังคม และเป็นการแก้ที่ปลายเหตุมากกว่าที่ต้นเหตุ หรือเป็นการแก้ไขมากกว่า
การป้องกันนั่นเอง

จากจุดมุ่งหมายตามทัศนะดังที่กล่าวมาสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุด
ของการสอนเพศศึกษาก็เพื่อต้องการจะช่วยให้บุคคลได้รู้จักคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศได้อย่างถูกต้อง
และรู้จักแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางเพศได้อย่างฉลาด โดยตนเองก็พึงพอใจมีความสุขและ
สังคมก็ยอมรับถ้าการสอนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย ผลประโยชน์ที่จะได้รับมิใช่บังเกิดแก่
บุคคลเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่จะส่งผลไปถึงสังคมโดยส่วนรวมอีกด้วย

1.4 ความสำคัญของการสอนเพศศึกษา

เกี่ยวกับเรื่องความสำคัญของเพศศึกษา สมาคมสุขภาพในโรงเรียนแห่ง
ประเทศสหรัฐ (The American School Health Association หรือ ASHA) ได้ยอมรับและกล่าว
ยืนยันว่า เพศศึกษาเป็นการศึกษาที่สำคัญส่วนหนึ่งซึ่งทางโรงเรียนจำเป็นต้องจัดให้แก่เด็ก
โดยสมาคมได้ตีพิมพ์บทความชิ้นสำคัญเรื่อง Growth Patterns and Sex Education ซึ่งให้
คำแนะนำเกี่ยวกับ โครงการสอนหรือแผนการสอนเพศศึกษาทุกระดับชั้น ซึ่งต่อมาทางสมาคม
เล็งเห็นถึงความเหมาะสมจึงได้ใช้คำว่า "Sexuality Education" แทนคำว่า "Sex Education"
นางลักษณ์ เอมประดิษฐ์และคณะ (2541 : 2-3) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการ
สอนเพศศึกษาไว้ดังนี้

ระหว่างเพศได้ถูกต้อง

1. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจหรือสามารถแยกบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ
2. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของร่างกาย จิตใจแต่ละช่วงวัย เข้าใจถึงพัฒนาการของบุคคล ทั้งเพศหญิงและเพศชายในแต่ละช่วงวัย
3. ช่วยให้ผู้เรียนทราบถึงระยะเวลาที่เหมาะสมในการมีเพศสัมพันธ์ ความพร้อมทางวุฒิภาวะอารมณ์ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม การปรับตัวในการใช้ชีวิตคู่ การเตรียมตัวในการวางแผนครอบครัว
4. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการเตรียมตัวเมื่อมีคู่ครอง เช่น การมีเพศสัมพันธ์ที่เหมาะสม การปรับตัวเข้าหากัน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบภายในครอบครัว รวมทั้งการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน การวางแผนครอบครัวและการวางแผนชีวิตคู่ร่วมกัน
5. ช่วยลดเลือนปัญหาพฤติกรรมทางเพศที่ผิดปกติ เช่น รักร่วมเพศ กามวิถดลาร หรือจิตเภทต่าง ๆ เป็นต้น
6. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องเพศ รวมทั้งการใช้ชีวิตคู่ที่มีความสุข
7. สร้างความเข้าใจและความสุขในครอบครัว
8. ลดปัญหาทางเพศและปัญหาสังคม

1.5 ประโยชน์ของการสอนเพศศึกษา

การสอนเพศศึกษานับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษาทั่วไปแก่เด็ก ดังนั้น เพศศึกษาจึงให้ประโยชน์ต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับวิชาการศึกษาทั่วไปเหมือนกัน แต่สำหรับประโยชน์ของการสอนเพศศึกษาที่จะพึงได้รับเกี่ยวกับเรื่องเพศโดยเฉพาะนั้นมีอยู่หลายประการด้วยกัน

สุชาติ โสมประยูร และวรรณิ โสมประยูร (2540 : 166) ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่สำคัญ ๆ ของการสอนเพศศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศอย่างถ่องแท้
 2. เพื่อให้เกิดเจตคติและค่านิยมที่ถูกต้องในเรื่องเพศ
 3. เพื่อแก้ไขความเชื่อและความเข้าใจผิดในเรื่องเพศ
 4. เพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัยและการประพฤติปฏิบัติทางเพศที่ดีงาม
- รวมทั้งความสำนึกและตระหนักรับผิดชอบต่อการกระทำต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อสังคมส่วนรวม

5. เพื่อเสริมสร้างความสมบูรณ์ทางจิตใจและอารมณ์ทางเพศ ให้บุคคลมีพัฒนาการไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม โดยมุ่งที่การพัฒนาบุคลิกภาพและสัมพันธภาพระหว่างบุคคล เพื่อจะได้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

6. เพื่อให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของชีวิตครอบครัว และสร้างจิตสำนึกที่จะสร้างครอบครัวที่มีสุขในอนาคต

7. เพื่อเป็นการป้องกันและลดปัญหาสังคมที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากเรื่องเพศ

8. เพื่อป้องกันและลดปัญหาการกระทำผิดทางเพศในสังคม

9. เพื่อลดปัญหาการขัดแย้งในชีวิตครอบครัว

10. เพื่อลดปัญหาการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทั้งหมด

11. เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตให้กับบุคคล โดยเกิดความสมบูรณ์ทุกด้าน

12. เพื่อให้บุคคลดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวและสังคมอย่างมีความสุข

1.6. ข้อดีและข้อเสียของการสอนเพศศึกษาในโรงเรียน

ชูลท์ และวิลเลียม (Shulz and William, 1969) ได้รวบรวมความคิดเห็นทั้งของฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ที่จะให้มีการสอนเพศศึกษาในสถาบันทางการศึกษาไว้ดังนี้

ข้อดี

1. ถ้าครอบครัวไม่อาจทำหน้าที่ในการสอนเพศศึกษาให้กับเด็กได้ หรือสอนสิ่งผิด ๆ ปลูกฝังเจตคติที่ไม่ถูกต้องให้กับเด็ก การที่โรงเรียนมีบทบาทในการสอนเพศศึกษาก็จะช่วยแก้ไขหรือเพิ่มเติมสิ่งที่เด็กยังไม่รู้ให้กับเด็กได้

2. การให้ความรู้ทางเพศศึกษาจะช่วยลดปัญหาความคับข้องใจ ขจัดความรู้สึกผิด ความละอายต่าง ๆ ในเรื่องเพศให้กับเด็กได้ และยังเป็นการสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ให้กับเด็ก

3. การให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาในโรงเรียน จะช่วยป้องกันและลดปัญหาต่าง ๆ ลงได้ อาทิ การแพร่ขยายของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยเรียน ปัญหาความสำส่อนทางเพศ

4. การสอนเพศศึกษาในโรงเรียนเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ในเรื่องเพศไปพร้อม ๆ กับเพื่อนที่อยู่ในวัยเดียวกัน

5. การให้ความรู้เรื่องเพศในโรงเรียน จะช่วยให้เด็กเจริญเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะโดยสมบูรณ์ และเรียนรู้ที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมอีกด้วย

ข้อเสีย

1. การสอนเพศศึกษา อาจจะทำให้เด็กมีความประพฤติดีคิดทางเพศมากเกินไปจนเพราะได้แนวทาง
2. การสอนเพศศึกษา ไม่อาจจะป้องกันปัญหาไม่ให้เด็กประพฤติดีคิดทางเพศได้เสมอไป
3. เรื่องเพศเป็นเรื่องส่วนตัว ที่ควรจะถูกกล่าวถึงเฉพาะภายในครอบครัวมากกว่าที่จะมากล่าวอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะ เช่น โรงเรียน
4. ครู - อาจารย์ที่สอนเพศศึกษา อาจใช้เจตคติส่วนตัวที่มีอิทธิพลต่อการสอนเพศศึกษาให้กับเด็ก

เมื่อเปรียบเทียบทั้งข้อดีข้อเสียในการสอนเพศศึกษาในโรงเรียนแล้ว จะเห็นได้ว่าในฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยยังมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับตัวครูผู้สอนและเทคนิคการสอนของครูมากกว่าที่จะไม่เห็นด้วยว่าเพศศึกษาไม่ดี ดังนั้นหากโรงเรียนจะรับหน้าที่ดำเนินการให้มีการสอนเพศศึกษาแก่นักเรียน ควรจะได้คำนึงถึงคุณสมบัติของครูผู้สอนเพศศึกษาควรทำด้วยความรอบคอบ และควรยึดหลักว่าจะต้องเป็นความเต็มใจและสมัครใจของครูผู้สอน มิใช่เป็นการมอบหมายให้สอนตามหน้าที่เท่านั้น

1.6. การจัดการเรียนการสอนเพศศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา

สุชาติ โสภประยูร และวรรณิ โสภประยูร (2540 : 196-198) ได้เสนอข้อแนะนำสำหรับการจัด โปรแกรมการสอนเพศศึกษาในโรงเรียนชั้นมัธยม โดยแยกออกได้เป็น 2 ระดับ ดังนี้

1.6.1. ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (มัธยมศึกษาปีที่ 1-3) เรื่องที่ควรจะสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นนี้ควรจะได้ ได้แก่ การเจริญเติบโตและพัฒนาการทางเพศ การเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจในวัยรุ่นสตรีวิทยาของอวัยวะเพศและต่อมเพศ การสืบพันธุ์ของมนุษย์ สุขปฏิบัติเกี่ยวกับอวัยวะเพศชายและหญิง ความเข้าใจในเพศตรงข้าม ความสัมพันธ์ระหว่างเพศการปรับตัวเข้ากับเพื่อนต่างเพศการแต่งงานและชีวิตครอบครัวความเชื่อและความเข้าใจที่ผิดเกี่ยวกับเรื่องเพศ ฯลฯ

การสอนเด็กให้รู้ว่าเมื่ออย่างเข้าสู่วัยรุ่นนั้น เพศชายจะมีการผลิต Sperm และเป็นผลทำให้เกิดฝันเปียก (Wet Dream) เพศหญิงก็จะมีการผลิต Ovum และเป็นผลทำให้เกิดระดูหรือประจำเดือน (Menstruation) ซึ่งควรเริ่มสอนมาตั้งแต่ในชั้นประถมศึกษาตอนปลายแล้วนั้น แต่ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นนี้ก็ควรจะต้องสอนย้ำอีกครั้งหนึ่งและให้

รายละเอียดมากขึ้น เพราะเป็นเรื่องเพศที่สำคัญ และมีประโยชน์โดยตรงต่อสุขภาพของนักเรียนมาก โดยครูควรพยายามเน้นให้นักเรียนเห็นว่า สิ่งเหล่านี้เป็นธรรมชาติที่น่าภาคภูมิใจ แสดงว่าเด็กมีร่างกายแข็งแรงดี และกำลังจะเติบโตเข้าสู่วัยรุ่นแล้วอย่างสมบูรณ์

ในการสอนวิชาสุขศึกษาสำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ครูควรจะได้เน้นเรื่องเพศดังที่กล่าวมาแล้วนี้ หลังจากการสอนบทเรียนเกี่ยวกับสุขภาพจิตและสุขภาพทางอารมณ์เสร็จสิ้นลงเพราะทั้งเรื่องสุขภาพจิตและเรื่องเพศมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด (โดยเฉพาะเรื่องเพศในลักษณะทางด้านจิตวิทยาและสังคมวิทยา) ครูจึงควรจัดสอนเพศศึกษาให้ต่อเนื่องและสัมพันธ์กันไปจะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

สำหรับบริการแนะแนวและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ ย่อมมีความสำคัญสำหรับเด็กในวัยรุ่นนี้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีกิจกรรมสันตนาการอยู่หลายประเภทที่สามารถจะช่วยเบี่ยงเบนแรงผลักดันทางเพศหรือความรู้สึกทางอารมณ์ให้ออกมาในลักษณะที่เหมาะสม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อตัวนักเรียนเอง และสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่เป็นอย่างมาก

1.6.2. ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6) การสอนเพศศึกษาในระดับชั้นนี้ ควรจะให้มีความกว้างขวางและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะเด็กโตขึ้นมากจึงสามารถนำเอาความรู้ที่ได้รับจากการเรียนเพศศึกษาไปใช้แก้ปัญหาชีวิตจริงได้ทันที และนักเรียนในวัยนี้เริ่มมีเพื่อนต่างเพศมากขึ้นเริ่มมีนักเรียนบางคนก็อาจมีคู่อริหรือมีแฟนแล้ว

เมื่อเด็กอายุอย่างเข้าสู่วัยรุ่นหนุ่มสาวและเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายนี้ เด็กได้เตรียมตัวเตรียมใจพร้อมแล้วที่จะเป็นเหมือนผู้ใหญ่ และเด็กก็คงจะเป็นได้ในอนาคตอันใกล้ ดังนั้น เด็กควรจะได้รับความรู้เรื่องเพศในด้านต่างๆ ให้มากพอ โดยตัวเด็กเองจะต้องยอมรับว่าเรื่องที่เรียนเหล่านั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรจะต้องรู้ เพราะมีประโยชน์มากในการปฏิบัติและบางครั้งตัวเด็กเองก็อาจจะต้องทำสิ่งเหล่านั้นในขณะที่กำลังเรียนอยู่ด้วยเหมือนกัน

เรื่องเพศที่นำมาใช้สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรจะเน้นถึงลักษณะทางด้านจิตวิทยาและสังคมวิทยาให้มากกว่าทางด้านชีววิทยาและสุขวิทยา เพื่อให้สอดคล้องกับความสนใจ ความต้องการและปัญหาทางเพศ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ตัวอย่างหัวข้อที่จะนำมาใช้สอนเด็กในวัยนี้ ได้แก่ การเจริญเติบโตและพัฒนาการทางเพศของบุคคลในวัยต่างๆ การสืบพันธุ์และความเป็นมาของชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ การเลือกคู่ครอง ชีวิตสมรส การวางแผนครอบครัว กามโรคและปัญหาที่เกี่ยวข้อง การระบายหรือเบี่ยงเบนอารมณ์ทางเพศ

สำหรับวิธีการที่ใช้ในการเรียนการสอนเพศศึกษาให้แก่เด็กวัยรุ่นในระดับนี้ ครูอาจจะเลือกใช้วิธีสอนหรือกิจกรรมได้ทุกอย่างที่ครูคิดว่าเหมาะสมในแต่ละบทเรียน เช่น การแบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าและรายงานต่อชั้นเรียน การอภิปรายและซักถามประเด็นปัญหาที่น่าสนใจหรือเป็นกรณีโต้แย้ง การได้วาที การฉายภาพยนตร์หรือภาพสไลด์ให้นักเรียนชม การเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายให้นักเรียนฟัง การจัดหนังสือหรือเอกสารอื่นๆ ที่เหมาะสมไว้ให้นักเรียนอ่าน เป็นต้น บริการแนะแนวและกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ ก็นับว่าจำเป็นสำหรับเด็กวัยรุ่นในระดับนี้มากเช่นเดียวกัน

1.7 หลักสูตรการสอนเรื่องเพศศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อให้สถานศึกษามีการปฏิบัติไปในแนวเดียวกัน สามารถพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและเป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ โดยให้สถานศึกษานำสาระการเรียนรู้แกนกลางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไปพิจารณาร่วมในกระบวนการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษานั้น ตามที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ทั้งนี้ ให้พิจารณาสัดส่วนของสาระการเรียนรู้แกนกลางจากมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ และธรรมชาติ / ลักษณะของแต่ละกลุ่มซึ่งมีความแตกต่างกันซึ่งจากการแบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นสาระการเรียนรู้ในลำดับต่าง ๆ ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ สุขศึกษาและพลศึกษาทำให้เนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับเรื่อง "เพศศึกษา" ถูกจัดอยู่ในสาระการเรียนรู้ที่ 2 ชีวิตและครอบครัว ในระดับช่วงชั้นที่ 3 (มัธยมศึกษาปีที่ 1-3) ซึ่งมีรายละเอียดของสาระการเรียนรู้แกนกลาง ดังนี้

1.7.1. ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

1) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

1.1) ยอมรับและสามารถปรับตัวการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อารมณ์ และพัฒนาการทางเพศ

1.2) เข้าใจในคุณค่าของความเป็นเพื่อน ความเสมอภาคทางเพศ สามารถสร้างและรักษาสัมพันธภาพกับผู้อื่น

1.3) เข้าใจเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์ และวิธีปฏิบัติตนเพื่อให้มีสุขภาพดี

1.4) มีทักษะในการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ

ตัดสินใจและแก้ไขปัญหาชีวิตด้วยวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม

1.5) รู้และเข้าใจถึงความเสี่ยงต่อการติดโรคทางเพศสัมพันธ์ที่มี
อันตรายถึงชีวิตและการตั้งครรภ์โดยไม่ตั้งใจกับปัญหาที่ตามมา

2) สารระการเรียนรู้ห่วงโซ่

2.1) การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และพัฒนาการ
ทางเพศ

2.2) การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม
และพัฒนาการทางเพศ

2.3) อารมณ์เพศ และการจัดการกับอารมณ์ทางเพศ

2.4) ความสำคัญของเพื่อน และการคบเพื่อน

2.5) ความเสมอภาคทางเพศ การวางตัวต่อเพศตรงข้าม

2.6) วิธีการสร้างและรักษาสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น

2.7) อนามัยเจริญพันธุ์

2.8) วิธีปฏิบัติตนเพื่อสุขอนามัยเพศ

2.9) ทักษะในการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ

2.10) ทักษะการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาชีวิตด้วยวิธีการที่ถูกต้อง

เหมาะสม

2.11) พฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดโรคทางเพศสัมพันธ์ เอดส์ และการ
ตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์

2.12) ปัญหาและผลกระทบจากโรคทางเพศสัมพันธ์ โรคเอดส์ และ
การตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์

2.13) การปฏิบัติตนเพื่อป้องกัน และหลีกเลี่ยงจากโรคทางเพศสัมพันธ์
โรคเอดส์ และการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่คาดคิด

3) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

3.1) รู้ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์
สังคม และพัฒนาการทางเพศ

3.2) รู้วิธีปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อารมณ์
จิตใจ สังคม และพัฒนาการทางเพศ

3.3) เห็นความสำคัญของเพื่อน และการคบเพื่อน

3.4) รู้วิธีผูกมิตร และมีทักษะในการผูกมิตร

- 3.5) รู้ความหมายและองค์ประกอบของอนามัยเจริญพันธุ์
- 3.6) รู้วิธีดูแลอนามัยทางเพศของวัยรุ่น
- 3.7) มีทักษะการปฏิเสธในสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์

และโรคเอดส์

- 3.8) รู้และเข้าใจพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคทางเพศสัมพันธ์และ

โรคเอดส์

- 3.9) วิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบจากโรคทางเพศสัมพันธ์ และโรค

เอดส์

- 3.10) ป้องกันและหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดโรคทาง

เพศสัมพันธ์และโรคเอดส์

- 4) สาระการเรียนรู้

- 4.1) การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และพัฒนาการ

ทางเพศ

- 4.2) ปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อารมณ์

จิตใจ สังคม และพัฒนาการทางเพศ

- 4.3) ความสำคัญของเพื่อน และการคบเพื่อน

- 4.4) วิธีผูกมิตร และทักษะในการผูกมิตร

- 4.5) ความหมายและองค์ประกอบของอนามัยเจริญพันธุ์

- 4.6) วิธีปฏิบัติตนเพื่อสุขภาพอนามัยทางเพศของวัยรุ่นในเรื่อง

- 4.6.1) ลีว

- 4.6.2) กลืนตัว

- 4.6.3) ประจำเดือน

- 4.6.4) อื่น ๆ

- 4.7) ทักษะการปฏิเสธในสถานการณ์ต่างๆ ที่เสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์

- 4.8) การสัมผัสการโอบกอด การจูบ

- 4.9) การอยู่ในที่รโหฐานสองต่อสอง

- 4.10) การถูกชักชวนคู่อื่นที่ช่วยอารมณ์ทางเพศ

- 4.11) พฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคทางเพศสัมพันธ์ และโรคเอดส์

- 4.12) ปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคทางเพศสัมพันธ์ และโรคเอดส์

4.13) การปฏิบัติตนเพื่อป้องกันและหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดโรคทางเพศสัมพันธ์ และ โรคเอดส์

1.7.2. ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

1) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

1.1) ยอมรับและสามารถปรับตัวการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอารมณ์

และพัฒนาการทางเพศ

1.2) เข้าใจในคุณค่าของความเป็นเพื่อน ความเสมอภาคทางเพศ

สามารถสร้างและรักษาสัมพันธภาพกับผู้อื่น

1.3) เข้าใจเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์ และวิธีปฏิบัติตนเพื่อสุขภาพที่ดี

1.4) มีทักษะในการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ

ตัดสินใจและแก้ไขปัญหาชีวิตด้วยวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม

1.5) รู้และเข้าใจถึงความเสี่ยงต่อการติดโรคทางเพศสัมพันธ์ที่มีอันตรายถึงชีวิตและการตั้งครรรภ์โดยมีตั้งใจกับปัญหาที่ตามมา

2) สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น

2.1) การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และพัฒนาการ

ทางเพศ

2.2) การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม

และพัฒนาการทางเพศ

2.3) อารมณ์เพศ และการจัดการกับอารมณ์ทางเพศ

2.4) ความสำคัญของเพื่อน และการคบเพื่อน

2.5) ความเสมอภาคทางเพศ การวางตัวต่อเพศตรงข้าม

2.6) วิธีการสร้างและรักษาสัมพันธภาพกับผู้อื่น

2.7) อนามัยเจริญพันธุ์

2.8) วิธีปฏิบัติตนเพื่อสุขภาพอนามัยทางเพศ

2.9) ทักษะในการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ

2.10) ทักษะการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาชีวิตด้วยวิธีการที่ถูกต้อง

เหมาะสม

2.11) พฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดโรคทางเพศสัมพันธ์ เอดส์ และการ

ตั้งครรรภ์ที่ไม่พึงประสงค์

2.12) ปัญหาและผลกระทบจากโรคทางเพศสัมพันธ์ โรคเอดส์ และ การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์

2.13) การปฏิบัติตนเพื่อป้องกัน และหลีกเลี่ยงจากโรคทางเพศสัมพันธ์ โรคเอดส์และการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่คาดคิด

3) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

3.1) รับรู้การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และพัฒนาการ ทางเพศของตนเองและสามารถปรับตัวได้

3.2) ตระหนักในคุณค่าของความเสมอภาคทางเพศ

3.3) รู้และเข้าใจการวางตัวต่อเพศเดียวกัน และเพศตรงข้ามได้อย่าง

เหมาะสม

3.4) วิเคราะห์องค์ประกอบของอนามัยเจริญพันธุ์ที่มีผลต่อสุขภาพ

3.5) มีทักษะการตัดสินใจเพื่อหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์

3.6) รู้วิธีป้องกันตนเองจากสถานการณ์เปลื้องปล้ำ หรือเสี่ยงต่อการมี

เพศสัมพันธ์

3.7) รู้และเข้าใจพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์

3.8) วิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบจากการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์

3.9) หลีกเลี่ยงและป้องกันตนเองจากพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการตั้งครรภ์

ที่ไม่พึงประสงค์

4) สาระการเรียนรู้

4.1) การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์และพัฒนาการทางเพศ

4.2) การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์เพศตรง

ข้าม

4.3) ความเสมอภาคทางเพศ

4.4) การวางตัวต่อเพศเดียวกัน และเพศตรงข้าม

4.5) การวิเคราะห์องค์ประกอบของอนามัยเจริญพันธุ์ที่มีผลต่อสุขภาพ

4.6) ทักษะการตัดสินใจเพื่อหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์

4.7) วิธีป้องกันตนเองจากสถานการณ์เปลื้องปล้ำ หรือเสี่ยงต่อการมี

เพศสัมพันธ์

4.8) พฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์

- 4.9) ปัญหาและผลกระทบจากการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์
 4.10) การหลีกเลี่ยงและป้องกันตนเองจากพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการ

ตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์

1.7.3. ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

1) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

1.1) ขอมรับและสามารถปรับตัวการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอารมณ์

และพัฒนาการทางเพศ

1.2) เข้าใจในคุณค่าของความเป็นเพื่อน ความเสมอภาคทางเพศ

สามารถสร้างและรักษาสัมพันธภาพกับผู้อื่น

1.3) เข้าใจเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์ และวิธีปฏิบัติตนเพื่อสุขภาพดี

1.4) มีทักษะในการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ

ตัดสินใจและแก้ไขปัญหาชีวิตด้วยวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม

1.5) รู้และเข้าใจถึงความเสี่ยงต่อการติดโรคทางเพศสัมพันธ์ที่มี

อันตรายถึงชีวิตและการตั้งครรภ์โดยมีตั้งใจกับปัญหาที่ตามมา

2) สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น

2.1) การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิกใจ อารมณ์ สังคม และพัฒนาการ

ทางเพศ

2.2) การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม

และพัฒนาการทางเพศ

2.3) อารมณ์เพศ และการจัดการกับอารมณ์ทางเพศ

2.4) ความสำคัญของเพื่อน และการคบเพื่อน

2.5) ความเสมอภาคทางเพศ การวางตัวต่อเพศตรงข้าม

2.6) วิธีการสร้างและรักษาสัมพันธภาพกับผู้อื่น

2.7. อนามัยเจริญพันธุ์

2.8) วิธีปฏิบัติตนเพื่อสุขภาพอนามัยทางเพศ

2.9) ทักษะในการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ

2.10) ทักษะการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาชีวิตด้วยวิธีการที่ถูกต้อง

เหมาะสม

2.11) พฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดโรคทางเพศสัมพันธ์ เอดส์ และการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์

2.12) ปัญหาและผลกระทบจากโรคทางเพศสัมพันธ์ โรคเอดส์ และการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์

2.13) การปฏิบัติตนเพื่อป้องกัน และหลีกเลี่ยงจากโรคทางเพศสัมพันธ์ โรคเอดส์ และการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่คาดคิด

3.) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

3.1) จัดการกับอารมณ์ทางเพศได้เหมาะสม

3.2) รู้วิธีการสร้างและรักษาสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น

3.3) ปฏิบัติตนเกี่ยวกับอนามัยเจริญพันธุ์ที่เหมาะสมกับวัยของตน

3.4) มีทักษะการเตือนเพื่อนและผู้ใกล้ชิดที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมี

เพศสัมพันธ์

3.5) รู้แนวทางป้องกันตนเองมิให้ตกอยู่ในสถานการณ์เสี่ยงต่อการมี

เพศสัมพันธ์

3.6) รู้แนวทางป้องกันตนเองเมื่อตกอยู่ในสถานการณ์เสี่ยงต่อการมี

เพศสัมพันธ์

3.7) ตระหนักในปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ โดย

ไม่คาดคิด

3.8) เลือกวิธีปฏิบัติตนเพื่อหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่คาดคิด

ได้อย่างเหมาะสม

4) สาระการเรียนรู้

4.1) อารมณ์เพศและการจัดการกับอารมณ์ทางเพศ

4.2) วิธีการสร้างและรักษาสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น

4.3) การปฏิบัติตนเกี่ยวกับอนามัยเจริญพันธุ์ของวัยรุ่น

4.4) ทักษะการเตือนเพื่อนและผู้ใกล้ชิดที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมี

เพศสัมพันธ์

4.5) แนวทางป้องกันตนเองมิให้ตกอยู่ในสถานการณ์เสี่ยงต่อการมี

เพศสัมพันธ์

4.6) แนวทางป้องกันตนเองเมื่อตกอยู่ในสถานการณ์เสี่ยงต่อการมี

เพศสัมพันธ์

4.7) ปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่คาดคิด

4.8) การปฏิบัติตนเพื่อหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่คาดคิด

1.8. หลักการสอนเพศศึกษา

สุชาติ โสภประยูร และวรวรรณี โสภประยูร (2540 : 185) กล่าวว่า ในการสอนเพศศึกษาควรจะใช้วิธีสอนหรือกิจกรรมต่าง ๆ เช่นเดียวกับการสอนวิชาอื่นๆ แต่เนื่องจากว่าความรู้เรื่องเพศ (Sex Information) ย่อมมีอยู่หลายลักษณะที่แตกต่างไปจากความรู้ทางด้านอื่น ด้วยเหตุเหล่านี้วิธีสอนอาจนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากที่สุดในเรื่องความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของ โปรแกรมการสอนเพศศึกษาใน โรงเรียน ดังนั้น จึงมีข้อควรคำนึงหรือข้อควรระวังในเรื่องกิจกรรมการสอนและการเรียนเพศศึกษาเพิ่มเติมขึ้นอีกบ้างตามสมควร ดังนี้

1. ก่อนจะเริ่มต้นบทเรียนเกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษา ควรจะรอให้ครูและ

นักเรียนมีความคุ้นเคยกันดีเสียก่อนเพื่อช่วยให้ทั้งครูและนักเรียน ได้ศึกษาและเข้าใจซึ่งกันและกันดียิ่งขึ้น เช่น อาจจะรอไว้เริ่มสอนภาคปลาย เป็นต้น โดยเปิดโอกาสให้ครูได้สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นกันเองเพื่อให้ได้รู้สึกที่ตนเองมีความสามารถและมีความกล้าพอที่จะซักถามปัญหาหรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ได้อย่างเสรี จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนตามความสนใจและตรงตามความต้องการมากขึ้น

2. ในการจัดกิจกรรมการสอนและการเรียนนั้น ควรจะแสวงหากิจกรรมหรือวิธีการที่ช่วยสร้างทัศนคติความเข้าใจอันดี และมีความคิดวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งจะเป็เครื่องช่วยให้นักเรียนมีความรับผิดชอบและรู้จักเลือกหรือตัดสินใจ ได้อย่างฉลาด รวมทั้งรู้จักควบคุมหรือเหนี่ยวรั้งจิตใจและไม่ตกเป็นทาสของกามารมณ์ โดยกิจกรรมหรือวิธีการนั้นๆ จะต้องไม่มุ่งไปที่การส่งเสริมความรู้แต่เพียงอย่างเดียว

3. ควรใช้กล่องคำถาม (Question-box) บ้างในโอกาสอันควร โดยให้นักเรียนเขียนคำถามในเศษกระดาษแล้วใส่ลงไป ในกล่องที่จัดไว้ คำถามที่นักเรียนเขียนไม่ควรจะให้เขียนชื่อลงไปด้วย (ถ้าหากนักเรียนประสงค์เช่นนั้น) เวลาตอบครูก็ควรจะตอบอย่างตรงไปตรงมา และไม่ควรจะอ้างถึงเจ้าของคำถาม กล่าวคือ พยายามตอบให้เป็นเรื่องทั่วๆ ไป คำถามหรือปัญหาส่วนตัวของนักเรียนบางคนอาจไม่เหมาะสมที่ครูจะตอบให้ทราบภายในห้องเรียนก็ได้ ทั้งนี้ควรจะอยู่ในดุลพินิจของครูผู้สอน ถ้ามีปัญหานั้น ครูควรจะใช้วิธีพบปะ

สนทนาหรือพูดคุยกับนักเรียนเป็นรายบุคคลจะเหมาะสมกว่า (การใช้กล้องคำถามนี้มักนิยมใช้ในโอกาสที่เชิญวิทยากรมาบรรยายให้นักเรียนฟัง)

4. การอภิปรายถึงเรื่องเพศในห้องเรียน ควรจะเป็นไปอย่างตรงไปตรงมา ปราศจากอารมณ์ และไม่ควรรแสดงความกระดากอาย สำหรับครูนั้นควรจะพูดถึงเรื่องเพศให้ เหมือนกับการพูดหรืออธิบายในการสอนวิชาอื่นๆ และครูไม่ควรนำเอาเรื่องส่วนตัวทั้งของครู และของเด็กมาเปิดเผย

5. การให้นักเรียนอ่านหนังสือเกี่ยวกับเรื่องเพศ บางครั้งก็มีประโยชน์มาก เหมือนกัน แต่ครูควรจะเป็นผู้แนะนำว่าหนังสือเล่มใดควรอ่านและหนังสือเล่มใดไม่ควรอ่าน นอกจากนี้การให้นักเรียนอ่านหนังสือหรือวารสารหรือเอกสารต่างๆ ยังเป็นการช่วยให้นักเรียน พร้อมที่จะอภิปรายปัญหาในห้องเรียนได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

6. ถ้าเป็นโรงเรียนสหศึกษา การสอนเพศศึกษาโดยทั่วไปควรจะต้องสอน รวมกันทั้งเพศชายและหญิงนอกจากบางบทเรียนก็จำเป็นต้องแยกเพศสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับการอภิปรายเรื่องเฉพาะเพศในระดับชั้นมัธยมศึกษา เพราะจะทำให้การอภิปรายในเรื่อง นั้น ๆ ตรงไปตรงมาเป็นเรื่องธรรมดา และรู้สึกสนุกสนานถ้าไม่มีเพศตรงข้ามเข้ามาอยู่ด้วย

7. บทเรียนที่ใช้สอนควรจะต้องเลือกให้ตรงตามความสนใจความต้องการของ เด็ก และปัญหาทางเพศตามลักษณะการเจริญเติบโตและพัฒนาการ โดยมุ่งตรงไปยังปัญหาของ นักเรียนและให้นักเรียนช่วยกันแก้ไขปัญหาเหล่านั้น แล้วช่วยกันสรุปเอาเอง ครูเป็นแต่เพียงผู้ คอยแนะนำ

8. ครูควรจัดเตรียมหาคำศัพท์หรือประมวลคำทางด้านวิทยาศาสตร์ทางเพศ รวมทั้งคำสุภาพต่าง ๆ ที่จะใช้อธิบายเรื่องอวัยวะเพศหรือพฤติกรรมทางเพศไว้ให้เพียงพอ เมื่อ นักเรียนฟังแล้วจะได้ไม่เกิดอารมณ์หรือมีทัศนคติไปในทางที่ไม่ดี

9. การเลือกใช้อุปกรณ์การสอนให้เหมาะสมกับบทเรียน นับว่าเป็น ประโยชน์ในการเรียนรู้เรื่องเพศได้มากอุปกรณ์การสอนต่างๆ ที่ครูนำมาใช้ก็ควรจะเป็นชนิด เดียวกันกับอุปกรณ์การสอนที่ใช้ในการสอนวิชาอื่นๆ แต่อย่างไรก็ดี มีข้อควรระวังในเรื่อง ความสะอาดอันอารมณ์อยู่ข้าง เช่น ครูไม่ควรชี้ส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกาย ซึ่งเป็นอวัยวะเพศ ของครูหรือของนักเรียนเพื่อใช้ประกอบการสอนเพศศึกษาเป็นอันขาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ห้องเรียนที่จัดสอนแบบสหศึกษา

10. การประเมินผลตามจุดประสงค์ของแต่ละบทเรียนเป็นสิ่งสำคัญมาก ของการเรียนการสอนเพศศึกษาในการประเมินผลครูควรใช้วิธีการวัดผลหลายๆ วิธี และ

จะต้องวัดพฤติกรรมทั้งในด้านความรู้ ทักษะและการปฏิบัติ การวัดความรู้นั้นโดยทั่วไปทำได้ง่ายกว่าการวัดทัศนคติและการปฏิบัติ (ตามปกติ การวัดความรู้เรื่องเพศทางด้านชีววิทยาและสุขภาพ จะทำได้ง่ายกว่าการวัดความรู้เรื่องเพศทางด้านจิตวิทยาและสังคมวิทยา)

1.9. แหล่งความรู้เรื่องเพศศึกษา

แหล่งที่ให้ความรู้ในเบื้องต้น คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน และค่อย ๆ ขยายวงกว้างออกไป เมื่อวัยรุ่นได้ปะทะสัมพันธ์กับภายนอก (พรรณน้อย ที่ปริทัศน์, 2541 : 15-16)

1. ครอบครัว เป็นแหล่งให้ความรู้ทางตรง และทางอ้อม อยู่ในสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยมีพ่อ แม่ หรือผู้ปกครองเป็นผู้ให้ความรู้ เป็นผู้เฝ้าพฤติกรรมให้เป็นไปตามบทบาท และความคาดหวังของสังคม โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับเพศ ควรมีการพูดคุยระหว่างสมาชิกในครอบครัว

2. กลุ่มเพื่อน วัยรุ่นมีสังคมที่กว้างขวางมากขึ้น มีการติดต่อกับคนอื่นที่นอกเหนือจากคนคุ้นเคย และในวันนี้ให้ความสำคัญกับเพื่อนมาก โดยพร้อมเสมอที่จะอุทิศตนเพื่อกลุ่มของตน ทั้งนี้เพราะต้องการการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่ง และความสำคัญในกลุ่มวัยรุ่น มักใช้เวลาส่วนใหญ่ กับเพื่อนวัยเดียวกันมากกว่าวัยอื่น ๆ ดังนั้นด้วยความรู้สึกนึกคิดที่พอ ๆ กัน เช่น เรื่องเพศ วัยรุ่นมักปรึกษากันเอง ความรู้ที่แลกเปลี่ยนกันอาจเป็นความรู้ที่ผิดและขาดประสบการณ์ที่แท้จริง และถ้ากลุ่มเพื่อนเป็นแหล่งช่วยให้เห็นผิดเป็นชอบ อาจชวนกันกระทำในสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เช่น การหนีโรงเรียน การลักขโมย การสูบบุหรี่ การเที่ยวเตร่ในสถานเริงรมย์ เป็นต้น อันก่อให้เกิดปัญหาทางเพศตามมา

3. โรงเรียน เป็นสถานที่ให้การศึกษารูปแบบทางการ (Formal Education) และถือกันว่าเป็นสถานที่ ที่มีความสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ คุณค่า และแนวความคิด ความเชื่อของบุคคล ปัจจุบันได้มีการสอนเพศศึกษาในโรงเรียน เพื่อป้องกันมิให้นักเรียนต้องแสวงหาความรู้ที่ไม่ถูกต้องจากแหล่งอื่น ๆ อันเป็นผลต่อการเกิดปัญหาทางเพศได้

4. สื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ มีอิทธิพลต่อชีวิตของวัยรุ่นมาก การที่วัยรุ่นใช้เวลาอยู่หน้าจอโทรทัศน์เป็นเวลานาน ๆ ย่อมเรียนรู้ และเกิดพฤติกรรมต่าง ๆ จากรายการต่าง ๆ ที่สื่อให้เห็นถึงค่านิยมในเรื่องบทบาททางเพศ ทั้งทางบวกและทางลบ การได้รับข่าวสารด้านไหนมาก ก็จะมีแนวโน้มทางด้านความคิด และความรู้สึกไปในทางนั้น จนรับไว้เป็นเอกลักษณ์ และบทบาททางเพศของตน

5. วัฒนธรรม เป็นตัวกำหนดการเรียนรู้ทางสังคมได้อย่างกว้าง ๆ และเป็นตัวแปรที่ทำให้บุคคลต่างวัฒนธรรม มีบุคลิกภาพแตกต่างกัน ปัจจุบันวัฒนธรรมไทยรับวัฒนธรรมตะวันตกไว้มากทั้งทางตรง และทางอ้อม วัยรุ่นมักจะเลียนแบบตะวันตก เช่นการแต่งกาย การแสดงออกต่าง ๆ รวมทั้งพฤติกรรมทั้งที่ควร และไม่ควรมิ แต่การแสดงออกของพฤติกรรมทางเพศ ของสังคมวัยรุ่นไทยที่มีอิสระมากขึ้น ในบางรายมีการแสดงออกอย่างเปิดเผย

จากแนวคิด และงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า แหล่งความรู้เรื่องเพศมีความสัมพันธ์ / อิทธิพลกับพฤติกรรมทางเพศของเยาวชน

1.10. การสอนเรื่องเพศศึกษาในชั้นเรียน

การสอนเพศศึกษาในชั้นเรียน เป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนซึ่งผู้สอนและผู้เรียนต้องใช้เทคนิค ในการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องทางเพศอย่างสูงและเป็นเรื่องทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างครูกับนักเรียนในการเรียนรู้เรื่องเพศ ถึงแม้ว่าเพศศึกษาจะได้รับการบรรจุให้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 แล้วก็ตาม ทั้งนี้เพราะในวัฒนธรรมไทยเป็นเรื่องปกติที่บุคคลจะเลี่ยงการพูดคุยในหัวข้อเรื่องที่น่ามาซึ่งความอึดอัด เช่นเรื่องทางเพศ ปัญหาที่เกิดขึ้นข้างต้นสะสมมาจากความจริงที่ว่าครอบครัวคนไทยส่วนใหญ่ต่างหลีกเลี่ยงที่จะพูดคุยเรื่องทางเพศกับลูก ๆ ของพวกเขา การกระทำดังกล่าวส่งผลให้ภาระหน้าที่นี้ถูกส่งต่อมายังครูผู้สอน ในการที่จะสอนนักเรียนวัยรุ่นให้รู้จักกับเพศศึกษาภารกิจดังกล่าวนำมาซึ่งความอึดอัด และลำบากใจแก่ครูผู้สอนยิ่งนัก เพราะเป็นที่รู้กันว่าการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องทางเพศในที่สาธารณะเป็นสิ่งต้องห้ามในวัฒนธรรมไทย

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลได้ออกคำสั่งให้โรงเรียนทุกแห่งสอนวิชาเพศศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาฉบับมาตรฐาน คำสั่งดังกล่าวทำให้เกิดการปะทะกันอย่างไม่ค่อยเต็มใจระหว่างครูผู้สอนที่ต้องดำเนินการสอนวิชาที่น่าอึดอัดนี้ กับนักเรียนที่มีความขลาดอายที่จะเข้าเรียนในวิชานี้อย่างกระตือรือร้น ในการอภิปรายถกเถียงกันอย่างจริงจังในเรื่องทางเพศในชั้นเรียนบ่อยครั้งที่พบว่าการเรียนการสอนเพศศึกษาดำเนินไปตามแบบเรียน โดยเคร่งครัดเป็นผลให้เกิดข้อสงสัยอย่างกว้างขวางจากบรรดาบุคคลทั้งหลาย อาทิ ครอบครัว ครู นักเรียน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องว่า การเรียนการสอนเพศศึกษาในโรงเรียนมีประสิทธิภาพมากแค่ไหน และอะไรคือวิธีการสอนที่ดีที่สุดที่สมควรนำมาใช้เมื่อจะต้องทำการสอนเรื่องทางเพศในชั้นเรียน

1.11 ต้นเหตุของปัญหาคือการสื่อสารทางเดียว

บ่อยครั้งที่พบว่าในการเรียนการสอนเพศศึกษาแบบดั้งเดิมนั้น ครูผู้สอนจะไม่ทำอะไรมากไปกว่าการสื่อสารทางเดียว การสอนโดยที่ครูเป็นศูนย์กลาง หรือผูกขาดการสอน อยู่คนเดียวในการทำหน้าที่ส่งผ่านความรู้สู่นักเรียนในเรื่องของเพศศึกษาในเชิงกายภาพ การมีเพศสัมพันธ์ และพฤติกรรมทางเพศในขั้นต้น วิธีการเรียนการสอนแบบข้างต้นนอกจากจะไม่ดึงดูดให้นักเรียนอยากมีส่วนร่วมในชั้นเรียนแล้ว ยังไม่ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถซักถาม หรือพูดถึงในหัวข้อ หรือปัญหาที่พวกเขามีความสนใจ หรือสงสัย ผลสืบเนื่องต่อมาก็คือนักเรียนจะไม่ได้รับการสอนให้สามารถคิด และพูดในประเด็น หรือหัวข้อทางเพศที่เกิดขึ้นจริงกับพวกเขา เพราะความกลัวที่จะถูกมอง หรือตกเป็นเป้าสายตาของเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ท้ายที่สุด การไม่เปิดใจ และไม่เปิดเผยแบบตรงไปตรงมาจะนำไปสู่การขาดความเข้าใจในประเด็น

เหตุผลสำคัญอีกประการที่ทำให้ครูผู้สอนปฏิเสธที่จะสอนเพศศึกษาให้เกินเลยไปกว่าเนื้อหาในบทเรียน นั่นก็เพราะว่าครูผู้สอนไม่มีความเชี่ยวชาญในเชิงวิชาการมากพอ การขาดซึ่งการฝึกอบรมเกี่ยวกับเพศศึกษาที่จะนำไปใช้สอนจริง นอกจากนี้ยังพบว่าครูผู้สอน ยังไม่มีความมั่นใจพอที่จะให้คำปรึกษาในหัวข้อทางเพศที่ไม่ได้กล่าวถึงในเนื้อหาวิชา ยิ่งไปกว่านั้นการเรียนการสอนวิชาเพศศึกษาตามโรงเรียนทั่วไป ไม่ได้ทำการสอนเป็นวิชาเฉพาะที่แยกต่างหาก แต่กลับไปบรรจุเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งในวิชาสุขศึกษา ซึ่งครูผู้สอนวิชาสุขศึกษาก็จะทำการสอนเพศศึกษาอย่างเป็นช่วง ๆ ไปอย่างไม่ต่อเนื่อง เพราะจะต้องสอนเนื้อหาอื่น ๆ ของวิชาสุขศึกษาด้วย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นไปได้ที่นักเรียนไทยจะไปสืบเสาะหาข้อมูลในเรื่องเพศจากแหล่งอื่น ๆ ซึ่งโดยมากมักมาจากอินเทอร์เน็ต วีดิโอ และหนังสือโป๊ (บางกอกโพสต์ อังคารที่ 4 กันยายน 2550)

เพศ เป็นส่วนประกอบหนึ่งที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด ซึ่งไม่ได้เกิดจากสัญชาตญาณ แต่ทุกคนต้องเรียนรู้จากส่วนประกอบ 3 ด้านคือ ด้านอารมณ์ ด้านกายภาพ และด้านจิตใจ ในปัจจุบันการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาอาจมาจากพ่อ แม่ หรือได้จากการแสวงหาจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งอาจเกิดจากการเรียนรู้ที่ผิด ๆ ทำให้เกิดความสับสน ไม่เข้าใจ และเกิดความรู้สึกที่ผิด ๆ ได้ ในบางบุคคลอาจนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ซึ่งการเรียนรู้เพศศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสม ช่วยปรับการใช้ชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ทำให้ลดความรู้สึกที่ไม่เข้าใจ และความรู้สึกที่ผิดหลงได้ ซึ่งส่วนสำคัญความเชื่อในเรื่องเพศจะดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด ขึ้นอยู่กับการได้รับการเรียนรู้ในช่วงเริ่มแรกของการมีชีวิต ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติ

ในอดีตศาสนาเป็นส่วนที่สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติ และพฤติกรรมทางเพศ โดยการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งในบุคคลเนื่องจากช่วยลดความวิตกกังวล และความรู้สึกลึกลับที่ผิดในเรื่องเพศ โดยความรู้ หรือคำแนะนำที่ถูกต้องอาจมาจาก พ่อ แม่ ครู นักกายภาพ นักศาสนา ทำให้เกิดความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมทางเพศในทางที่ดีได้

สำหรับในประเทศไทยในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาพบว่า สภาพสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมากในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ และสังคม เนื่องจากอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกที่หลังไหลเข้ามาอย่างหนักหน่วง และรวดเร็ว เป็นต้นว่าการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ในครอบครัวเสื่อมคลาย และสื่อมวลชนในรูปแบบใหม่ที่เข้ามามีอิทธิพลอย่างกว้างขวาง วัฒนธรรมที่ได้รับนั้นแตกต่างไปจากวัฒนธรรมเดิมของไทยมาก ลักษณะสังคมทั้งเก่า และใหม่ ต่างมีลักษณะสังคมที่ดี และเลวปนกัน มีการจัดตั้งสถานบริการในรูปแบบแปลก ๆ ใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย เพื่อล่อใจให้เยาวชนเข้าไปใช้บริการ ไม่ว่าจะศูนย์การค้า ลานสเก็ต ร้านอาหาร บาร์ ในดิสโก้เทค ดิสโก้เทค ซึ่งมีบุหรี และเครื่องดื่มมีนเมาทุกประเภทไว้คอยบริการลูกค้า มีสภาพการจัดสถานที่ ที่นั่งเป็นชอก หลับ มุมมืด ทำให้ขาดความสนใจซึ่งกันและกัน มีโอกาสทดลองทำสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ไปจากที่เคย เช่น มั่วสุมทางเพศ ทดลองใช้ยา สารเสพติด หรือของมีนเมา เป็นต้น ซึ่งการใช้ยา สารเสพติด หรือของมีนเมา ก็เป็นสาเหตุให้วัยรุ่นกระทำผิด หรือประพฤตินอกเหนือไปจากกฎของยา หรือสารเหล่านั้นทำให้ขาดความควบคุม ขาดความขังคืด นอกจากนี้ยังมีการใช้เยาวชนชายหญิงให้ขายบริการทางเพศ โดยเรียกว่าเป็นการหาทุนการศึกษา การเปลี่ยนแปลงนี้ล้วนก่อให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ปัญหาทางเพศ ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหายาเสพติด และปัญหาอาชญากรรม

อีกประเด็นหนึ่งที่ควรพิจารณาก็คือ เยาวชนไทยทั้งชาย และหญิงยังขาดความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องเพศ โดยเฉพาะขาดแหล่งข้อมูล หรือแหล่งที่จะขอคำแนะนำปรึกษาได้เมื่อต้องการความช่วยเหลือ เนื่องจากพ่อ แม่ ผู้ปกครอง หรือแม่แต่ครู อาจารย์ บางท่านยังคงมีความคิดเรื่องเพศนั้นเป็นเรื่องน่าละอาย น่ารังเกียจ ควรปกปิดไม่ควรนำมาสอน พูดคุย หรือทำความเข้าใจกับเยาวชน มีความกลัวว่าการสอนเรื่องเพศจะเป็นการจูงใจเยาวชนให้

ขอบข่ายเนื้อหาของเพศศึกษามีความเกี่ยวเนื่องกับชีวิตของมนุษย์ นับตั้งแต่ถือกำเนิดจนกระทั่งตาย ดังนั้นการเรียนรู้ในเรื่องเพศศึกษาต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง บ้านหรือครอบครัวจึงเป็นสถาบันแห่งแรกในการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ของชีวิต

ให้กับเด็ก รวมทั้งเรื่องเพศได้ด้วย เพราะเรื่องเพศเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของชีวิต แม้ว่าเรื่องเพศจะเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของมนุษย์ แต่เนื่องจากมนุษย์ได้พัฒนา ยกสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และจิตใจให้เหนือกว่าสัตว์ทั้งปวง จึงไม่อาจจะปล่อยให้ชีวิตที่ถือกำเนิดใหม่ได้เจริญเติบโตไปตามสภาพธรรมชาติได้ จำเป็นที่พ่อแม่จะต้องโอบอุ้มเลี้ยงดูช่วยเหลือ และอบรม สั่งสอน ชักจูง เพื่อให้พัฒนาการเป็นไปตามครรลองที่สังคมต้องการ

การอบรมสั่งสอนเรื่องเพศแก่นุตรในครอบครัวไม่ใช่เรื่องใหม่แต่อย่างใด ได้มีมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว เพียงแต่วิธีการอบรมสั่งสอนจะแตกต่างไปจากปัจจุบัน นั่นคือสมัยก่อนสถาบันครอบครัวได้ทำหน้าที่ และมีบทบาทเลี้ยงดูอย่างมาก มีความใกล้ชิดกับสมาชิกในครอบครัว การสอนในเรื่องเพศจะเป็นไปในลักษณะให้เด็กรู้ถึงมารยาท การวางตัว บทบาททางเพศ รู้จักควบคุม เก็บกคในเรื่องความรู้สึก และอารมณ์ทางเพศ โดยใช้วิธีการว่ากล่าวตักเตือน คว้า ห้ามปราม และลงโทษ ถ้ามีการฝ่าฝืนจะใช้วิธีที่รุนแรง โดยเฉพาะกับเด็กผู้หญิง ผู้ใหญ่จะเข้มงวดกวดขันให้อยู่ในโอวาทมากกว่าเด็กผู้ชาย ส่วนในยุคปัจจุบันสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากมาย ทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ สถาบันครอบครัวได้ลดบทบาทที่สำคัญต่อสมาชิกในครอบครัวลงหลายด้าน ความห่างเหินระหว่างเด็ก และผู้ใหญ่มีมากขึ้น ขณะเดียวกันเด็กก็มีโอกาสจะเรียนรู้เรื่องเพศจากแหล่งอื่น ๆ มากกว่าในบ้านจนบางครั้งผู้ใหญ่ตามไม่ทัน และคาดไม่ถึงว่าเด็กจะรู้ได้ การสอนลูกในเรื่องเพศของพ่อแม่ก็ควรจะใช้วิธีการซักถาม พูดคุยกับลูก แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เพื่อพ่อแม่จะได้รู้ และเข้าใจว่าลูกต้องการอะไร มีความคิดอย่างไร ถูกต้องหรือไม่

1.12 การสอนเพศศึกษาในอนาคต

ขณะนี้กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำลังดำเนินการกำหนดกรอบหลักสูตรการศึกษาพื้นฐานเพื่อตอบสนองนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 10 - 12) ซึ่งเพศศึกษาจะเป็นหัวข้อที่สำคัญในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัย ตั้งแต่ปีที่ 1-12 และจะมีเนื้อหาครอบคลุมทั้งด้านสุขวิทยา ชีวิตวิทยา สรีรวิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยา เพื่อให้สอดคล้อง และสนองตอบความต้องการ และพัฒนาการของผู้เรียนตามวัย และวุฒิภาวะ ซึ่งจะมี 6 หัวข้อหลัก ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ (Human Development) เป็นการเรียนรู้ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันของการเจริญเติบโต และการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของมนุษย์ตามวัย

2. ความรู้ความเข้าใจในเรื่องความสัมพันธ์ (Relations) ได้แก่

ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความเป็นเพื่อน ความรัก ความใคร่ การมีคู่รัก การเลือกครอบครัว การสมรส การวางแผนชีวิต และครอบครัว

3. ความรู้ความสามารถในทักษะชีวิต และค่านิยมที่ดี (Personal Skills)

นักเรียนควรจะได้ฝึกทักษะที่จำเป็น และมีค่านิยมที่ถูกต้องในเรื่องเกี่ยวกับ การรักศักดิ์ศรี การรักนวลสงวนตัว และการวางตัวที่ถูกต้องกับเพื่อนต่างเพศ การตัดสินใจ การปฏิเสธ การต่อรอง และโน้มน้าว การป้องกัน และปกป้องสิทธิของตนเองเมื่อถูกล่วงละเมิดทางเพศ การรู้จักแสวงหาความช่วยเหลือเมื่อเผชิญปัญหา มีความรับผิดชอบที่จะควบคุมตนเอง รวมทั้งสามารถจัดการกับอารมณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

4. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ (Sexual Healthy)

นักเรียนจะได้เรียนรู้ว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องธรรมชาติของชีวิต รู้จักจัดการกับตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสมเมื่อมีความต้องการเพศ การเบี่ยงเบน และระงับอารมณ์เพศเมื่อถูกกระตุ้นชั่วๆ และรู้วิธีหลีกเลี่ยงด้วยสติ และปัญญา

5. ความรู้เรื่องสุขอนามัยทางเพศ (Sexual Health) นักเรียนจะมีความรู้

และความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องการดูแลความสะอาดอวัยวะเพศ การคุมกำเนิด การใช้ถุงยางอนามัย การทำแท้ง การป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และโรคเอดส์ พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ และการดูแลสุขภาพของระบบสืบพันธุ์

6. ความรู้ความเข้าใจด้านสังคม และวัฒนธรรม (Society and culture)

นักเรียนควรจะได้รับความรู้ และฝึกรอบมจรยามารยาทศีลธรรมบทบาทชายหญิง (gender role) เรื่องเพศกับกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เรื่องเพศกับศาสนา เรื่องเพศกับศิลปะ และเรื่องเพศกับสื่อที่มาในรูปแบบต่างๆ

1.13 ความสำคัญของครอบครัวในเรื่องเพศ

วันทีนีย์ วาสิกะสิน และนงลักษณ์ เอมประดิษฐ์ (2540 : 2-30) สุชาติ

โสมประยูร และวรรณิ โสมประยูร (2541 : 157-212) ได้ให้ความหมายของเพศศึกษาว่า หมายถึง การให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องเพศ ได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับสรีระร่างกายทั้งของชาย และหญิง การเปลี่ยนแปลงของร่างกายเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น โดยเฉพาะระบบอวัยวะสืบพันธุ์ (Human Sexual System) การมีเพศสัมพันธ์เมื่อถึงเวลา เช่น การสู่สภาวะการสมรส รวมทั้งการมีทัศนคติที่ดีต่อเพศตรงข้าม การรู้จักให้เกียรติกัน การมีความรับผิดชอบต่อเพศตรงข้าม โดยเฉพาะเพศชาย ต่อเพศหญิง ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลแต่ละคนมี

ความรู้ ทักษะ และมโนคติที่ดีในเรื่องเพศ ไม่สร้างปัญหาให้แก่ครอบครัว และสังคม ทั้งนี้สถาบันครอบครัวจึงเป็นสถาบันทางสังคมแห่งแรกของมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อเรื่องเพศ ซึ่งบิดา มารดา เป็นบุคคลแรก หรือเป็นแหล่งแรกในการให้ความรู้เรื่องเพศศึกษากับเด็ก โดยการศึกษาจากแบบอย่าง คำสั่งสอน ข้อเท็จจริง การแนะนำแนวทาง หรือคำแนะนำต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ หรืออาจกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่า การอบรมสั่งสอนเรื่องเพศ ไม่ว่าจะดี หรือเลว ได้เกิดขึ้นมาเรียบร้อยแล้วจากบ้านก่อนก้าวสู่สังคมภายนอกครอบครัว โดยเฉพาะในภาวะปัจจุบัน ถ้าสังคมยังไม่ยอมรับความเปลี่ยนแปลง โดยอ้างว่าปัญหาในเรื่องพฤติกรรมทางเพศยังไม่เกิดขึ้น เพราะไม่มีตัวเลข หรือข้อมูลมายืนยัน และไม่อนุญาตให้คนในสังคมมีความรู้ที่ถูกต้องในเรื่องเพศแล้วก็นับได้ว่าสังคมได้ทำผิดโดยสร้างปัญหาให้กับคนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเรื่องเพศเป็นเรื่องที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราในครอบครัว ในโรงเรียน ในชุมชน จากสื่อมวลชน และสื่อต่าง ๆ และเป็นที่น่าสนใจว่าเด็ก ๆ ในสังคมมีความต้องการที่จะเรียนรู้ ได้รับความรู้ในเรื่องเพศ ไม่ว่าจะผู้ใหญ่จะยินยอมหรือไม่ก็ตาม สิ่งสำคัญคือความรู้ในเรื่องเพศเหล่านั้นถูกต้องเพียงใด สิ่งนี้คือจุดที่จะสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นหรือไม่ ถ้าเด็กไม่ได้รับความรู้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเด็กมาจากสภาพครอบครัวที่ไม่ค่อยราบรื่น ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครอบครัวไม่ดี ก็มีแนวโน้มที่จะมีปัญหาเกิดขึ้นตามมาอย่างแน่นอน การที่ให้ความสำคัญแก่บิดา มารดา เป็นบุคคลแรกของการสั่งสอนเรื่องเพศ เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กรับข้อมูลที่ผิด ๆ ตามแหล่งข้อมูล ไม่ว่าจะจากเพื่อน สื่อมวลชน หรือจากผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศอย่างผิด ๆ ดังนั้นการที่บิดา มารดา เป็นผู้ให้ความรู้ในเรื่องเพศกับเด็กจะช่วยย้่าสำนึกความรับผิดชอบ เป็นการปลูกฝังค่านิยมที่ดีในเรื่องเพศ และกลายเป็นส่วนหนึ่งของความนึกคิด และสำนึกที่ดีงาม เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพก็จะไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคม สามารถเป็นกลุ่มสมรรถนะที่ดี และทำบทบาทหน้าที่เป็นบิดา มารดา ที่ดีต่อไปได้

1.14 เพศศึกษากับกระบวนการพัฒนาเยาวชน

เพศศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับเพศ (Sexuality) ที่ครอบคลุมพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ การทำงานของสรีระและการดูแลสุขภาพอนามัย ทักษะ ค่านิยมสัมพันธภาพ พฤติกรรมทางเพศ มิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อวิถีชีวิตทางเพศ เป็นกระบวนการพัฒนาทั้งทางความรู้ ความคิด ทักษะ อารมณ์ และทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคคลที่จะช่วยให้สามารถเลือกดำเนินชีวิตทางเพศอย่างมีความสุขและปลอดภัย สามารถพัฒนาและดำรงความสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้อย่างมีความรับผิดชอบและสมดุล

ทำไมจึงต้องพัฒนาการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษา

อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้เราต้องหันมาพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาให้กับเยาวชน ทั้งที่ความจริงการจัดการเรียนการสอนในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศศึกษามีอยู่ก่อนแล้วแต่เมื่อพิจารณาสภาพการใช้ชีวิตทางเพศและผลกระทบที่เกิดขึ้นเปรียบเทียบกับเนื้อหาวิธีการอย่างเดิม พบว่าเยาวชนจำนวนมากได้ก้าวออกจากกรอบการใช้ชีวิตในแบบที่สังคมวัฒนธรรมไทยได้เคยกำหนดไว้ การเรียนการสอนเพศศึกษาตามกรอบความคิดเดิมจึงไม่ได้อยู่ในสถานะที่จะชี้แนะเยาวชนได้อีกต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับอิทธิพลของเศรษฐกิจสังคม ซึ่งประการหลังนี้มีเพียงแค่เปิดทาง หากยังส่งเสริมชักนำให้เยาวชนได้รับรู้และมีโอกาสในเรื่องเพศมากยิ่งขึ้นกว่ายุคก่อน

เราต้องยอมรับความจริงว่า ยังมีช่องว่างระหว่างเรื่องที่ครูสอนกับสิ่งที่นักเรียนปฏิบัติในชีวิตจริง เมื่อพิจารณาถึงสถิติการตั้งครรภ์ การทำแท้งและการติดเชื้อ เอชไอวี ในวัยรุ่น การล่วงละเมิดและความรุนแรงทางเพศ การใช้ยาและผลกระทบทางสุขภาพกายใจ อันเนื่องมาจากความพยายามต่างๆ ที่จะเปลี่ยนแปลงรูปร่างหน้าตาให้สวยงามดึงดูดทางเพศ ข้อเท็จจริงเหล่านี้เป็นแรงผลักดันการพัฒนาหลักสูตรเพศศึกษาให้สอดคล้องกับวิถีเพศ เพื่อให้ผู้เรียนจะได้ประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้อย่างแท้จริง

เพศศึกษาครอบคลุมเรื่องอะไรบ้าง

ไม่ว่าเราจะจัดการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาหรือไม่ วัยรุ่นส่วนใหญ่ก็สนใจและพร้อมจะเรียนรู้เพศจากเพื่อน สิ่งพิมพ์ ภาพยนตร์ ทีวี และอินเทอร์เน็ตอยู่แล้ว แต่เราไม่อาจแน่ใจได้เลยว่าสิ่งที่วัยรุ่นเรียนรู้จากช่องทางเหล่านั้นเป็นข้อมูลหรือข้อเท็จจริงแบบใด ส่งผลต่อการรับรู้และทัศนคติในเรื่องเพศของเยาวชนอย่างไร การจัดการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาจึงเป็นโอกาสที่จะแก้ไขความเข้าใจที่ผิด ให้ความรู้ที่ถูกต้องอย่างเพียงพอ และครอบคลุมเกี่ยวกับเรื่องต่างๆต่อไปนี้

1. พัฒนาการของมนุษย์ (Human Development) การเปลี่ยนแปลงทางสรีระเมื่อเข้าสู่วัยหนุ่มสาว พัฒนาการทางเพศ การสืบพันธุ์ ภาพลักษณ์ต่อร่างกาย (Body Image) ตัวตนทางเพศและรสนิยมทางเพศ (Sexual Identity and Orientation)
2. สัมพันธภาพ (Relationships) ในมิติของครอบครัว เพื่อน การคบเพื่อนต่างเพศ ความรัก การใช้ชีวิตคู่ การแต่งงาน การเลี้ยงดูลูก
3. ทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต (Personal Skills) เพราะความรู้และข้อมูลที่ได้รับเกี่ยวกับเพศนั้น ไม่เพียงพอที่จะช่วยให้เยาวชนสามารถรับมือกับเหตุการณ์และ

แรงกดดันต่าง ๆ ที่ประสบในชีวิตจริง เพศศึกษาควรนำไปสู่การพัฒนาให้เยาวชนเกิดกระบวนการวิเคราะห์และทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ได้แก่

- 3.1 การให้คุณค่ากับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งระบบการให้คุณค่านี้เป็นตัวชี้นำพฤติกรรม เป้าหมายและการดำเนินชีวิตของเรา
- 3.2 การสื่อสาร การรับฟัง การแลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดที่สอดคล้องหรือแตกต่างกัน
- 3.3 การตัดสินใจ การต่อรอง การทำความเข้าใจเพื่อบรรลุความตั้งใจหรือทางเลือกที่ตนสามารถรับพิศชอบได้
- 3.4 การรักษาและยืนยันในความเป็นตัวของตัวเอง สามารถแสดงความรู้สึก ความต้องการของตนเองโดยเคารพในสิทธิของผู้อื่น
- 3.5 การจัดการกับแรงกดดันจากเพื่อน สิ่งแวดล้อม และอคติทางเพศ
- 3.6 การแสวงหาคำแนะนำ ความช่วยเหลือ การจำแนกแยกแยะข้อมูลที่ถูกต้องออกจากที่ไม่ถูกต้อง

4. พฤติกรรมทางเพศ (Sexual Behavior) ที่พัฒนาไปตามช่วงชีวิต การเรียนรู้อารมณ์เพศ การจัดการอารมณ์เพศ การช่วยตัวเอง จินตนาการทางเพศ การแสดงออกทางเพศ การละเว้นการมีเพศสัมพันธ์ การตอบสนองทางเพศ การเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ

5. สุขภาพทางเพศ (Sexual Health) เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์จากความสัมพันธ์ทางเพศ เพศศึกษาควรให้ความรู้เกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย วิธีการคุมกำเนิด การทำแท้ง การป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ การล่วงละเมิดทางเพศ ความรุนแรงทางเพศ และอนามัยเจริญพันธุ์

6. สังคมและวัฒนธรรม (Society and Culture) วิธีการเรียนรู้และการแสดงออกในเรื่องเพศของบุคคลได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศทางสังคมและวัฒนธรรม เพศศึกษาจึงควรเปิดโลกทัศน์ให้เข้าใจบทบาททางเพศ เรื่องเพศในบริบทของสังคม วัฒนธรรม กฎหมาย ศิลปะและสื่อต่าง ๆ

1.15. นโยบายการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนตั้งครรภ์ไม่พร้อม

กระทรวงศึกษาธิการ ได้มอบนโยบายการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนตั้งครรภ์ไม่พร้อม โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

มัธยมศึกษาเขต 26 ได้แจ้งให้โรงเรียนในสังกัดดำเนินงานตามภารกิจของหน่วยงานของ
องค์กรหลักที่สอดคล้องตามยุทธศาสตร์ เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2554 ดังนี้

ภารกิจของแต่ละหน่วยงานตามยุทธศาสตร์

ทุกหน่วยงานมีภารกิจในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ เอกสารฉบับนี้ได้
สรุปย่อเฉพาะภารกิจหลักที่เป็นของแต่ละส่วนราชการ เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนในการดำเนิน
ตามยุทธศาสตร์ต่อไป

กระทรวงศึกษาธิการ

1. ให้ความรู้และสร้างความตระหนักให้นักเรียนมีทัศนคติ ค่านิยม และ
พฤติกรรมที่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมไทย เช่น การรักษาวลสงวนตัว การมีพฤติกรรม
ที่เหมาะสมกับวัย การร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และเห็นคุณค่าทางเพศ
2. จัดให้มีหลักสูตรเกี่ยวกับ อนามัยเจริญพันธุ์ เพศศึกษา บทบาท
ความสัมพันธ์ของหญิงชาย คุณธรรมจริยธรรม และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเหมาะสมกับเด็ก
เยาวชนในแต่ละช่วงวัย เพื่อป้องกันการมีเพศก่อนวัยอันควร และการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่มีการ
คุมกำเนิด
3. พัฒนาหลักสูตร วิธีสอน หรือจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อผสมผสานการ
สอนวิชาเพศศึกษาและบทบาทความสัมพันธ์ของหญิงชาย เข้ากับมิติของสังคมและวัฒนธรรม
เพื่อให้เด็กและเยาวชน ตระหนักและมีพฤติกรรมทางเพศสอดคล้องกับมิติทางสังคมและ
วัฒนธรรมไทย
4. จัดให้มีการฝึกทักษะแก่ผู้สอนวิชาเพศศึกษา เพื่อให้สามารถถ่ายทอด
ความรู้แก่เด็กและเยาวชนแต่ละช่วงวัยได้อย่างเหมาะสม
5. ปรับเปลี่ยนทัศนคติบุคลากรด้านการศึกษาให้มีความเข้าใจเรื่องการมี
เพศสัมพันธ์ของเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถให้คำปรึกษา ชี้แนะ และควบคุม
พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอันจะนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่มีการป้องกัน และการตั้งครรภ์
ไม่พร้อม
6. ให้อัฒนะชีวิตเพื่อให้นักเรียนรู้จักการป้องกันตัวเองจากการถูกละเมิด
ทางเพศ หรือกรณีถูกล่วงละเมิดทางเพศแล้ว สามารถขอความช่วยเหลือที่เหมาะสมเพื่อป้องกัน
การตั้งครรภ์ไม่พร้อมหรือได้รับคำชี้แนะ กรณีตั้งครรภ์จากการล่วงละเมิดทางเพศในการเลือก
การตั้งครรภ์ต่อ หรือยุติการตั้งครรภ์ที่ถูกต้องตามกฎหมายต่อไป

7. สนับสนุนให้โรงเรียนให้การศึกษาบรมแก่เด็กนักเรียนชายให้เห็นคุณค่าทางเพศ มีความรับผิดชอบเมื่อต้องเป็นพ่อวัยเยาว์ในขณะที่เรียน และร่วมกันดูแลบุตรให้ดีที่สุด สามารถปรับตัวให้ได้เมื่อต้องมีครอบครัวในสถานะที่ยังไม่พร้อม

8. ให้ความรู้แก่ผู้ปกครองนักเรียนให้เข้าใจถึงพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยของเด็ก เป็นผู้ให้ความรู้เรื่องเพศ และบทบาทความสัมพันธ์หญิงชาย เพื่อให้เด็กสามารถปรับตัวและวางตัวได้อย่างเหมาะสมเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น

9. ใฝ่ระวังและติดตามเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มเสี่ยง เช่น เด็กและเยาวชนที่อยู่ในห้องพัก หรือมีพฤติกรรมชอบเที่ยวเตร่ มั่วสุมในสถานบันเทิง เพื่อให้คำแนะนำ และสร้างความตระหนักเกี่ยวกับการยับยั้งชั่งใจ และการคุมกำเนิดทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์

10. จัดบริการให้คำปรึกษาแก่นักเรียนในโรงเรียนที่เป็นมิตรและเข้าถึงได้ง่ายเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมระหว่างเรียน

11. มีนโยบายให้สถานศึกษาเปิดโอกาสให้แม่วัยเยาว์กลับไปศึกษาต่อหรือจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อให้แม่วัยเยาว์ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง กรณีไม่สามารถกลับไปเรียนได้เต็มเวลา

12. ร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการผลักดันให้ คณะกรรมการคุ้มครองเด็ก จังหวัดและท้องถิ่น เป็นกลไกป้องกันและแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนตั้งครรภ์ไม่พร้อมในระดับจังหวัดและในชุมชน

1.16. กระทรวงศึกษาธิการเสนอ เพิ่มเรื่องเพศ-เอดส์ เข้าหลักสูตรการศึกษา

นายกมล รอดคล้าย รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) เปิดเผยว่า จากการประชุมคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ ครั้งที่ 1/2553 เมื่อเร็วๆ นี้ ที่ประชุมได้มีการเสนอแผนปฏิบัติการเร่งรัดการติดเชื้อเอชไอวี ประจำปี 2554-2555 โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมบูรณาการแผนดำเนินการป้องกันจัดทำดัชนีชี้วัดเป้าหมาย และยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาเรื่องนี้อย่างเป็นระบบ ซึ่งที่ประชุมได้มอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) ประสานการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเรื่องเอดส์และเพศศึกษาในหลักสูตรการเรียนการสอนในแต่ละระดับ และผลักดันให้เกิดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมในสถาบันการศึกษาภายใต้การกำกับดูแลของส่วนราชการ พร้อมขยายการดำเนินงานเอดส์ เพศศึกษา และทักษะชีวิต ในสถานศึกษาทุกแห่งทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และองค์กรปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของ

นักเรียน นิสิต นักศึกษา ในการป้องกัน ขณะเดียวกัน ให้สร้างความรู้ความเข้าใจและทักษะที่ดีต่อการป้องกันการติดเชื้อ และการยอมรับผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยในกลุ่มครู ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานป้องกันการติดเชื้อ และช่วยเหลือเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเอชดีที ทั้งในเรื่องการศึกษาและความเป็นอยู่ และให้มีการกำกับติดตามการดำเนินงานในสถานศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพอย่างเป็นรูปธรรม

จากการสำรวจโครงการติดตามสภาวะการณ้เด็กและเยาวชนรายจังหวัด พบว่า กลุ่มเด็กและเยาวชนระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษา อายุระหว่าง 18-20 ปี ในเขต กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ภาคกลาง ภาคเหนือ ตอนล่าง และตอนบน มีประวัติว่าเคยมีเพศสัมพันธ์มาแล้ว และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ขณะเดียวกัน ยังพบว่า เด็กและเยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับปัญหาโรคเอดส์เพียง ร้อยละ 37 อย่างไรก็ตาม ศธ.ร่วมกับ สถานักเรียน ไทยป้องกันเอดส์ โดยดำเนินการใน 2,425 โรงเรียน จัดให้มีวิทยากรนักเรียน 19,500 คน วิทยากรครู 490 คน นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมและได้รับการถ่ายทอด 388,000 คน และเยาวชนในชุมชนที่รับการถ่ายทอดความรู้ 194,000 คน ซึ่งถือเป็นความก้าวหน้าของการดำเนินงาน

สถานการณ์ เอดส์ในปัจจุบัน

จากรายงานสถานการณ์ผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อที่มีอาการในประเทศไทย (31 สิงหาคม 2553) สำนักระบาดวิทยา รายงานว่ามีจำนวนผู้ป่วยเอดส์ทั้งสิ้น จำนวน 368,921 ราย เสียชีวิตแล้ว จำนวน 97,694 ราย มีผู้ติดเชื้อรายใหม่ นาทิละ 10 คน และตาย นาทิละ 5 คน และสำหรับประเทศไทย มีผู้ติดเชื้อรายใหม่ ชั่วโมงละ 2 คน แนวโน้มของผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อชีวิตด้วยโรคเอดส์ลดลงกว่าในอดีตที่ผ่านมา พบว่า กลุ่มอายุ 30 - 34 ปี มีผู้ป่วยสูงสุด (ร้อยละ 25.86) รองลงมาได้แก่ อายุ 25 - 29 ปี โดยพบว่า กลุ่มอายุต่ำสุด คือ กลุ่มอายุเพียง 10-14 ปี (ร้อยละ 0.29) เมื่อจำแนกตามอาชีพ พบว่า อาชีพรับจ้าง เป็นกลุ่มที่เป็นเอดส์มากที่สุด รองลงมา คือ เกษตรกรรม, ว่างาน, ค้าขาย และแม่บ้าน ส่วนสาเหตุของการติดเชื้อเอดส์นั้น พบว่า ร้อยละ 83.97 ติดเชื้อเอดส์จากการมีเพศสัมพันธ์ รองลงมา คือ การฉีดยาเสพติดเข้าเส้น และติดเชื้อจากมารดา อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้ป่วยที่ไม่ทราบถึงสาเหตุ ถึงร้อยละ 7.30 ส่วนเชื้อฉวยโอกาส ที่สามารถตรวจพบในผู้ป่วยเอดส์มากที่สุด ได้แก่ เชื้อ *Mycobacterium tuberculosis* ซึ่งเป็นเชื้อที่ก่อให้เกิดวัณโรค (ศูนย์ข้อมูลทางระบาดวิทยา สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค, 2553)

แนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่น พฤติกรรมธรรมชาติและปัญหา

1. ลักษณะสำคัญของวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวัยวิกฤตแห่งชีวิต เนื่องจากเป็นช่วงต่อของวัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะต้นของวัย จะมีการเปลี่ยนแปลงมากทั้งทางร่างกาย และอารมณ์ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาได้ โดยเฉพาะในเรื่องการปรับตัวเข้ากับสังคม ดังนั้นในการศึกษาพฤติกรรมของวัยรุ่น จึงจำเป็นต้องทราบลักษณะสำคัญของวัยรุ่น (สุชา จันทน์เอม, 2539 : 2-3) ดังนี้

1. เป็นวัยแห่งการเสริมสร้าง (Period of Reconstruction) ในวัยนี้ความเจริญเติบโตทางร่างกายจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และค่อนข้างช้าลงในตอนปลาย
2. เป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลง (Period of Transformation) ในวัยนี้เป็นวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับชีวิตของวัยรุ่นมาก ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และความรู้สึกนึกคิด
3. เป็นวัยที่มีความคิดอยากเป็นอิสระ (Period of Independence) โดยเริ่มคิดพึ่งพาตนเอง อยากเรียนรู้ความผิดพลาดด้วยตนเองมากกว่าจะเรียนรู้จากคำสั่งสอน
4. เป็นวัยที่ต้องเผชิญปัญหา (Period of Problem) เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตซึ่งเรียกว่า วัยวิกฤต ปัญหาต่าง ๆ ในการปรับตัวมักเกิดขึ้นเสมอ มีการตัดสินใจอย่างรวดเร็ว วุ่วม แสดงออกด้านอารมณ์อย่างรุนแรง และรวดเร็ว อาจเรียกอีกอย่างว่า เป็นวัยพายุแคะ และความเครียด (สุชา จันทน์เอม, 2539 : 2-3)

2. การแบ่งช่วงอายุของวัยรุ่น

สุชา จันทน์เอม (2539 : 47) ได้แบ่งช่วงอายุของวัยรุ่นเป็น 3 ช่วงดังนี้

1. วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) เด็กหญิงจะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นก่อนเด็กชาย โดยจะเข้าสู่ช่วงอายุวัยรุ่นตอนต้น 13-15 ปี และเด็กชายจะอยู่ในช่วงระหว่าง 15-17 ปี เป็นช่วงที่ร่างกายของทั้งเด็กหญิง และเด็กชายมีการเจริญเติบโต และพัฒนาการที่สมบูรณ์ขึ้นมาก
2. วัยรุ่นตอนกลาง (Middle Adolescence) เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง 15-18 ปี และเด็กชายจะมีอายุระหว่าง 17-19 ปี มีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายลดลง แต่จะเพิ่มทางด้านเจตคติ และความรู้สึกนึกคิดในลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป มีลักษณะบุคลิกภาพภายนอกที่ดึงดูดความสนใจเพศตรงข้ามมากขึ้น

3. วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง 18-20 ปี และเด็กชายจะมีอายุระหว่าง 19-21 ปี เป็นระยะที่พัฒนาการด้านต่าง ๆ เข้าสู่วุฒิภาวะอย่างสมบูรณ์แบบ พัฒนาการด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และสติปัญญาจะเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ เด็กวัยนี้มีความพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคม พยายามคิด และตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง มีความกระตือรือร้นที่จะแสดงให้เห็นว่าตนไม่ใช่เด็กอีกต่อไป

3. พัฒนาการของวัยรุ่น

พัฒนาการของวัยรุ่นเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะถ้าพัฒนาการในแต่ละด้านของวัยรุ่นเป็นไปอย่างมีแบบแผนเหมาะสมกับวัยแล้ว วัยรุ่นผู้นั้นย่อมมีสุขภาพที่ดีทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ซึ่งพัฒนาการของวัยรุ่นแบ่งออกได้เป็น 5 ด้านคือ

1. พัฒนาการด้านร่างกาย สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายนั้น พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ (2538 : 105-106) ได้กล่าวไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย นั้นเกิดจากต่อมพิทูอิทารี (Pituitary Gland) ที่อยู่ใต้สมองส่วนที่เรียกว่า ไฮโปธาลามัส (Hypothalamus) ได้สร้างฮอร์โมน 2 ชนิดที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางร่างกาย คือ ฮอร์โมนสำหรับการเจริญเติบโต (Growth hormone) และฮอร์โมนสำหรับกระตุ้นการทำงานของต่อมโกนาด (Gonads or Sex Gland) คือ โกนาโดโทรปิก ฮอร์โมน (Gonadotropic Hormone) ฮอร์โมนทั้ง 2 ชนิดนี้มีความสัมพันธ์กับ การพัฒนาการของวัยรุ่นดังนี้

1.1 ฮอร์โมนสำหรับการเจริญเติบโต จะไปกระตุ้นการเจริญเติบโตของร่างกาย ทำให้ร่างกายของวัยรุ่นมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว

1.2 ฮอร์โมนกระตุ้นการทำงานของต่อมเพศ จะเสริมสร้างลักษณะทางเพศเบื้องต้น นั่นคือกระตุ้นให้รังไข่ผลิตไข่ หรือกระตุ้นให้อัณฑะผลิตอสุจิ นอกจากนี้ยังเสริมสร้างลักษณะทางเพศภายนอกคือ การขึ้นหนวดเคราของเพศชาย การขยายสะโพกหรือหน้าอกของเพศหญิง หรือการเปลี่ยนแปลงเสียงของวัยรุ่น

2. การพัฒนาการทางอารมณ์ (คาร์ลลี ฌูเนสสุวรรณศรี, 2540 : 17 ; อ้างอิงจาก Roger, 1972 : 15) ได้กล่าวถึงลักษณะอารมณ์ของวัยรุ่นว่า เป็นวัยที่มีอารมณ์รุนแรง เต็มไปด้วยความเชื่อมั่น ชอบความสนุกสนาน มีความต้องการเป็นอิสระ ต้องการพึ่งตนเอง จึงมักขัดแย้งกับผู้ใหญ่ นอกจากนี้ วัยรุ่นยังต้องการการตัดสินใจด้วยตนเอง การยอมรับจากผู้ใหญ่ และเพื่อนในกลุ่มเดียวกัน มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปร่างหน้าตาของตนเอง เริ่มมีความรักและความต้องการทางเพศ

3. พัฒนาการทางด้านสังคม (สุชา จันทร์เอม, 2539 : 31-32) ได้กล่าวถึง พัฒนาการทางด้านสังคมของวัยรุ่นไว้ดังนี้

3.1 ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว วัยรุ่นมักชอบแยกตัวอยู่ตามลำพัง บางครั้งมีความต้องการที่จะเป็นอิสระจากครอบครัว มีความต้องการรวมกลุ่มกับเพื่อนมากขึ้น

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนเพศเดียวกัน วัยรุ่นมักจะชอบอยู่ในกลุ่ม เพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกัน เพศเดียวกัน รสนิยมเหมือนกัน เพื่อนในกลุ่มมีอิทธิพลต่อความประพฤติของเด็กมาก ไม่ว่าจะเป็น ลักษณะคำพูด กิริยาท่าทาง และการแต่งกาย

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนต่างเพศ วัยรุ่นตอนต้นๆ แม้ว่าจะเริ่มคบเพศตรงข้าม แต่ส่วนใหญ่ก็มักจะคบเพื่อนเพศเดียวกัน แต่พอวัยรุ่นตอนปลายความสนใจในเพศตรงข้ามจะค่อยๆมากขึ้น ทำให้วัยรุ่นคบเพื่อนเพศเดียวกันน้อยลง โดยจะเลือกคบเพื่อนที่สนิทเพียงไม่กี่คนเท่านั้น

4. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการพัฒนาทางสติปัญญาอย่างรวดเร็วมาก เป็นวัยแห่งการแสวงหาประสบการณ์และความรู้ อยากรู้ อยากเห็น อยากลอง ในทุกสิ่ง ดังนั้นโอกาสที่จะแสดงออกในทางที่ไม่ถูกต้องจึงมีมาก หากไม่ได้รับการแนะแนวทางที่เหมาะสม

5. พัฒนาการทางเพศ พัฒนาการด้านนี้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพของวัยรุ่นและเป็นสิ่งผลักดันให้วัยรุ่นเกิดปัญหาได้มาก เนื่องจากเป็นช่วงที่ฮอร์โมนเพศทำงานมากขึ้น มีแรงขับทางเพศ จะเห็นได้จากวัยรุ่นสนใจกิจกรรม หรือปฏิบัติเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของตนเองมากขึ้น อาจลงมือทดลองพฤติกรรมทางเพศด้วยความรู้สึกอยากลองอยากรู้ อยากเห็น เช่น แอบอ่านหนังสือโป๊ การแต่งตัวให้เพศตรงข้ามสนใจ การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง การเที่ยวหญิงบริการ ตลอดจนการมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนด้วยกัน ในช่วงระยะนี้ กลุ่มเพื่อนจะมีความสำคัญในการให้ความรู้เรื่องเพศ แต่โดยทั่วไปมักจะเป็นการให้ความรู้ในทางที่ไม่ถูกต้อง พฤติกรรมในการคบเพื่อนของเด็กชายอาจคิดไปถึงเรื่อง การมีเพศสัมพันธ์ ส่วนเด็กหญิงมักจะไม่ได้คิดถึงเรื่องนี้ เพียงแต่มีความพึงพอใจที่จะได้มีเพื่อนต่างเพศ และพึงพอใจในรูปร่างหน้าตา

4. ปัญหาของวัยรุ่น

เด็กวัยรุ่นทุกคนมีธรรมชาติที่ต้องการพึ่งพาผู้ใหญ่ในเรื่องการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานที่เด็กไม่สามารถพึ่งตนเองได้ พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกจึงเป็นไปเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้ใหญ่ และจะแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาก็คือเมื่อไม่ได้รับความ

สนใจ หรือความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ พฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นที่เป็นปัญหาส่วนใหญ่จะใช้วิธีการต่าง ๆ ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งผู้ใหญ่มักจะไม่เห็นด้วย และวัยรุ่นมักจะไม่คำนึงถึงผลที่ตามมา ทำให้ไปด้วยความคิดคะนอง และทำหยาบปัญหาที่เกี่ยวกับวัยรุ่น จะมีลักษณะปัญหาแยกตามสาเหตุได้ 3 ประการดังนี้

1. ปัญหาเกิดจากตัววัยรุ่นเอง (Self-originated Aspect) เป็นปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย และอารมณ์ของวัยรุ่นเป็นสาเหตุของความว้าวุ่นใจ กังวลใจ ซึ่งวัยรุ่นถือว่าเป็นภาวะวิกฤติ แต่ถ้าเด็กได้รับความรู้ที่ถูกต้อง ก็จะเกิดความเข้าใจทำให้หายกังวลลงได้

2. ปัญหาที่เกิดจากสังคมของเด็กวัยรุ่น (Social Response Aspect) เป็นปัญหาที่เกิดจากสังคมแวดล้อมตัววัยรุ่น เช่น พ่อแม่ ผู้ใหญ่ในครอบครัวไม่เข้าใจ ความรู้สึกและพัฒนาการของวัยรุ่น ซึ่งมักเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง และช่องว่างระหว่างวัย ปัญหาการคบเพื่อน การทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันของวัยรุ่น เป็นต้น

3. ปัญหาเกิดจากปฏิกิริยาต่อต้านของวัยรุ่นที่มีต่อสังคม (Reaction Aspect) ปัญหานี้เป็นปัญหาที่สืบเนื่อง มาจากปัญหาข้อ 2 ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขที่ถูกต้อง ก็จะทำให้ปัญหารุนแรงขึ้น ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วมักเป็นเรื่องยากที่จะแก้ไข และมักเป็นสาเหตุของปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาพฤติกรรมทางเพศ ปัญหาヤานเสพติด

จากแนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่นที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่เพิ่งจะพ้นจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา จะมีอายุอยู่ระหว่าง 13-19 ปี ช่วงวัยรุ่นนี้จัดเป็นระยะที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม โดยเฉพาะพัฒนาการทางเพศจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด จึงทำให้วัยรุ่นนี้ให้ความสนใจเรื่องเพศ มีความอยากรู้อยากเห็น ต้องการแสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ให้กับชีวิต โดยเฉพาะประสบการณ์ทางเพศซึ่งก่อให้เกิดปัญหามากมาย

5. พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น

เรื่องเพศเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรเรียนรู้ เช่นเดียวกับการเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ เพราะเรื่องเพศเป็นเรื่องที่มีบทบาทสำคัญมากพร้อม ๆ กับการเกิดของมนุษย์ และมีผลกระทบต่อมนุษย์ทุกคน เพศจึงเป็นส่วนสำคัญของบุคลิกภาพของมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ทั้งยังเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ซึ่งนักจิตวิเคราะห์ เช่น Sigmund Freud กล่าวว่า มนุษย์เรามีสัญชาตญาณทางเพศมาตั้งแต่เกิด เพราะทางชีววิทยานั้นถือว่า มนุษย์มีสัญชาตญาณตามธรรมชาติอยู่ 2 อย่าง

คือ สัญชาตญาณของการอยู่รอด และสัญชาตญาณการสืบพันธุ์ สัญชาตญาณทั้ง 2 อย่างนั้น จะปรากฏในพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ จนกระทั่งวัยชรา แต่จะทำอย่างไรให้สัญชาตญาณตามธรรมชาติแสดงพฤติกรรมทางเพศออกมาเมื่อถึงเวลาอันควร มีความพร้อม ความรับผิดชอบ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของมนุษย์กับสัตว์อื่น ๆ แต่เนื่องจากมีความเชื่อกันมานานว่า เรื่องเพศเป็นเรื่องต้องปกปิด เป็นของต่ำทำให้มนุษย์เราเรียนรู้เรื่องเพศได้น้อยมาก และที่รู้มาก็ถูกบิดเบือนหรือนำเรื่องเพศไปในทางเสียหาย ดังนั้นเราจึงควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศให้ถูกต้อง ซึ่งได้มีนักวิชาการกล่าวถึงเรื่องเพศ ดังนี้

5.1 ความหมายของพฤติกรรมทางเพศ

พิมพ์พรรณ ศิลป์สุวรรณ (2536 : 78) ได้ให้คำจำกัดความ พฤติกรรมทางเพศ หมายถึง การคบหาสมาคมติดต่อใกล้ชิดแบบรักต่างเพศ การนัดพบตามลำพังสองต่อสอง การถูกเนื้อต้องตัวจนถึงการร่วมประเวณี การคุมกำเนิด รวมทั้งผลสืบเนื่องจากการมีเพศสัมพันธ์ เช่น การตั้งครรภ์ การทำแท้ง และการคลอด

วิฑูร โอสถานนท์ และสมพล พงษ์ไทย (2529 : 5) กล่าวว่า พฤติกรรมทางเพศ เป็นการแสดงออกเพื่อสนองตอบความต้องการทางเพศ ซึ่งแรงขับตามธรรมชาติของมนุษย์ เพื่อให้เกิดความพอใจทางเพศ ประกอบด้วยการมีกิจกรรมทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง การฝันทางเพศ การมีความสัมพันธ์ทางเพศกับเพศตรงข้าม แบ่งเป็นการกอดจูบลูกคลำ การร่วมเพศ และการมีความสัมพันธ์ทางเพศกับเพศเดียวกัน

5.2 ลักษณะพฤติกรรมทางเพศ

5.2.1 ลักษณะพฤติกรรมทางเพศทั่วไป เรื่องเพศเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งในชีวิตคนเรา เกี่ยวข้องกับคน ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ทารกถูกกำหนดเพศตามอวัยวะภายนอกที่ปรากฏ สังคมปฏิบัติ และตอบสนองต่อบุคคลนั้นตามค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่สังคมกำหนดไว้สำหรับเพศหญิง หรือเพศชาย ซึ่งบุคคลนั้นก็จะมีปฏิกิริยาตอบสนองเช่นกัน

5.2.2 ลักษณะพฤติกรรมทางเพศของกลุ่มวัยรุ่น วันรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะเรื่องพัฒนาการทางเพศ จะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอกร่างกาย ซึ่งถือว่าได้เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ จึงทำให้วัยรุ่นให้ความสนใจเรื่องเพศมาก ซึ่งเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งของมนุษย์

5.2.3 ในสภาพสังคมไทยปัจจุบันนี้เต็มไปด้วยสิ่งกระตุ้นยั่วอารมณืทางเพศ โดยเฉพาะวัยรุ่นในเขตเมือง ทำให้ค่านิยมทางเพศเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะพฤติกรรมทางเพศ ซึ่งแต่เดิมสังคมไทยมีค่านิยมว่าผู้หญิงไม่ควรคบเพื่อนชาย และต้องรักษานวลสงวนตัว ปัจจุบันค่านิยมการคบเพื่อนต่างเพศมีความเป็นอิสระ และเปิดเผยมากขึ้นกลายเป็นแฟชั่นของวัยรุ่นในปัจจุบัน เช่น การมีแฟน หรือคู่รัก การมีนัดระหว่างชายหญิง ทำให้วัยรุ่นไทยในปัจจุบันมีโอกาสคบหากันได้อย่างใกล้ชิด และมีความสนิทสนมกันมาก ไปไหนมาไหนด้วยกันสะดวกมากขึ้น การคบหาเป็นแฟนกับเพศตรงข้ามนับเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำวัยรุ่นไปสู่ความรัก และอาจจะมีเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามในอนาคตได้ และวัยรุ่นมีความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมากที่สุด ต้องการให้สังคมยอมรับตนเข้าเป็นพวกโดยเฉพาะในกลุ่มเพื่อน ในระยะวัยรุ่นนี้จึงให้ความสำคัญกับเพื่อนมาก เพราะการคบเพื่อนเป็นความต้องการตามธรรมชาติของพัฒนาการตามวัย โดยเฉพาะความต้องการในการคบเพื่อนต่างเพศ ดังนั้นอิทธิพลกลุ่มเพื่อนจึงมีผลต่อพฤติกรรมของวัยรุ่นเป็นสำคัญ ประกอบกับความก้าวหน้าเกี่ยวกับระบบการสื่อสารในยุคการสื่อสารที่ไร้พรมแดน มีความทันสมัยมากขึ้น จึงทำให้การติดต่อสื่อสารสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ทำให้หนุ่มสาวไทยในปัจจุบันมีโอกาสคบหากันใกล้ชิด และมีความสนิทสนมกันมากกว่าแต่ก่อน

5.3 สาเหตุของพฤติกรรมทางเพศ

การเกิดพฤติกรรมทางเพศของมนุษย์นั้น เป็นกระบวนการที่มนุษย์แสดงออกเพื่อตอบโต้สิ่งเร้า หรือสิ่งกระตุ้นทั้งภายใน และภายนอกร่างกาย มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ตัวกระตุ้นภายนอก คือ สภาพแวดล้อมที่เป็นรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส อวัยวะรับความรู้สึก ได้แก่ ตา ลิ้น จมูก หู และประสาทสัมผัส จากนั้นเข้าสู่กระบวนการทางสมอง ได้แก่ สภาพสติปัญญา และอารมณ์ความรู้สึก ตลอดจนความสมบูรณ์ของร่างกาย ฮอร์โมนเพศซึ่งเป็นตัวกระตุ้นอยู่ภายในร่างกาย ทำให้เกิดพฤติกรรมทางเพศขึ้น (วิฑูร โอสถานนท์ และสมพล พงษ์ไทย, 2529 : 7-23)

จากการทบทวนแนวคิดการเกิดพฤติกรรมทางเพศ ผู้วิจัยได้สรุปสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมทางเพศ 3 ปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยทางชีววิทยา ซึ่งถือเป็นตัวกระตุ้นอยู่ภายในร่างกาย ทำให้เกิดพฤติกรรมทางเพศขึ้น ประกอบด้วยอิทธิพลของฮอร์โมนเพศซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย และจิตใจของวัยรุ่น เกิดแรงขับทางเพศโดยธรรมชาติทำให้อยากรู้ อยากเห็น เรื่องเพศมากขึ้น

2. ปัจจัยทางจิตวิทยา ซึ่งเปรียบเสมือนความสามารถทางสติปัญญา และอารมณ์ความรู้สึก เป็นกระบวนการทางสมอง ประกอบด้วยความรู้เรื่องเพศ ทักษะที่มีต่อเรื่องเพศ และการตระหนักรู้ตนเองในเรื่องเพศ ซึ่งถ้าวัยรุ่นขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องเพศ มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเรื่องเพศ หรือขาดการตระหนักรู้ตนเองในเรื่องเพศแล้วก็อาจจะมีโอกาสที่จะนำไปสู่การมีพฤติกรรมทางเพศได้

3. ปัจจัยทางสังคม ซึ่งเปรียบเสมือนตัวกระตุ้นภายนอก คือสภาพแวดล้อมที่เป็นรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส ได้แก่ รูปแบบการเลี้ยงดูในครอบครัว สัมพันธภาพในครอบครัว การอบรมสั่งสอนเรื่องเพศในครอบครัว ลักษณะเพื่อนสนิทที่คบ การทำกิจกรรมของกลุ่มเพื่อนที่คบ แหล่งข้อมูลข่าวสารเรื่องเพศที่ได้รับ และเนื้อหาข้อมูลข่าวสารเรื่องเพศที่ได้รับ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ถ้าไม่มีความเหมาะสมก็จะเป็นตัวกระตุ้นหรือสิ่งเร้าให้วัยรุ่นเกิดพฤติกรรมทางเพศตามมาได้

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ ตลอดจนความต้องการทางเพศ ตามแนวคิดเดิมที่มองว่าเป็นเรื่องทางกายภาพที่เกี่ยวกับความต้องการทางเพศเท่านั้น ต่อมามีความเชื่อว่าพฤติกรรมทางเพศเป็นผลสืบเนื่องจากปัจจัยหลายประการที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และเป็นส่วนที่ทำให้พฤติกรรมทางเพศแตกต่างกันออกไป ซึ่งการที่วัยรุ่นคนใดแสดงออกทางเพศแบบใดนั้น นอกจากอิทธิพลการเลี้ยงดูของครอบครัวแล้ว ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของสังคม ความเอื้ออำนวยในด้านเศรษฐกิจ และสังคมของวัยรุ่น รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่วัยรุ่นได้อาศัยอยู่ เป็นสิ่งที่จะกำหนดพฤติกรรมทางเพศอันเหมาะสม ตลอดจนเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานที่จะวัดว่าพฤติกรรมใดถูก หรือผิด ควรทำตามหรือไม่ กล่าวได้ว่าพฤติกรรมทางเพศ หมายถึง พฤติกรรมที่ดึงดูดความสนใจจากเพื่อนต่างเพศ การคบเพื่อนต่างเพศ การออกเที่ยวกับเพื่อนต่างเพศ การยินยอมให้ถูกเนื้อต้องตัวระหว่างเพื่อนต่างเพศ และการยินยอมให้มีเพศสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนต่างเพศ (วรรณภา กิริระตระกูล, 2545 : 30-31)

ที่เห็นได้ชัดคือ พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นที่เพิ่มขึ้น รูปแบบของพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นสามารถแบ่งแยกได้เป็น 3 แบบกว้าง ๆ คือ

1. การมีประสบการณ์ทางเพศเร็ว และการแต่งงานช้า พบส่วนใหญ่ในประเทศที่พัฒนาแล้ว และพบในประเทศที่กำลังพัฒนาบางประเทศเช่นกัน โดยลักษณะเด่นที่แสดงออกมาจากความพร้อมของประสบการณ์ทางเพศในวัยรุ่นตอนกลางจนถึงตอนปลาย คือ

มีการคุมกำเนิดต่ำ, การตั้งครรถ์นอกสมรสที่ไม่พึงปรารถนาสูง, มีอัตราการทำแท้งที่สูง, แต่งงานช้า, ภาวะเจริญพันธุ์ต่ำ และพบอัตราการติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สูง

2. การแต่งงาน และการเลี้ยงดูบุตรเร็ว เกือบทั้งหมดตรงข้ามกับรูปแบบแรก โดยลักษณะเด่นพื้นฐานคือ การแต่งงานที่อายุใกล้เคียงกับการเริ่มมีระดู และการมีการเลี้ยงดูบุตรเร็ว และบ่อยขึ้น กิจกรรมทางเพศก่อนสมรสเป็นสิ่งที่ไม่ปกติ ทำให้เกิดการตั้งครรถ์ และการคลอดบุตรก่อนสมรส การทำแท้งโดยผิดกฎหมาย และไม่ปลอดภัย ในบางพื้นที่มีการติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สูง และจะประสบปัญหาภาวะมีบุตรยากตามมาภายหลังเพราะการดูแลสุขภาพไม่ถูกต้อง และเพียงพอ

3. ระยะเวลาเลี้ยงดูบุตร พบเป็นพิเศษในชุมชนเมือง ในการถ่ายทอดทางสังคมเข้าสู่ระหว่างรูปแบบที่ 1 และที่ 2 โอกาสทางเพศเช่นเดียวกับโอกาสทางการศึกษาที่ขยายตัวมากขึ้นสำหรับวัยรุ่น โดยเฉพาะวัยรุ่นหญิง รูปแบบเกี่ยวกับเพศ และการเจริญพันธุ์มีการลอกเลียนแบบ และบางอย่างผสมผสานกัน การเหนี่ยวรั้งทางประเพณียังคงปรากฏอยู่ แต่มีประสิทธิผลน้อยกว่าในอดีตที่ผ่านมา อายุแรกสมรสมากขึ้น และมีเพศสัมพันธ์ และการตั้งครรถ์ก่อนสมรสในหมู่วัยรุ่นที่เพิ่มขึ้น ทำให้มีการเลือกทางออกด้วยการทำแท้งเพิ่มขึ้น ความเชื่อมั่นต่อการคุมกำเนิดกำลังเพิ่มขึ้น ซึ่งพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นในประเทศไทยกำลังอยู่ในระยะนี้

พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นเป็นพฤติกรรมที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย และจิตใจ อารมณ์ และสังคม รวมทั้งสภาพเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้วัยรุ่นมีความสนใจในเรื่องเพศ อยากหาประสบการณ์ใหม่ให้กับชีวิต โดยเฉพาะประสบการณ์ทางเพศ ประกอบกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบันมีสิ่งช่วยในเรื่องเพศมากขึ้น เช่น หนังสือ ภาพยนตร์ วีดีโอ อินเทอร์เน็ต ที่มีการเผยแพร่ข่าวสารในเรื่องไม่เหมาะสม และสถานเริงรมย์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย นอกจากนี้ผลจากการพัฒนาประเทศทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบครอบครัว ความผูกพันใกล้ชิดของสมาชิกในครอบครัวลดน้อยลงกว่าในอดีต พ่อแม่ มีเวลาอยู่กับลูกน้อยลง นักเรียนบางคนต้องเดินทางจากต่างจังหวัดเข้ามาอยู่ในหอพักโดยไม่มีผู้ปกครองดูแล ตลอดจนอิทธิพลจากวัฒนธรรมทางตะวันตกที่เผยแพร่เข้ามาอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเปิดเผยในเรื่องเพศ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมในวัยรุ่น

ในประเทศกำลังพัฒนา เช่นประเทศในกลุ่มอาเซียน เช่นประเทศเกาหลีใต้ พบว่าวัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 15-23 ปี เคยมีเพศสัมพันธ์มาแล้ว โดยพบในเพศชายร้อยละ 23 เพศหญิงร้อยละ 10 ส่วนในประเทศเวียดนามพบในเพศชายร้อยละ 15 เพศหญิงร้อยละ 2 และยังพบว่าในเพศหญิงนั้นมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกกับเพื่อนชายร้อยละ 73 ส่วนเพศชายมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกกับหญิงบริการทางเพศร้อยละ 19 ซึ่งการมีเพศสัมพันธ์เร็วในกลุ่มวัยรุ่นนี้ เป็นที่ยอมรับกันว่าอาจก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมา เช่นปัญหาการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ในวัยรุ่น ซึ่งในประเทศกำลังพัฒนาพบถึงร้อยละ 20-60 (WHO, 1997 : 15-20) หรือปัญหาโรคเอดส์ ซึ่งเป็นปัญหาสาธารณสุขที่ทั่วโลกกำลังดำเนินการอยู่ มีรายงานว่าผู้ติดเชื้อเอดส์รายใหม่เป็นผู้ที่อยู่ในช่วงอายุ 15-24 ปี มากที่สุด (กองโรคเอดส์ กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข, 2542 : 8) และร้อยละ 90 พบในประเทศกำลังพัฒนา (Lewallen and Courtright, 1997 : 57)

สำหรับประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ โดยคาดประมาณว่าในปี พ.ศ. 2548 จะมีจำนวนวัยรุ่นอายุประมาณ 15-19 ปี ประมาณ 5,702,000 คน (กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2543 : 44) การเพิ่มขึ้นของประชากรวัยรุ่นเริ่มเป็นปัญหาที่สำคัญ โดยเฉพาะพฤติกรรมทางเพศ และการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งสามารถนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

วัฒนา สารขวัญ (2545 : 28) กล่าวไว้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังเตรียมตัวจะพึ่งตนเองเป็นอิสระ ขณะที่ยังต้องการได้รับการสนับสนุนปกป้อง และคำแนะนำจากบิดามารดา จึงอาจเกิดความยุ่งยากมากระหว่างวัยรุ่นกับบิดามารดา แรงผลักดันทางเพศซึ่งถูกกระตุ้นโดยฮอร์โมนจะรุนแรงขึ้นจนยากจะเก็บกดไว้ได้ ความรู้สึกทางเพศจึงหันออกไปสู่บุคคลภายนอกครอบครัว การมีความรัก ความต้องการทางเพศตรงข้ามจะเข้าไปแทนที่การยึดติดกับบิดามารดา ความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นทางจิตใจ มักจะรวมเป็นสิ่งเดียวกันกับความใกล้ชิดทางร่างกาย และทางเพศสัมพันธ์ และด้วยเหตุที่วัยรุ่นหญิงมักมองความสำคัญระหว่างเพศเป็นเรื่องของความรักที่เรียกว่า Romantic คือมองความรักเป็นสิ่งสวยงาม เป็นความอบอุ่น ความผูกพัน โดยเฉพาะความรักของตนเป็นความรักที่แท้จริงควรแก่การให้ และการเสียสละ ส่วนวัยรุ่นชายมองว่าความสัมพันธ์ระหว่างเพศเป็นเรื่องของความใคร่ที่เรียกว่า Erotic ซึ่งเป็นการแสวงหาสิ่งกระตุ้นทางเพศ และความสุขสุดยอดทางเพศ จึงต้องการจะมีเพศสัมพันธ์เมื่อมีโอกาส ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าวัยรุ่นอาจมีเพศสัมพันธ์ก่อนเวลาอันสมควร ซึ่ง

น่าจะเป็นผลจากอารมณ์มากกว่าจะเป็นเรื่องคุณธรรม หรือจริยธรรมทั้ง ๆ ที่วัยรุ่นน่าจะรู้ว่า
 สิ่งใดผิด หรือถูก แต่เนื่องจากถูกกดดันจากอิทธิพลของปัจจัย 3 ด้าน ได้แก่ (อุษณีย์ เจริญสุข,
 2540 อ้างถึงใน วัฒนา สารขวัญ, 2545 : 28-30)

ปัจจัยด้านชีววิทยา อิทธิพลของฮอร์โมนเพศ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง
 ทางด้านร่างกาย และจิตใจของวัยรุ่น เกิดแรงขับทางเพศ โดยธรรมชาติ ทำให้สนใจ อยากรู้
 อยากเห็นเรื่องเพศมากขึ้น จนถึงขั้นอยากลองมีเพศสัมพันธ์ และมีเพศสัมพันธ์ในที่สุด

ปัจจัยด้านจิตวิทยา จิตสำนึกของความเป็นหญิง หรือชายที่ทำให้เกิด
 ความรู้สึกที่อยากมีบทบาทเป็นภรรยา หรือสามี จะผลักดันให้วัยรุ่นเกิดมีเพศสัมพันธ์ได้ และ
 หากวัยรุ่นนั้นมีประสบการณ์ในวัยเด็ก หรือปัจจุบันมีปัญหาขาดความรัก ความอบอุ่นใน
 ครอบครัวก็ย่อมทำให้ต้องการแสวงหาสิ่งชดเชย และมีเพศสัมพันธ์ตามมาได้

ปัจจัยด้านสังคมวิทยา สังคมเป็นตัวกำหนดการแสดงออกทางเพศว่าควรเป็น
 อย่างไร อะไรคือความถูกต้อง เช่น เพศหญิงต้องรักษานวลสงวนตัว ไม่ข้องแวะเรื่องเพศ ยิ่งไม่
 แสดงออกเรื่องเพศเท่าไรยิ่งไร้เคียงสาทางเพศเท่านั้น แต่ปัจจุบันอารยธรรมตะวันตกได้เข้ามา
 มีอิทธิพลอย่างมากในสังคมไทย ชายหญิงมีอิสระเสรีในการติดต่อกันมากขึ้น การแสดงออกทาง
 เพศที่เป็นการรักษานวลสงวนตัวจึงน้อยลง จากการได้เห็นแบบอย่างตามกระแสอารยธรรม และ
 สังคมเหล่านี้ ประกอบกับแรงขับทางเพศ ทำให้วัยรุ่นแสวงหาทางออกเพื่อสนองตอบความ
 อยากรู้ อยากเห็นของตนในเรื่องเพศ ซึ่งสังคมไทยได้กำหนดว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องสกปรก
 หยาบช้า พูดถึงไม่ได้ ทำให้วัยรุ่นไม่กล้าพูดคุย หรือปรึกษาปัญหาทางเพศกับบุคคลที่ควร
 อันได้แก่ บิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ หรือครู จึงหันไปแสวงหาความรู้ และประสบการณ์จาก
 สื่อมวลชน และกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกัน ซึ่งต่างก็มีความรู้ และประสบการณ์น้อยเช่นเดียวกัน
 จึงทำให้เกิดพฤติกรรมทางเพศที่ไม่พึงประสงค์จนถึงขั้นมีเพศสัมพันธ์ในขณะที่ยังไม่พร้อม

6. ปัญหาพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น

ประเด็นปัญหาพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นไทย ดูเหมือนจะเป็นเรื่อง Hot และ
 Hit ที่หน่วยงานผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งหลาย ต่างระดมสมอง และ
 ทรัพยากรทั้งหลายในการแก้ไขปัญหานี้อย่างเร่งด่วน จึงไม่น่าแปลกใจว่า ช่วงเวลานี้ มีเวทีการ
 ประชุมพูดคุยเรื่องนี้หลากหลายวิธี การประชุมเวทีหนึ่งที่จัดการบรรยาย เพื่อสร้างความรู้ความ
 เข้าใจต่อผู้ปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจน ได้แก่ เวทีการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “ พฤติกรรมทาง
 เพศของวัยรุ่น “ การป้องกันและแก้ไขอย่างมีส่วนร่วมซึ่งจัดโดยคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาล
 รามาธิบดี เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2547 ณ ห้องประชุมอรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ อาคารศูนย์

การแพทย์สิริกิติ์ ซึ่ง ได้เชิญผู้เข้าร่วมจากหน่วยงานทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็น นักวิชาการ นักวิจัย แพทย์ ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง นักเรียน พระภิกษุและสื่อมวลชน มาร่วมกันระดมสมอง แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์อันจะนำไปสู่แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นที่มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม การบรรยายที่น่าสนใจ คือ ประเด็น “ สถานการณ์พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น โดย รศ. พญ. สุวรรณา เรืองกาณจนเศรษฐ์ ผู้อำนวยการศูนย์สร้างเสริมสุขภาพวัยรุ่น คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ได้นำเสนอ ผลการสำรวจภาคสนาม โดยสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ เรื่อง “

ประสบการณ์และทัศนคติของวัยรุ่นต่อปัญหาพฤติกรรมทางเพศในปัจจุบัน : กรณีศึกษาตัวอย่าง ประชาชนที่มีอายุ 15 - 25 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล “ ทำการสำรวจระหว่าง วันที่ 9 - 17 ตุลาคม 2547 จำนวนทั้งสิ้น 1,627 ตัวอย่าง ผลการสำรวจ พบว่า ตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 6.7 มีประสบการณ์ด้านการมีแฟน / คนรัก โดยร้อยละ 37.5 เคยมีแฟน / คนรัก มากกว่า 1 คน ประเด็นที่น่าสนใจคือตัวอย่างถึงร้อยละ 11.2 มีแฟน / คนรัก มากกว่า 4 คน (5 คนขึ้นไป) และกลุ่มตัวอย่างถึงร้อยละ 42.4 คน เคยมีประสบการณ์ด้านเพศสัมพันธ์ โดยร้อยละ 16.1 เคยประสบปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ที่น่าตกใจคือร้อยละ 13.9 ระบุว่ายอมรับ พฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์กับผู้ที่เพิ่งรู้จักตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ผับ เชน และห้างสรรพสินค้า เช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างถึงร้อยละ 91.5 เคยมีประสบการณ์การบริโภคข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ เรื่องเพศในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเคดูหนังโป๊จากวิดีโอ ซีดี การดูเว็บโป๊ และอ่านหนังสือโป๊ โดยกลุ่มตัวอย่างให้ทัศนะว่าปัจจัยที่มีส่วนส่งเสริม กระตุ้นให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ การที่วีซีดี ดีวีดีหนังลามกหาซื้อได้ง่าย และการแพร่ระบาดของเว็บไซด์ลามก ตลอดจนการลงภาพโป๊ ลามกของสื่อหนังสือพิมพ์ นิตยสารต่าง ๆ ก็มีมีส่วนกระตุ้น ได้มาก ขณะที่ไม่มีที่ / แหล่งให้คำปรึกษาเมื่อเกิดปัญหาเรื่องเพศ โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นในการ แก้ปัญหาดังกล่าว ด้วยการสร้างระบบควบคุมการใช้อินเทอร์เน็ตของวัยรุ่น และการออกกฎ ระเบียบ เพื่อควบคุมความสัมพันธ์ทางเพศของนักเรียน / นักศึกษาในสถาบันการศึกษา

เขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ โรงเรียนกุนนที , บดินทร์เดชา 3, วัดเบนจุมพิตร , ศรีอยุธยา , รัตนโกสินทร์ลาดกระบัง , สวนกุหลาบวิทยาลัย , สาธิตมัธยมจุฬาลงกรณ์ และสาร วิทยาโรงเรียนในเขตภูมิภาค ได้แก่ สาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอยุธยา , เก่งนครวิทยาลัย จังหวัดขอนแก่น , วัดโนนทัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่ และหาดใหญ่รัฐประชาสวรรค์ จังหวัด สงขลา โดยมีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม อาทิเช่น การคัดกรองปัญหาวัยรุ่น การให้ความรู้และฝึก

ทักษะชีวิตแก่นักเรียน ในรูปแบบโครงการวัยรุ่นสัญจร การอบรมแกนนำเยาวชนสายใยวัยรุ่น “วัยใสคู่เพื่อน” การให้บริการปรึกษาในรูปแบบคลินิกวัยรุ่น เป็นต้น

แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การศึกษาสถานการณ์ทางเพศของวัยรุ่นมีข้อมูลใหม่ ๆ ที่ต้องสำรวจ และติดตามตลอดเวลา การศึกษาวิจัยจึงต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้รู้เท่าทันสถานการณ์ และสามารถให้การป้องกันแก้ไขได้ตรงกับสาเหตุ สำหรับการป้องกันและแก้ไขปัญหานั้นจำเป็นต้องมีการ โปรแกรมการให้ความรู้และการจัดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมซึ่งรูปแบบกิจกรรมโดยศูนย์สร้างเสริมสุขภาพวัยรุ่น คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี ก็เป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมที่น่าศึกษา เนื่องจากมีความเชื่อถือในการดำเนินงาน โดยผู้เชี่ยวชาญในด้านจิตเวชวัยรุ่น และมีการลงมือปฏิบัติในพื้นที่จริง ซึ่งสามารถประเมินผลและติดตามผลได้ นอกจากนี้จะต้องมีการผลักดันการดำเนินงานในเชิงนโยบาย และในเชิงระบบ โดยการประสานการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกส่วน ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ครอบคลุมมิติที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาบุคลากร พัฒนาระบบบริการ และองค์ความรู้ มาตรการในการดูแลทางสังคม การดูแลสื่อมวลชน และกฎหมายการณรงค์กานิยมทางเพศที่ถูกต้อง สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของเด็กและเยาวชน ฯลฯ เป็นต้น ที่สำคัญคือการดำเนินงานนั้น และต่อเนื่องเช่นเดียวกับยุทธศาสตร์การดำเนินงานในการป้องกันและแก้ไขยาเสพติดที่เคยประสบผลสำเร็จมาแล้ว

บัญญัติ สุขศรีงาม กล่าวถึงวัยรุ่นยุคกับการมีเพศสัมพันธ์ ว่าในการดำรงชีวิตของวัยรุ่นปัจจุบันถือได้ว่าเป็นยุคที่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากประเทศตะวันตกมากยิ่งขึ้นและไร้การควบคุม ทำให้วิถีชีวิตของวัยรุ่นเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในเรื่องเพศสัมพันธ์ วัยรุ่นในเมืองใหญ่ ๆ มักจะเลียนแบบพฤติกรรมทางเพศสัมพันธ์ของประเทศตะวันตกมากขึ้นเรื่อยๆ จนเข้าสู่ลักษณะการมีเสรีภาพทางเพศสัมพันธ์ แม้กระทั่งวัยรุ่นในกลุ่มของนักศึกษาจำนวนหนึ่งได้มาอยู่ร่วมกันลักษณะสามภรรยา บางส่วนได้กลายเป็นหญิงบริการเพื่อหารายได้อีกด้วย การกระทำดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย โดยเฉพาะการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์และนำไปสู่การลักลอบการทำแท้งในที่สุด เมื่อไม่นานมานี้กรมสามัญศึกษาได้มีการประชุมเรื่อง “การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร” และนางทิตา ณ นคร ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนาสหทัยมูลนิธิ ได้ให้ข้อมูลว่า นับตั้งแต่ก่อตั้งมูลนิธิ เมื่อ พ.ศ.2519 จนถึงปัจจุบันมีเด็กที่ตั้งครรภ์แบบไม่พึงประสงค์เข้ารับการรักษาจากมูลนิธิมากถึง 3,000 คน และสถิติเพิ่มสูงขึ้นทุกปี โดยเฉพาะใน พ.ศ.2544 มีผู้ตั้งครรภ์ที่เป็นนักเรียนมาปรึกษาจำนวน 35 คน นอกจากนี้สำนักวิจัยเอแบคโพล

มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ได้รายงานว่าการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของเยาวชนเหล่านี้ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 77.7) จะเกิดกับคูรักรของตนเอง รองลงมาได้แก่เพื่อนร่วมโรงเรียน (ร้อยละ 9.3) ส่วนสาเหตุสำคัญที่เป็นแรงผลักดันหรือสถานการณ์ทำให้เกิดมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกนั้นมาจากความใกล้ชิดมากที่สุด รองลงมาได้แก่การรอกอลอง การดูหนังสื่อหรือหนังโป๊ การดื่มสุราและเพื่อนชวนการมีเสรีภาพทางเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นได้ก่อให้เกิดปัญหาการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นปัญหาที่คล้ายกันในทุกประเทศ โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา อังกฤษและแคนาดา ในขณะที่วัยรุ่นหญิงอายุ 15 - 19 ปีของสหรัฐอเมริกาได้ตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์มากถึง 93 คนต่อวัยรุ่นหญิง 1,000 คน วัยรุ่นหญิงของอังกฤษในช่วงอายุเดียวกันได้ตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ประมาณ 63 คนต่อวัยรุ่นหญิง 1,000 คน และวัยรุ่นหญิงของคานาดาได้ตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ประมาณ 43 คนต่อวัยรุ่นหญิง 1,000 คน แม้ว่าประเทศเหล่านี้จะแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ มากมาย เช่น การแจกถุงยางอนามัย การออกคำเตือน ฯลฯ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ในขณะที่ประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช ได้จัดสรรงบประมาณ ประมาณ 1,300 ล้านดอลลาร์ เพื่อใช้รณรงค์ให้วัยรุ่นอเมริกันได้เลิกการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการสมรส จะช่วยลดปัญหาการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์การจะหลีกเลี่ยงหรือป้องกันไม่ให้วัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรจะทำได้ยาก แต่จะต้องมุ่งป้องกันปัญหาที่จะเกิดตามมาทั้งในเรื่อง โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์หรือการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ ด้วยการให้ความรู้ด้านเพศศึกษากับเยาวชนเหล่านี้ด้วยการกำหนดเป็นส่วนหนึ่งในหลักสูตรการศึกษาเพื่อให้มีความเข้าใจอย่างถูกต้อง จะได้ไม่ต้องไปเชื่อตามคำแนะนำของเพื่อน เช่น วัยรุ่นชายมักไม่นิยมใช้ถุงยางอนามัยในการมีเพศสัมพันธ์ ทำให้มีโอกาสเป็นโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ได้ง่ายและมีโอกาสทำให้ฝ่ายหญิงตั้งครรภ์ได้เช่นกัน ส่วนวัยรุ่นหญิงก็ขาดความรู้เรื่องการคุมกำเนิดจึงมีโอกาสตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์บ้างรายมีการใช้ยาคุมกำเนิดแบบฉุกเฉิน จึงเพิ่มความเสี่ยงต่อการตั้งครรภ์นอกมดลูก จนอาจเป็นอันตรายถึงชีวิตได้ในปัจจุบันประเทศที่สามารถแก้ปัญหาเสรีภาพทางเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นอย่างได้ผลดีและเป็นตัวอย่างของประเทศต่าง ๆ ได้แก่ เนเธอร์แลนด์ โดยได้ให้ความรู้ด้านเพศศึกษาประชากรตั้งแต่อายุยังน้อย ถ้าเริ่มต้นจากระดับประถมศึกษาได้ก็ยิ่งดี โดยจะเน้นให้มีการเคารพซึ่งกันและกัน มีการให้คำปรึกษาหารือโดยเน้นให้ผลทางจิตใจมากกว่า การให้ความรู้ด้านสภาพร่างกาย มาตรการเหล่านี้ทำให้เกิดผลดีในระยะยาว จึงสามารถลดปัญหาการมีเพศสัมพันธ์แบบเสรีและการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ได้เป็นอย่างดี การแก้ปัญหาการมีเสรีภาพทางเพศสัมพันธ์นั้น ทุกฝ่ายควรต้องร่วมมือกัน โดยเฉพาะผู้ปกครอง จะต้องให้ความใกล้ชิดและเอาใจใส่บุตรหลานของตนเพื่อจะได้ให้คำแนะนำที่ถูกต้อง ส่วนสถานศึกษาที่

ต้องให้การศึกษาด้านเพศสัมพันธ์ รวมทั้งให้ความคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่เหมาะสมที่พึงปรารถนาของคนไทยไปด้วย เพื่อช่วยให้วัยรุ่นทั้งหลายได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เชื่อว่าจะสามารถลดปัญหาที่เป็นผลมาจากเพศสัมพันธ์ได้อย่างแน่นอน

7. ปัญหาเด็กท้อง ทำแท้ง แก่ด้วยเพศศึกษา

หลังมีการพบศพทารกจำนวนมากที่เกิดจากการ “ทำแท้ง” กระแสวิจารณ์ปัญหานี้ก็โหมแรงขึ้นมาอีกครั้งในสังคมไทย โดยแนวทางแก้ไข-ป้องกันปัญหานี้ตามที่มีการพูด ๆ กัน ก็มีทั้งด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับการทำแท้ง และรวมถึงการสอน “เพศศึกษา” ให้กับเด็กไทย ซึ่งเรื่องนี้นับวันจะเป็นปัญหาที่ใหญ่มากในสังคมไทย เป็นเรื่องที่ต้องแก้ไขกันจริงจังจริงๆ และถูกต้อง

ทั้งนี้ เมื่อวันที่ 20 พ.ย. ที่ผ่านมานี้ “สฎีปหน้า 1 เคลินิวส์” ก็มีการนำเสนอเรื่องนี้ ในมุมมองของการตั้งท้องในวัยยังเป็นเด็กหญิง อย่างไรก็ตาม ได้เกิดการคลาดเคลื่อนทางข้อมูล ซึ่งก็ต้องนำมาชี้แจงกัน ก่อนที่จะเดินหน้ากันต่อในการสะท้อนแง่มุมที่จะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาสังคมปัญหานี้ โดยส่วนแรกที่จะชี้แจงคือ พรรณอุมา สีหะจันทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์นั้น สถานะที่ถูกตั้งคือ เจ้าหน้าที่โครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ องค์การแพช

ส่วนต่อมา ตามที่มีการนำเสนอถึงประเด็นครอบครัวกับปัญหาการท้องก่อนวัยอันควรนั้น ทั้งนี้ ในประเด็นครอบครัวนั้นมิใช่คำให้สัมภาษณ์ของพรรณอุมา นอกจากนี้ ทางผู้ให้สัมภาษณ์เป็นคน หนึ่งที่ทำงานในเรื่องเพศ/เอดส์ ไม่มีพรรคนะ-ไม่ใช่คำว่า “วัยอันควร” ในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งจากเนื้อหาที่มีการนำเสนอไป ที่ บางช่วงมีประโยคที่ว่า “ไม่ควรมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร” นั้น ก็ มิใช่พรรคนะของพรรณอุมาแต่อย่างใด อีกส่วนที่มีการนำเสนอไปคือเรื่อง “รักษนวลสงวนตัว” ซึ่งตามที่พรรณอุมาได้ให้สัมภาษณ์ไว้ เป็นการพยายามยกตัวอย่างของการสอนเพศศึกษา ที่ไม่ได้สอนเรื่องเพศสัมพันธ์เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการสอนอย่าง “รอบด้าน” ซึ่งจะมี ทั้งเรื่องทักษะส่วนบุคคล เช่น การรู้จักปฏิเสธ หรือสังคมวัฒนธรรม เช่น การสอนให้ผู้ชายมีประสพ การณ์ในเรื่องเพศ ขณะที่ผู้หญิงต้องรักษนวลสงวนตัว ซึ่งการสอนเช่นนี้ จะเป็น ไปได้เช่นไร เมื่อวิธีการสอนไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เสมอภาคกัน และนั่นย่อมไม่ได้หมายความว่า เน้นให้ “รักษนวลสงวนตัว” ที่ว่ามาก็เป็นสาระสำคัญที่ทาง “สฎีปหน้า 1 เคลินิวส์” ขอชี้แจงไว้ ณ ที่นี้ และพร้อมกันนี้ทางโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ องค์การแพช ก็มีแง่มุม-มุมมองต่อปัญหาท้อง-แท้ง-เพศศึกษาที่น่าพิจารณา ผ่านบทความเรื่อง การแก้ปัญหาท้อง แท้ง ด้วย “เพศศึกษา” และเพศศึกษา มักถูกหยิบยกขึ้นมาพูดถึงเสมอ ๆ เมื่อสังคมประสบกับปัญหาในเรื่องเพศ ไม่ว่าจะ เป็นปรากฏการณ์วัยรุ่นของไทยตั้งครรถ์จนเป็น

แชมป์เอเชีย เพราะมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าประเทศอื่นในแถบนี้ เรื่องแท่งที่เป็นข่าวคริก โครมอยู่เป็น อาทิตย์ หรือไม่ว่าจะในวันเอดส์โลกที่กำลังจะผ่านพ้นไป ในความเห็นของคนทำงานผลักดัน ให้เกิดการเรียนการสอนเพศศึกษาอย่าง วรานุช จินวร โสภาค ผู้จัดการ โครงการก้าวอย่างอย่าง เข้าใจ องค์การแพช บอกว่า เป็นสัญญาณที่ดีที่คนในสังคมคิดว่าเพศศึกษาจะช่วยแก้ปัญหาได้ แต่มันไม่ง่ายแบบนั้น คือต้องคิดให้ชัดเจนว่าใครบ้างที่ควรจะมีบทบาททำให้เด็กได้เรียน เพศศึกษา เช่น จะให้โรงเรียนสอน หรือจะให้พ่อแม่คุยกับลูก และสอนอย่างไร “ถ้าจะให้ โรงเรียนสอน นั้นแปลว่า กระทรวงศึกษาฯต้องเป็นหน่วยสำคัญที่ต้องลงมือทำหรือไม่ ซึ่งการ เสนอความเห็นไม่ใช่แค่พูด ลอย ๆ แต่ต้องติดตามทวงถามเรื่องนี้ เพราะมาตรการที่จะผลักดัน ให้เกิดขึ้นยังไม่ถูกให้ความสำคัญ” วรานุชบอก พร้อมเสนอให้สื่อทำหน้าที่ติดตาม ว่ามีความ คืบหน้าหรือไม่อย่างไร แม้จะมีความพยายามผลักดันให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอน “เพศศึกษา” แต่ผู้จัดการ โครงการก้าวอย่างฯ ให้ความเห็นที่ ภาพการสอนเพศศึกษาในปัจจุบันก็ เป็นไปตามสังคม ที่มีความเชื่อว่า เยาวชนไม่ควรจะมีเพศสัมพันธ์ ดังนั้นการศึกษาก็จัดไปตามวิธี คิดเช่นนั้น ซึ่งโครงการฯ พยายามทำให้เห็นว่าเรื่องเพศสามารถเกิดขึ้นได้ในเยาวชน แต่ต้อง เตรียมเยาวชนให้เขามีทักษะ เพื่อที่จะดูแลตัวเองให้ปลอดภัย อย่างรับผิดชอบด้วย “เราต้อง สอนเพศศึกษาให้ครอบคลุมกับคนทุกคน ที่เขาอาจเลือกทางเดินชีวิตไม่เหมือนกัน เพราะเรา ไม่ใช่คนตัดหิน แต่ต้องให้เขาเลือกใช้ในวิธีที่เหมาะสมกับเขา ซึ่งการผลักดันให้เกิดขึ้นจริง ๆ ก็ ไม่ใช่เรื่องง่าย” วรานุช ยังบอกด้วยว่า ปัญหาคือ เพศศึกษายังไม่ถูกให้ความสำคัญ กระทรวงศึกษาธิการก็ไม่ให้ความสำคัญ เลยไม่เป็นนโยบายที่ชัดเจน ไม่มีการกำหนดชั่วโมง ให้สอน ส่งผลให้การสอนไม่มีที่ทาง ในขณะที่สังคมยังเน้นให้เรียนวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เพื่อให้คนสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ แต่หาก ไปดูสัดส่วนคนที่เรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยนั้นมี ไม่มาก เมื่อเทียบกับเยาวชนทั้งหมด ผู้จัดการ โครงการฯ บอกว่า เป้าหมายของ โครงการฯ คือ ทำให้เยาวชนได้เรียนเพศศึกษา โดยถ้าเด็กจะได้เรียน โรงเรียนก็ต้องจัดการเรียนการสอน และ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ก็ต้องมีพื้นที่ของเพศศึกษาในหลักสูตร และต้องช่วยเตรียมความพร้อม ของครู เพราะเรื่องนี้ก็ไม่ใช่ว่าเรื่องง่าย ที่จะเริ่มสอนในสังคมที่ยังไม่เปิดใจเรื่องเพศ “ถ้าเราหวัง ว่าเด็กจะจัดการชีวิตตัวเองได้ จนไม่นำไปสู่ปัญหาสังคมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ท้อง แท้ง การ ใช้ความรุนแรง หรือการไม่เคารพกัน เมื่อเราหวังเห็นสังคมเป็นเช่นนั้น ก็ควรต้องเริ่มต้นสอน เพศศึกษาอย่างจริงจัง” ผู้ผลักดันการสอนเพศศึกษาระบุ..

วัยรุ่นแม้ว่าจะอยู่ในภาวะของวัยเจริญพันธุ์ มีความพร้อมที่จะมีเพศสัมพันธ์ หรือทำการสืบพันธุ์ได้ตามธรรมชาติก็จริง แต่สังคมไทยส่วนใหญ่ยังไม่ยอมให้วัยรุ่นชาย

หญิงมีเพศสัมพันธ์กันเช่นนั้นได้ จนกว่าจะทำการแต่งงาน และอยู่กินให้ถูกต้องเป็นกิจจะลักษณะ แต่ในสภาพปัจจุบันจะพบว่า วัยรุ่นมีการแสดงพฤติกรรมทางเพศที่เปิดเผยมอง และชัดเจนมากขึ้น ในสังคมไทยยังมองว่าการไปเที่ยวกับเพื่อนต่างเพศตามลำพังสองต่อสอง เป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง และขัดกับวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ประกอบกับสถานภาพ และบทบาทของการเป็นนักเรียนของวัยรุ่นยังไม่มีความรับผิดชอบเหมือนผู้ใหญ่เพราะยังอยู่ในระหว่างการศึกษาเล่าเรียน จึงไม่เหมาะสมหากนักเรียนจะมีการคบหาสมาคมกันในเชิงผู้สาวเกินเลยความสัมพันธ์แบบเพื่อน เนื่องจากในบางครั้งวัยรุ่นมีการตัดสินใจที่ผิด เพราะมีอารมณ์มาเบียดบังทำให้เคลิ้มกับบรรยากาศที่เร่าร้อน ก่อให้เกิดความรู้สึกทางเพศ ประกอบกับวัยรุ่นเป็นช่วงที่กำลังมีแรงขับทางเพศมากตามธรรมชาติ ทำให้นำไปสู่การมีพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ได้

จากการประมวลงานวิจัยในช่วงที่ผ่านมาพบว่า การมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นเริ่มมีอายุน้อยลง การสำรวจภาวะเยาวชนไทยในปี พ.ศ. 2538 พบว่าเยาวชนชายในชนบทร้อยละ 23 ในเมืองร้อยละ 28 มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกก่อนอายุ 15 ปี กว่าร้อยละ 90 ของเยาวชนชายมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน และส่วนใหญ่เกินครึ่งที่มีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้ป้องกัน ประมาณครึ่งหนึ่งของเยาวชนชายที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกกับเพื่อน หรือคู่อรักตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวโน้มการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของวัยรุ่นมีมากขึ้น จากการประมาณการของกองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข คาดว่ามีผู้ทำแท้งในคลินิกแต่ละแห่งวันละ 50 ราย หรือประมาณ 70,000 - 300,000 รายต่อปี และมักจะเป็นเพศสัมพันธ์ที่ขาดการป้องกัน และขาดความรับผิดชอบจนกลายเป็นปัญหาต่างๆ ตามมา ดังนี้

1. การเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยเฉพาะโรคเอดส์
2. การทำแท้งที่ผิดต่อกฎหมาย
3. การมีภาวะเป็นบิดามารดานอกสมรส หรือการมีลูกนอกสมรส
4. การสูญเสียอนาคตทางการศึกษา
5. ปัญหาสุขภาพจิต ก่อให้เกิดความเครียด ซึ่งอาจนำมาสู่การทำร้ายตนเอง

และผู้อื่นตามมา

6. การติดเชื้อมาจากการทำแท้ง
7. ปัญหาเด็กกำพร้า หรือเด็กถูกทอดทิ้ง
8. การบริการทางสังคมจากภาครัฐ ไม่เพียงพอที่จะรองรับปัญหาต่างๆ ที่

เกิดขึ้น

8. ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ

ความสัมพันธ์ระหว่างเพศของวัยรุ่นส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากความเจริญเติบโตของจิตใจทางเพศโดยตรง (Psycho-sexual Development) ซึ่งส่งผลให้วัยรุ่นเกิดความสนใจเพศตรงข้าม และคิดใฝ่ฝันถึงความสัมพันธ์ทางเพศขึ้นอันเป็นผลจากแรงดัน หรือแรงขับทางเพศ (Sex Drive) จนกระทั่งมีการกระทำ หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างเพศ จะปรากฏตามมาเพื่อช่วยให้วัยรุ่นได้พบกับสิ่งที่ตัวเองปรารถนา อันเป็นจุดมุ่งหมายปลายทางแห่งความต้องการทางเพศ (สุชาติ โสมประยูร และวรรณี โสมประยูร, 2541 : 59 - 60)

จากแนวคิด และงานวิจัยที่กล่าวมา ลักษณะที่พักอาศัยมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางเพศของเยาวชน สรุปได้ว่า พฤติกรรมธรรมชาติและปัญหาของวัยรุ่นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและอารมณ์เป็นอย่างมาก ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัวเข้ากับสังคม ทำให้วัยรุ่นสนใจเพศตรงข้าม มีพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ดังนั้นผู้วิจัยซึ่งได้พัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เรื่องเพศศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาใน 6 ด้าน คือ ด้านพัฒนาการของมนุษย์ ด้านสัมพันธ์ภาพ ด้านทักษะจำเป็นในการดำเนินชีวิต ด้านพฤติกรรมทางเพศ ด้านสุขภาพทางเพศ และด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยครูกมีกระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วยการบ่งชี้ความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดเก็บความรู้ การเข้าถึงความรู้ การนำความรู้ไปใช้ และการวัดและประเมินความรู้ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเรื่องเพศศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษามีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

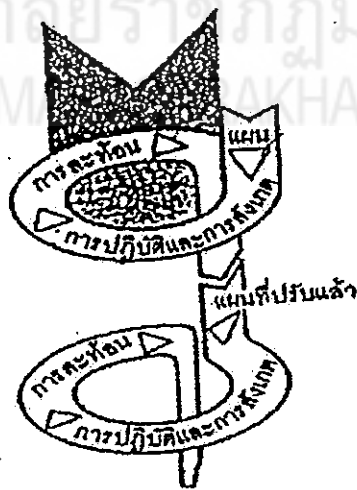
การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research : AR)

นักวิชาการหรือผู้รู้ได้ให้ความหมาย ในลักษณะที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ดังนี้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือกระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือชุมชนเข้ามาร่วมศึกษาปัญหาโดยกระทำร่วมกันกับนักวิจัย ผ่านกระบวนการวิจัย ตั้งแต่ต้น จนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอผลและอภิปรายผลการวิจัย จึงเป็นกระบวนการที่ผู้คนในองค์กรหรือชุมชนมิใช่ผู้ถูกกระทำแต่เป็นผู้กระทำที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน แก้ปัญหาร่วมกัน สอดคล้องกับกระแสชุมชนนิยม หรือท้องถิ่นนิยม เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน (บุญนาค ตีวกุล, 2543 : 55) เป็นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจาก ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย

(สุภางค์ จันทวานิช, 2545 : 62) ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ข้อมูลจากการวิจัยทุกขั้นตอนเป็นสิ่งที่ชุมชนหรือ ชาวบ้านรับรู้และใช้ประโยชน์ด้วย ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชน และหาทางแก้ไขปัญหา ชาวบ้านเป็นผู้ตัดสินใจและยืนยันเจตนาผลลัพธ์ที่จะแก้ไขปัญหานั้น กระบวนการวิจัยดำเนินไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการสังเคราะห์ข้อสรุปมีลักษณะเชิงภาษาวิธี ชาวบ้านจะค่อย ๆ เรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้ ข้อมูลที่ได้จะมีความชัดเจน สะท้อนความคิดอ่านของชาวบ้านตลอดจนนิสัยใจคอ ความต้องการและแบบแผนการดำเนินชีวิตของเขา ขนิษฐา กาญจนรังสี (2544 : 31) ได้สรุปว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการรวมทั้งการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเข้าด้วยกัน กล่าวคือ เป็นการวิจัยที่พยายามศึกษา มชน โดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหา วางแผนดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหปฏิบัติตามแผนและติดตามประเมินผล โดยบอกขั้นตอนมีสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมด้วย นอกจากนี้ ฐิริยา วีรวงศ์ (2546 : 77) ยังกล่าวถึง ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ว่าเป็นวิธีวิทยาให้สังคมช่วยกันคิด โดยเป็นวิจัยและพัฒนา ซึ่งขยับมาจากการวิจัยแบบปกติ การทำการวิจัยประเภทนี้ จะต้องมีความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งจะเห็นจากภาพของวิธีการที่เคลื่อนไหวมาเป็นการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ Gmndy and Kemmis (1981 : 66) ระบุว่า ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คนที่ร่วมวิจัยต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์วางแผน การกระทำตามแผนและประเมินผลทุกกิจกรรมอย่างเป็นระบบ มีการประเมินตัวเองไป (บุญเรียง ขจรศิลป์, 2546 : 40) พร้อมกับการรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน เมื่อเวลาที่ดำเนินงานอาจขยายแวงวงของผู้ร่วมวิจัยใน โครงการ ไปอีก แต่ก็ต้องมีกระบวนการที่พยายามรักษาการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันระหว่างทีมงานทุกคน ไว้ได้ ส่วนใหญ่การวิจัยประเภทนี้จะเกิดขึ้นในสังคมประชาธิปไตย เพราะเป็นกระบวนการของประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง ในลักษณะของกระบวนการวิจัยอยู่บนฐานของปรัชญาและคุณค่าที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง สร้างพลังอำนาจให้แก่ประชาชนด้วยกระบวนการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ผ่านการวิจัยเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพ ของบุคคลและสังคม (พันธ์ทิพย์ รามสูตร, 2540 : 22) จากค่านิยมทั้ง 3 ข้างต้น แบ่งเป็นประเด็นสำคัญ 4 เรื่อง คือ การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้มีส่วนร่วมความร่วมมือผ่านการมีส่วนร่วม การได้มาซึ่งความรู้ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กระบวนการที่นักวิจัย ใช้ดำเนินการ เพื่อให้บรรลุประเด็นทั้ง 4 ข้างต้น คือ ขั้นตอนในการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง ใน 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การกระทำ การสังเกต และการสะท้อนภาพ (Zuber – Skerit, 1991 : 45)

Mctaggart (1 988 :38) ได้กล่าวสรุปองค์ประกอบที่สำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติ มี 16 ประการ ดังนี้ 1) เป็นกระบวนการเพื่อพัฒนา ปรับปรุงสังคมโดยใช้การเปลี่ยนแปลง 2) เป็นหุ้นส่วนในการมีส่วนร่วมตามสภาพจริง 3) เป็นความร่วมมือกัน 4) เป็นการสร้างชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้ 5) เป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงระบบ 6) เกี่ยวข้องกับผู้ที่ให้นำทฤษฎีสู่การปฏิบัติ 7) ต้องการคนที่จะเป็นผู้ปฏิบัติ ผู้ใช้ความคิดและผู้ตั้งสมมติฐานเพื่อนำไปสู่การทดสอบ 8) เกี่ยวข้องกับการเก็บบันทึก 9) ต้องการผู้มีส่วนร่วมเพื่อวางเป้าหมายโดยใช้ประสบการณ์จากตัวเอง 10) เป็นกระบวนการทางการเมือง 11) เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ 12) เริ่มต้นที่ขนาดเล็ก ๆ 13) เริ่มต้นด้วยวงจรเล็ก ๆ 14) เริ่มต้นด้วยกลุ่มเล็ก ๆ 15) ยินดีและต้องการให้ผู้มีส่วนร่วม ร่วมกันบันทึกกับสิ่งที่สร้างขึ้นมา 16) ยินดีและต้องการให้ผู้มีส่วนร่วม ให้เหตุผล หรือสะท้อนผลกับบุคคลอื่นทางด้านสังคม (ทางด้านการศึกษา)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือการที่กลุ่มผู้ร่วมศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ทุกขั้นตอน 4 ขั้นตอน ทั้งสิ้นการวางแผน การปฏิบัติ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการสังเกต ดังภาพที่ 17 ที่แสดงขั้นตอนในการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เป็นลักษณะเกลียวสว่าน (Spiral) ของการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการสะท้อนผลของ Kemmis and Mctaggart (1988) ซึ่งให้เห็นถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่มีที่สิ้นสุดจนกว่าปัญหานั้นจะได้รับการ แก้ไขตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังแผนภาพที่ 17

แผนภาพที่ 17 ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

จากแผนภาพที่ 17 อธิบายได้ว่า วงจรรอบแรกเริ่มต้นจากทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผนต่อด้วยชั้นลงมือปฏิบัติ เก็บรวบรวมข้อมูล และสะท้อนผล เมื่อที่มนักวิจัยดำเนินการตามวงจรรอบที่ 1 แล้วยังไม่ได้คำตอบปัญหาวิจัยที่ดี จึงทำอีกครั้งในวงจรรอบที่สองรอบที่สามต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะสามารถค้นหาคำตอบที่พึงพอใจตามปัญหาการวิจัย

ในบริบททางการศึกษา หน่วยงานทางการศึกษา ได้เกิดความตื่นตัวมาเป็นระยะเวลา 6 ปี มาแล้วที่มีความพยายามจะให้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 28 สำหรับหลักสูตรการศึกษา ระดับอุดมศึกษา ยังมีความหมายเฉพาะ ที่จะค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม และในมาตรา 30 กำหนดให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา ดังนั้นการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาหรือพัฒนาผู้เรียน จึงได้การวิจัยที่สามารถสนองตอบปัญหาการวิจัยได้ นั่นคือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะเห็นได้ว่า วงจรรอบที่ 1 เริ่มจากการวางแผน เพื่อวิเคราะห์ปัญหา / วางแผนแก้ไข (Plan) ขั้นตอนที่ 1 เป็นขั้นที่นักวิจัยสำรวจ ตรวจสอบวิเคราะห์ และทำความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน และวางแผนที่จะใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหา / พัฒนา (Action) ขั้นตอนที่ 2 นักวิจัยลงมือดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้ โดยใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ 1 ที่ คาดว่า จะแก้ปัญหาในการดำเนินงานได้สำเร็จ ขั้นที่ 3 การสังเกตการณ์ (Observation) หรือการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนที่ 4 เป็นการสะท้อนผลข้อมูล (Reflection) ซึ่งเมื่อ ยัง ไม่บรรลุเป้าหมาย ก็พัฒนาต่อไปในวงจรรอบที่ 2 จะเป็นเกลียวสว่านต่อไปอย่างต่อเนื่อง

บริบทสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26

ข้อมูลพื้นฐาน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มีที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ นครราชสีมา - ร้อยเอ็ด ตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีพื้นที่รับผิดชอบให้บริการครอบคลุม 13 อำเภอ ดังนี้ เมืองมหาสารคาม แกดคำ , โกสุมพิสัย กันทรวิชัย เขียงยืน บรบือ นาเชือก พุศัคมณิพิสัย วาปีปทุม นาดี บำเหน็จณรงค์ และชื่นชม มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดกาฬสินธุ์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดร้อยเอ็ด

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์
ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดขอนแก่น

ข้อมูลทั่วไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่บริหาร และจัดการศึกษาช่วงชั้น 3 และ 4 ซึ่ง อาศัยอำนาจในมาตรา 5 และ 37 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และมาตรา 8 และมาตรา 33 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2553 รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงศึกษาธิการ โดยคำแนะนำของสภาการศึกษาเมื่อคราวประชุมครั้งที่ 2/2553 วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2553 จึงกำหนดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาและที่ตั้งของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เพื่อบริหารและจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษา จำนวน 42 เขต

วิสัยทัศน์ (Vision)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 เป็นองค์กรหลักขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ได้มาตรฐานสากลและสูงเทียบเท่าค่าเฉลี่ยของโลกภายในปี 2563 รวมทั้งลดช่องว่างของ โอกาสและคุณภาพการศึกษา

พันธกิจ (Mission)

- ส่งเสริม สนับสนุนและประสานความร่วมมือทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษามัธยมศึกษา
- บริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่ความเป็นสากล
- ส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีความเป็นไทยและดำรงตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เป้าประสงค์ (Goal)

- ส่งเสริม สนับสนุน สถานศึกษา บริหารจัดการตามแนวทางการกระจายอำนาจตามหลักธรรมาภิบาล
- ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับโอกาสในการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ
- ผู้เรียนทุกคนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร

กลยุทธ์

1. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตรและ ส่งเสริม
ความสามารถทางเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้
2. ปักฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทย และวิถีชีวิตตามหลัก
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง ครอบคลุม ผู้เรียนได้เรียน ได้รับโอกาสใน
การพัฒนาตามศักยภาพ
4. พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ
5. พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการตามแนวทางการกระจายอำนาจ ตาม
หลักธรรมาภิบาล

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY